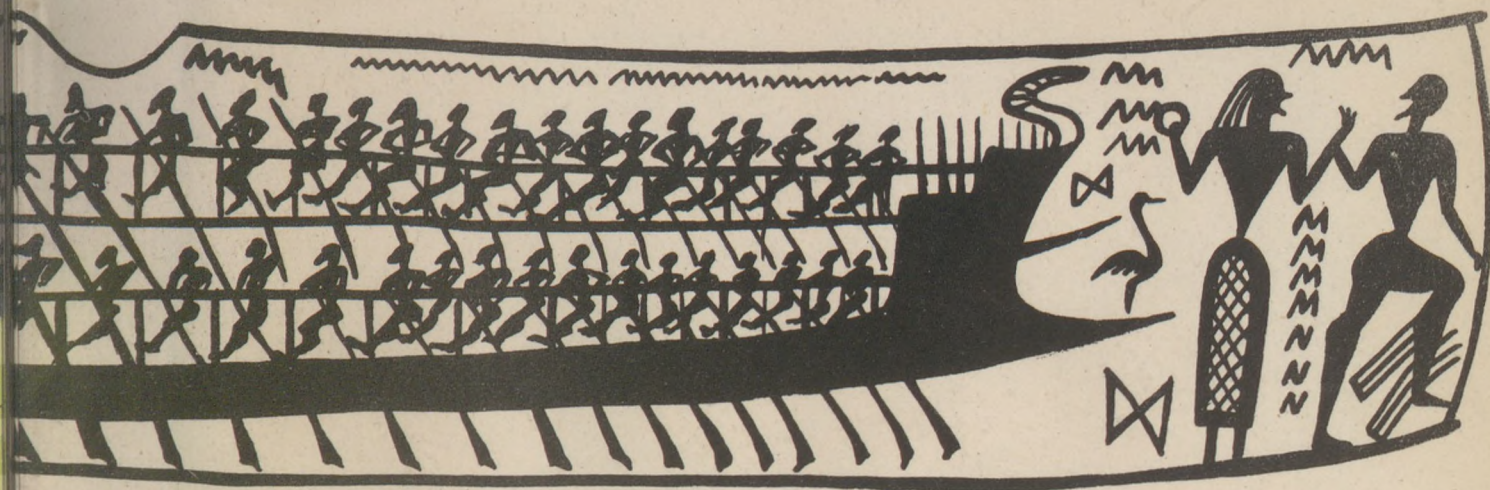

896.00 Ft (ÁFA-val)

302.939

MÚZEUMI

EZERKILENC SZÁZHATVANÖT 2.SZÁM

KÖZLEMÉNYEK

MÚZEUMI KÖZLEMÉNYEK

EZERKILENC SZÁZHATVANÖT 2.SZÁM

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
-KÖNYVTÁRA

A M U Z E U M I T E R Ű L E T T Á J É K O Z T A T Ó J A

Kiadja:

a Művelődésügyi Minisztérium Muzeumi Főosztálya által megbízott
M u z e u m i K a b i n e t

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

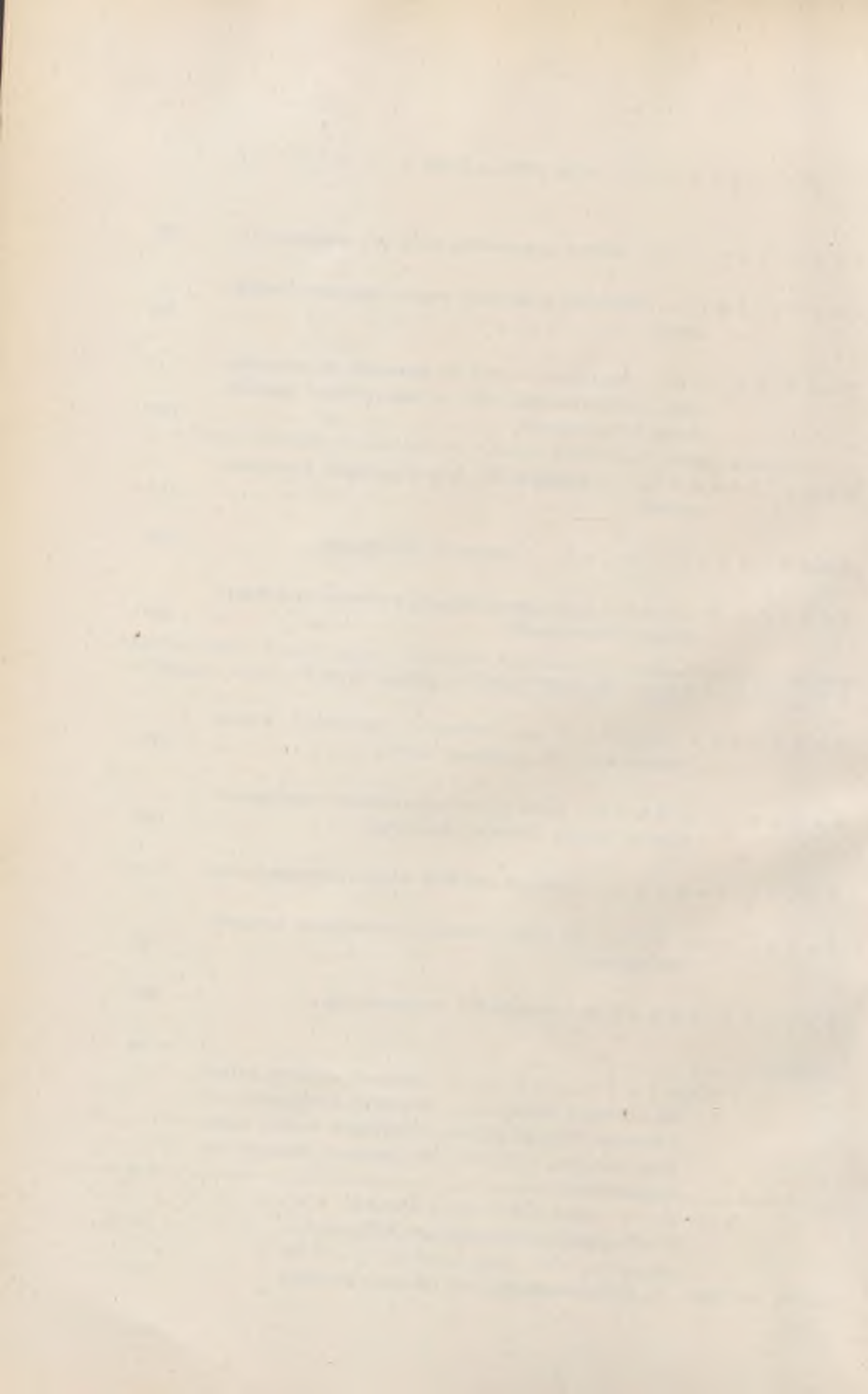
Gerelyes Ede, Korek József (felelős szerkesztő), Kovács István, Lakatos
László, Major Gyula, Radocsay Dénes, Szolnoky Lajos, Vizy Ottó.

Felelős kiadó: Vizy Ottó

Készült a Muzeumok Rotaüzemében,
11 és 1/4 iv terjedelemben, 400 példányban
Felelős vezető: Dr. Dajbukát Gergely

T A R T A L O M:

K i s s L á s z l ó:	Adatok a muzeumok 1964 évi munkájáról . . .	69
D a n k ó I m r e:	Jelentés a Baranya megyei muzeumok munkájáról	94
V e r ő G á b o r:	Gondolatok a vidéki muzeumok felszabadulási kiállításairól és a legújabbkori muzeumi munka feladatairól	101
B ö g e J ó z s e f:	A népművelési felszabadulási kiállításokról	114
K o d o l á n y i J á n o s:	A huszadik évfordulón	118
B á t o r i M i h á l y n é:	Husz év a Természettudományi Múzeum Könyvtárában	120
K a t o n a I m r e:	Az iparművészeti kiállításokról	123
T a r j á n y i S á n d o r:	A Budapesti Történeti Múzeum Várpalotai kiállításának tervei	127
L e n g y e l D é n e s:	Tanárok és muzeológusok együttműködése a Petőfi Irodalmi Múzeumban	136
J e n e i F e r e n c:	Irodalmi emlékek vidéki muzeumainkban .	138
G e r e l y e s E d e:	Új kiállítások, új kísérletek Lengyelországban	142
M a r c e l B o u l i n:	Nemzetközi huszármúzeum	145
Figyelő		146
P r a n t n e r Z o l t á n:	Büntető eljárás, polgári bírósági határozat, valamint közjegyzői intézkedés folytán állami tulajdonba került muzeális tárgyak, illetve gyűjtemények muzeumi elhelyezéséről	146
K o v á c s I s t v á n - N o v á k S á n d o r:	A „B”-téma hitelek felhasználásáról	149
Hírek és 1965. I. félévben megnyitott kiállítások		149

ADATOK A MUZEUMOK 1964 ÉVI MUNKÁJÁRÓL

Az előző évekhez hasonlóan a Muzeumi Főosztály ez alkalommal is felmérte és értékelte a muzeumi terület 1964. évi tevékenységét, melynek főbb eredményeit és tapasztalatait az alábbiakban ismertetjük.

A tájékoztatás a muzeumok beszámolójelentése alapján a költségvetési (napári) év időszaka alatti munkára vonatkozik. Tekintve, hogy a gazdasági és szakmai tervezési időszak nem esik egybe és ez a helyzet bizonyos nehézségeket okoz a tervek és beszámolók összeállításában, a Művelődésügyi Minisztérium foglalkozik a népművelési intézmények tervidőszakának költségvetési év szerinti egységesítésével.

A beszámolási időszakra vonatkozó központi tervezési irányelvek főfeladatul jelölte a megyei muzeumi szervezetek tudományos és népművelő tevékenységének megszilárdítását, a megyei irányítás hatékonyabbá tételét. Feladatként jelölte meg továbbá az országos muzeumok szakmai koordináló munkájának tovább építését, a szakmuzeumokkal való intézményes kapcsolat megszilárdítását, megyei és országos viszonylatban egyaránt. A gyűjtő és tudományos feldolgozó munka tekintetében az utóbbi időben a belső muzeológiai munka területén a szakanyag revíziója és a nyilvántartási rend kialakítása képezte muzeumaink fontos tervfeladatát. A elküldött irányelvekben az intézmények részletes szempontokat kaptak az évi tevékenység megtervezéséhez.

A megvitatt és jóváhagyott intézményi tervek végrehajtásának ismeretében megállapíthatjuk, hogy a kétségtelenül tapasztalható hiányosságok, objektív nehézségek ellenére is határozott előrehaladás, figyelemreméltó eredmények születtek 1964. évben. A megyei tanácsok felügyelete alá helyezett muzeumok megyei szervezeti egysége kialakult, sőt a megyék többségében megerősödött. A tanácsokkal való állandó és egyenletes kapcsolattartás egészében véve egészségesnek mondható. A megyei tanácsok muzeumi ügyekkel foglalkozó szakelőadóit három alkalommal hívtuk meg 1964-ben egy-egy konkrét téma megvitatására. Az ország egyik feléből - főleg dunántulikat - május hónapban Veszprémbe, az alföldi és északi megyék tanácsai munkatársait júniusban Miskolcra. Mindkét alkalommal az éppen megnyílt új muzeumi kiállítás és az ezévi munkatervezés irányelveinek megvitatása volt a cél. Harmadik alkalommal az év végén jöttek össze a muzeumi előadók Békéscsabán, hogy meghallgassák egy dunántuli és egy alföldi megye művelődésügyi osztályvezetőjének beszámolóját saját megyéjük muzeumi szervezetének helyzetéről.

A kollektív vezetés kifejlesztése, a vezetés decentralizálása a kölcsönös tájékoztatás fontos elemei voltak a terv szerint megtartott Igazgatói Tanács

értekezletek. Ezek közül kettőt vidéken (Salgótarján, Szolnok) tartottunk azzal a céllal is, hogy egy-egy megyei szervezetet az ország vezető muzeumigazgatói a helyszínen ismerhessenek meg. Az Igazgatói Tanács értekezletein alapvető fontosságú kérdések kerültek megvitatásra, mint a felszabadulási kiállítások tudományos, technikai és gazdasági előkészítése, az évi tervezés irányelvei, a Muzeumi Hónap elvi, tartalmi kérdései, a muzeumok műemlékvédelmi feladatai, a műtárgynyilvántartás helyzete és feladatok, régészeti védett területek rendezésének kérdései. A Budapesten megtartott tanácsülés vitatta meg a muzeumi szaknyilvántartási szabályzat tervezetét.

Kiemelkedő jelentőségű esemény volt 1964. évben a Muzeumi Főosztály kezdeményezésére, a Muzeumi Hónap programja keretében, magyar és külföldi muzeumi vezető szakemberek részvételével megrendezett Nemzetközi Munkaértekezlet. A Budapesten megtartott értekezleten az alábbi szocialista országok küldöttei vettek részt:

Bulgária:

Kiszjov Ivan Docsev,

a Művészeti és Kulturális Bizottság művészeti osztályának vezetője, Szófia.

Lilijána Botusárova,

a plovdivi Régészeti Múzeum ókori osztályának vezetője.

Csehszlovákia:

Frantisek Teper,

a csehszlovák Iskolai és Kulturügyi Minisztérium Régészeti-Műemlékvédelmi és Természettudományi Osztályának vezetője.

Bohus Kosticky,

a Bojnice-i Honismereti Múzeum osztályvezetője képviselőként Emil Petach, a kassai múzeum tudományos főmunkatársa.

Jugoszlávia:

dr. Stepan Kanadjija,

a zágrábi Természettudományi Múzeum igazgatója, a Horvát Muzeumi Egyesület elnöke,

Ljubinko Markovic,

a belgrádi Hadtörténelmi Múzeum igazgatója, a Jugoszláv Muzeumi Szövetség titkára.

Lengyelország:

Mieczyslaw Ptasnik,

a lengyel Állami Kulturális Bizottság Muzeumi Főigazgatóságának vezetője.

NDK:

dr. Eric Hühns,

a berlini Tartományi Múzeum igazgatója.

Románia:

dr. Mihai Bačescu,

a Román Múzeumok Tudományos Tanácsának elnöke, a bukaresti Grigore Antipa Természettudományi Múzeum igazgatója.

Liviu Stefanescu,

a Román Művelődés és Kulturális Állami Bizottság muzeumi titkára.

Szovjetunió:

Anna Alexandrovna Anosenko,

a Szovjetunió Kulturális Minisztériuma Muzeumi Osztályának vezetője.

Konstantin Alexejevics Velicsko, a rosztovi múzeum igazgatója.

Az értekezlet témája: a magyar múzeumok szerepe a szocialista kultúra építésében. Az előadás ismertette az e téren elért eredményeinket, terveinket. Az elhangzott korreferátumok, hozzászólások kapcsán széleskörű tapasztalatcsere alakulhatott ki, kölcsönösen megismerhettük egymás eredményeit, problémáit. (Az értekezletről külön kiadvány jelent meg 1964 évben.) A tanácskozás után külföldi vendégeink két napos kirándulás során megtekintették Visegrád, Győr, Pannónhalma, Veszprém, Tihany, Székesfehérvár múzeumait. A kirándulást követő záróértekezleten tapasztalhattuk, hogy vendégeink általában jó benyomásokat szereztek, kifejezésre juttatták elismerésüket a muzeumi szervezet és szervezettség, a belső muzeológiai és tudományos munka fejlettsége tekintetében. Szóváltottak ugyanakkor, hogy keveslik a legújabbkori kutatást és annak eredményei felhasználását a kiállításokon.

A Nemzetközi Munkaértekezlet résztvevői elhatározták végül, hogy a magyar kezdeményezést a következő években más-más országban folytatják.

A beszámolási időszakban megtörténtek a múzeumok tudományos és népművelő tevékenységének megszilárdítására vonatkozó intézkedések. Különösképpen jó eredménnyel járt a régészet, néprajz, legújabbkor és a természettudományi szakok kutatóinak részvételével megtartott szakmai és ideológiai viták megrendezése. Hasonló eredményekről számolhatunk be a tervidőszakban megtartott tudományos kiadvány- és évkönyv-vitákról is.

A Muzeumi Főosztály az utóbbi években nem kevés energiát fordított a terület munkájának rendjéhez nélkülözhetetlen törvényes rendelkezések, szabályzatok előkészítésére, valamint a megyei muzeumi szervezetek kialakításával kapcsolatos feladatokra. A múzeumok decentralizálásából szükségszerűen adódó „vidék felé fordulás” időszaka után fokozottabban kívánjuk előtérbe helyezni az országos múzeumok, szakmúzeumok sajátos problémáit, főleg azokat, amelyek megoldása országos irányító szerepük betöltéséhez szükségesek.

1964. évben kedvezően alakultak nemzetközi kapcsolataink. Minisztériumunk vezetősége erkölcsi és anyagi támogatást nyújtott nemzetközi kapcsolataink fej-

lesztéséhez, a muzeumi kutatók indokolt, költséges és hosszabb ideig tartó külföldi tanulmány- és gyűjtőutjainak megvalósulásához. A kapcsolatok jelentősége a nagyobbszabású, de szórványként jelentkező utak mellett sokkal inkább abban rejlik, hogy tudományos dolgozóink nagyszámban mennek külföldre tanulni, konferenciálni, kiállítást rendezni mind a szocialista, mind a kapitalista államokba. A különféle kulturális egyezmények, ha nem is bő, de figyelemreméltó lehetőséget szának a muzeumi terület számára is. Hozzávetőlegesen négy évnyi időt töltöttek muzeológusaink a különféle kulturális egyezményekben biztosított lehetőségek, külföldi ösztöndíjak felhasználásával külföldön. Lényegesen több ennél az állami, vagy az örvendetes módon hatékonyuló tanácsai támogatással, továbbá turista-utlevéllel kiutazó kutatók száma.

A Szovjetunióval, NDK-val, Bulgáriával, Csehszlovákiával, Lengyelországgal, Jugoszláviával, Koreával, Kinával, Olaszországgal, Angliával, Franciaországgal, Ausztriával, Finnországgal évről-évre megkötött egyezményekben visszatérő lehetőségekkel rendelkezünk. A legcélszerűbben az NDK muzeumaival való viszonyunk szabályozott, mert országos muzeumaink közül a Szépművészeti, a Természettudományi, a Néprajzi, az Iparművészeti és a Legújabbkori Történeti Múzeum 12 hét keretben kötött barátsági szerződést a megfelelő NDK-beli muzeummal, amely a tudományos és népművelési munka széles területére terjed ki. Rómában és Bécsben az ottani Collegium Hungaricumokban nyolc hónapot töltöttek összesen művészettörténészeink, történészeink. A felsorolt többi országban mindössze 3-4 hét jutott a muzeumi studiumokra. Sajnos a megnyilvánuló nagy igény ellenére a Szovjetunióba csupán egy-egy hetet, összesen két hetet vehettünk igénybe. Külföldi kapcsolatainkban számottevő a minket meglátogató külföldi kutatók nagy száma. Ugyeszlván a világ minden tájáról érkeztek hozzánk kutatók, így pl. a prágai Nemzeti Múzeum, Galéria, a pozsonyi Nemzeti Múzeum, a bécsi művészeti muzeumok vezetőinek, a ghanai Nemzeti Múzeum főigazgatójának látogatása, akikkel beható és eredményes megbeszélést folytattunk a további együttműködés lehetőségeinek kiszélesítése érdekében. Vendégünk volt Plenderleith, az Instituto Centrale igazgatója Rómából, aki nagy elismeréssel nyilatkozott a Központi Muzeológiai Technológiai Csoport jó irányu munkájáról. A vértesszöllősi paleolit ásatások eredményeinek értékelésére nagyhirú amerikai, angol, francia, holland szakértőket fogadtunk.

Kiállítást rendeztünk Törökországban, Hollandiában, Dániában, Moszkvában, Spielbergben. A külföldről hozott kiállítások közül megemlíthetjük a Tretyakov Képtár kis kiállítását a Szépművészeti Múzeumban, továbbá Venezuelában élő hazánkfi, Baumgartner dr. ajándékba hozott indián néprajzi anyagából rendezett összeállítást, amely több okból is méltán keltette fel szakembereink figyelmét.

Lehetőségeink vázolt növekedése a kapcsolattartás, tudományos továbbképzés, hazai muzeumi helyzetünk propagandája szempontjából nagyon jelentős.

A muzeumi terület munkájának eredményességét nagymértékben meghatározzák a rendelkezésre álló gazdasági, költségvetési előfeltételek, melynek 1964. évi alakulása egészében véve kedvező.

A Művelődésügyi Minisztérium hatáskörébe tartozó múzeumok évi költségvetési előirányzata 48,115.000.- Ft, a ténylegesen felhasznált évi hitel 51,400.000.- Ft volt. Az évi keret közel másfélmillióval több, mint 1963-ban volt. A központi cím összegéhez hozzászámíthatjuk a bevételeket, amelynek a múlt évben a Múzeumi Alapra befolyt összege 1,350.000.- Ft fedezte a teremőr és kisegítő személyzet bérét.

A felhasznált keretből:

07 rovat összesen: 6,290.486.- Ft.

Tudományos munka:(nyilvántartás, B-téma)	733.252.- Ft.
Gyűjteményfejlesztés:(gyűjtőút, leletmentés, tárgyvásárlás)	2,586.114.- Ft.
Népművelő munka:(kiállításrendezés, propaganda)	2,971.121.- Ft.

09 rovat összesen: 2,235.317.- Ft.

Szakmai felszerelés beszerzésére:	1,262.697.- Ft.
Könyvbeszerzésre:	972.619.- Ft.

A fentiekon kívül 1964. évben a művelődési tárca és a tanácsai múzeumoknál együttesen a beruházási keretből:

Belföldi gépek (műszerek)	238.000.- Ft.
Külföldi " "	770.000.- Ft.
Építkezésre	2,930.000.- Ft.
Egyéb beruházásra	1,371.000.- Ft.

A beruházások közül említést érdemel mindenekelőtt a Műszaki Emlékeket Nyilvántartó és Gyűjtő Csoport raktárhelyiségének, helyesebben új székházának felépítése és a berendezések beszerzése. A kb. 2000 m² alapterületű, kétszintes épület létrehozása lényegében a leendő Országos Műszaki Múzeum kiépítésének első lépcsőjét jelenti.

Komoly eredményként könyvelhető el továbbá, hogy a Magyar Nemzeti Galéria Munkácsy-termeit, külföldről beszerzett klimaberendezéssel sikerült ellátni. Magyarországon első ízben próbálkozunk ezzel a berendezéssel, mely egyben kísérlet a Várba kerülő múzeumok műtárgyvédelme szempontjából is.

A tanácsok kezelésében lévő múzeumok 1964. évi költségvetési előirányzata 35,294.000.- Ft., amely kb. 6 millió forinttal több az 1963. évinél (19.3 %-os globális növekedés).

Az előirányzattal szemben a múzeumoknál az év folyamán ténylegesen felhasznált költségkeret összesen 41,440.000.- Ft. Országos viszonylatban tehát a tanácsai múzeumok költségvetési keretösszegének alakulása globálisan igen jelentős. Tapasztalható viszont az egyes megyei szervezetek egyenlőtlen ellátottsága egyrésztől, valamint az egyes költségvetési rovatok közötti további aránytalanság némely helyen. Az egészében véve megnövekedett lehetőségek szükségessé te-

szik, hogy a jövőben fokozottabb figyelmet fordítsunk az aránytalanságok megszüntetésére, az egyes rovatokkal szemben támasztott reális szakmai igények ki-elégítésére.

A tanácsok kezelésében lévő múzeumok 1964. évi költségvetési előirányzatából:

09/1 rovaton (szakmai felszerelés beszerzése) 5,566.000.- Ft.

09/2 rovaton (könyvbeszerzésre) 410.000.- Ft.

keretösszeg állt rendelkezésre.

Az évi bevételi előirányzat 1,822.000.- Ft.

Az egyéb tárcák és főhatóságok felügyelete alatt álló múzeumok költségvetése, megközelítően helyes számítások szerint kb. 16,000.000.- Ft. volt az elmúlt évben.

Múzeumaink a részükre biztosított költségvetési hitellel általában jól gazdálkodtak. Működésükben legnagyobb nehézséget a kiegészítő létszám elégtelen volta okozott (őrség, takarítás, állagvédelem). Az intézmények intenzív gyűjtő és népművelő tevékenységének következtében évről-évre növekszik a gyűjteményanyag és a kiállítások száma. Nem emelkedik viszont ezzel arányosan a kiegészítő személyzet. Különösen egyes vidéki intézményeknél jelent ez problémát, amely vagy a kutatók inspekciós idejének (teremőri szolgálat is) növelését, vagy a látogatási idő csökkentését vonja maga után. Ilyen konkrét jelenséggel a legutóbbi időben sajnos már találkozunk. A létszámi hiányosságok ugyanakkor szoros összefüggésben állnak a múzeumi biztonság és a belső múzeológiai munka hatékonyságával.

A költségvetési hitelek célszerű, gazdaságos és szabályszerű felhasználását rendszeres revizori vizsgálatok elemezték. A vonatkozó jelentések gondosan tárgyalták fel a vizsgált intézmény munkájának megjavítását célszó észrevételeket, ezek között első helyen jelentkezik a szakmai és gazdasági munka szorosabb összekapcsolódásának igénye, a múzeumok szervezeti és működési szabályzatának sürgős megjelentetése, továbbá a szakmai és gazdasági nyilvántartások racionalizálásának szükségessége.

Javulást eredményezett az 1964. évi költségvetési szerkezet. A Pénzügyminisztérium - elfogadva a múzeumok idevonatkozó igényét - hozzájárult a rugalmasabb költségvetési lehetőségek biztosításához. Ennek kapcsán a végrehajtott 1965. évi költségvetési tervezés már egységesen lehetőséget nyújtott a megyék, „MÚZEUMOK” költségvetési címeinél a 07. rovat alkalmazására, amelyen belül teljes bontásban volt tervezhető a tudományos munka, a gyűjteményfejlesztés és a népművelő feladatok éves viszonylatu forringszükséglete.

1964. év végén a nyilvántartott múzeumok (muzeális közgyűjtemények, kiállítóhelyek) száma 132. Ebből Budapesten 19, vidéki városokban 55, községekben 58.

Felügyeleti eszerveik szerint a muzeumok:

a Művelődésügyi Minisztérium közvetlen felügyelete alatt: Budapesten 9, vidéken 4,

a tanácsok felügyelete alatt: Budapesten 1, vidéken 101.

Egyéb főhatóság felügyelete alatt Budapesten 9, vidéken 8.

1964-ben az esztergomi Balassa Bálint Múzeum a Komárom megyei Tanács hatáskörébe került. Ugyanakkor megalakult Esztergomban a Vármúzeum a Művelődésügyi Minisztérium közvetlen felügyelete alatt.

1964 év folyamán a Museumi Pószta az alábbi közgyűjtemények, ill. kiállítóhelyek működéséhez adott engedélyt:

Budapesten: Mátyás templom. Egyházművészeti Gyűjtemény
 Vidéken: Vegyészeti Múzeum Várpalota
 Szerb Egyházművészeti Gyűjtemény Szentendre
 Helytörténeti Múzeum Dunapataj
 Petőfi Múzeum Dunavecse
 Kerámiatörténeti Múzeum Telkibánya
 Zalka Máté Emlékmúzeum Tunyogmatolcs
 Vay Ádám helytörténeti Múzeum Vaja
 Beregi Múzeum Vásárosnamény
 Porcelángyári Múzeum Herend

A működési engedélyek kiadásánál szükségszerűen figyelembe kellett venni a múzeumi hálózatba bekerült új létesítmények adottságait, perspektivikus fejlesztésének irányát, működésének profilját. A kiadott engedélyek részben kialakult állapotot szentesítenek, kisebb részben viszont - mint pl. a Vegyészeti Múzeum esetében - megalapozott és céltudatos gyűjtőtevékenységnek rendszeres állami támogatás mellett történő segítségét szolgálják nagyobb jelentőségű kiállítás megnyithatósága érdekében.

Az utóbbi években megnövekedett múzeumalapítási törekvések, másrésről, a fenntartás és fejlesztés korlátozott lehetőségei miatt, elsősorban a meglévő intézmények megerősítése, újak esetében az emlékmúzeum, vagy kiállítóhely jellegű intézmények alapítása jöhet számításba. Az új múzeumi törvény végrehajtási utasítása meghatározza azokat a kategóriákat, amelyek egyben megszabják a meglévő és létesülő új intézmények jellegét, működésének alapját.

Gyűjtés, gyűjteménygyarapodás

A teljes tárgyi gyűjteményanyag:	egyedi	becsült (töredékes)
Műv.Min.felügy.alatt	1,537.419	267.000
Tanácsok " "	2,202.998	211.600 + 933 láda
Együtt:	3,740.417 db.	és 478,600 + 933 láda

volt 1964. XII. hó 31-én a Művelődésügyi Minisztérium és a tanácsok felügyelete alatt álló muzeumokban összesen.

A töredékes becsült anyag mennyisége kb. 50.000 db-bal több, mint az előző év végén volt. Az emelkedés mind a budapesti, mind a vidéki muzeumoknál jelentkezik. Döntő többségében abból adódik, hogy a Legújabbkori Történelmi Múzeum kb. 80.000 db. tárgyat (történelmi fotó és plakát) vett át ümlesztett állapotban a Szakszervezetek Országos Tanácsától és különböző üzemektől, de ettől függetlenül is a feldolgozásra váró töredékes, becsült anyag évenként mutatkozó óriási mennyisége azt jelzi, hogy a feldolgozás nem tud lépést tartani a gyarapodással. Zömében régészeti anyagról van szó, ennek feldolgozási útjeme pedig elsősorban a restaurátori kapacitástól függ, amely jelenleg a mennyiség tekintetében nem ki-elégítő.

A természettudományi szekrénykataszteri (nem egyedi leltárköteles) anyag mennyisége országosan 5,417.061 szekrénykataszteri egység, zömében a Természettudományi Múzeum anyaga.

A gyűjtő és terepbejáró napok száma 1964. évben országos viszonylatban összesen 12.355, amelyből 8.002 a tanácsai, 4,353 a minisztériumi muzeumok teljesítése. A gyűjtőnapok száma az előző évi, de az 1962. évi eredményhez képest is emelkedett. Ez a gyűjtési tevékenység fokozódására utal, mégpedig a tanácsai muzeumoknál 1962 óta, szemben a budapesti muzeumokkal, ahol viszont 1964-ben csökkent a gyűjtésekre fordított idő. Az egyéb szervek felügyelete alatt álló muzeumoknál a gyűjtőnapok évi száma összesen 2.434.

Az évi gyűjtő, terepbejáró napok számának megoszlása tudománysszak és felügyeleti szervek szerint:

Tudománysszak	Felügyeleti szerv			Együtt
	Műv.Min.	Tanácsai	Egyéb	
Természettudomány	1.060	567	-	1.627
Régészet	1.511	3.840	-	5.351
Néprajz	645	1.836	-	2.481
Iparművészet	267	-	-	267
Képzőművészet	272	218	-	490
Helytört. legújabbkori történet	425	1.415	-	1.840
Irodalom	173	126	-	299
Vegyes		-	2.434	2.434

Vidéken a gyűjtési tevékenység fokozódása ugyyszólván valamennyi hagyományos muzeológiai szaknál tapasztalható s szembetűnő, hogy egyre jobban emelkedik a képzőművészeti és irodalmi gyűjtésekre fordított munkanapok száma. Budapesten némileg az iparművészeti és jelentősebben a néprajzi gyűjtőnapok száma emelkedett. A régészeti gyűjtőmunka hozzávetőlegesen az előző évi szinten mozog. A

régészeti terepmunka - mindenekelőtt a leletmentés - szoros összefüggésben áll az építkezés és talajmóztatásokkal. Jellemző erre a visegrádi muzeum példája, ahol az 1963. évi utépités és egyéb munkálatok azévi koncentrálttsága 100 munkanapnál is több terepmunkát igényelt a régészektől, mint más években.

A régész kutatók 5.351 napot töltöttek terepen. (Ebből vidék 3.484 napot teljesített 43 régésszel, 1.867 napot pedig 41 budapesti régész.) Az 1963-as évhez viszonyítva a terepen töltött napok száma 16 %-os emelkedést mutat.

Nagyarányu leletmentési feladatot ró a területileg érintett muzeumokra az 1964. évben megindult Tisza II. vizilépcső építése. Az elmúlt évben terepbejárással és szondázásokkal felderítették a viz alá kerülő terület régészeti lelőhelyeit. E munkával kapcsolatos feladatok megszervezését, a munkaközösség irányítását a Magyar Nemzeti Muzeum, a Szolnok megyei muzeumi szervezettel karöltve végezte, belevonva a Heves, Hajdu, Borsod megyei muzeumokat. A munka eredményessége bizonyítja, hogy a jövőben hasonló munkaközösségek alakítása szükséges feltétele a komplex kutatások megvalósításának.

Határozott előrelépés tapasztalható a néprajzi gyűjtések módszereiben is. A gyűjtési szemlélet és módszere elmélyült, kiszélesedett. A legtöbb muzeumnál jelentkezik már az az igény, hogy elsősorban a népi kultúra egyes részeit egészében megvilágító leletgyűjtéseket szerezzenek meg, pl. egy család teljes mezőgazdasági eszközkészletét, teljes öltözetét, szobabelsőt stb. Megindultak, ill. folytatódtak a monografikus tárgygyűjtések is, amelyek egy-egy kisebb vagy nagyobb paraszti közösség műveltségének alapos megismerését és kiállításon történő bemutatását célozzák.

Jó eredmények születtek a népies kisiparok, műhelyek eszközanyagának gyűjtésében. Különösen örvendetes ez, mert lényegében több évtizedes mulasztásokat pótolnak a muzeumok s ma már olyan ritka, illetve kihalt mesterségeket tudnak bemutatni, amelyet ezideig nem láthatott a közönség.

A monografikus igényű kutatások mellett tovább folytatódtak a falumonográfiai gyűjtései, melyek mint komplex vizsgálatok alappillérei lesznek az új „Magyarország Néprajza”-nak.

Az anyagi kultúra területén az elmúlt évben a gazdálkodás kutatásán volt a hangsúly. Jó eredmények születtek a szántóföldi szemtermelés, valamint a szántóföldi kapás kulturák vizsgálatában. A témák történetileg is elmélyülő kutatásában a Mezőgazdasági Muzeum tevékenysége érdemel kiemelést. Az állattartás különböző formáinak, szervezeteinek vizsgálata a téma várható közeli összefoglalását igéri. A muzeumok munkatársai bekapcsolódtak különböző - az állattartás, pásztorkodás anyagának tanulmányozására alakult - nemzetközi munkaközösségek munkájába.

A korábbi évekhez viszonyítva erősebb ütemben folytatódott a népi építészet és a népi műemlékek kutatása. A népi műemlékek kataszterét az Országos Mű-

emléki Felügyelőség készíti, a kutatásba azonban bekapcsolódtak a muzeumok munkatársai is. A népi építészet típusainak, történeti rétegeinek felderítésében ezideig csak részeredmények születtek, ezek közül az ipari műemlékek, valamint a korábban elhanyagolt gazdasági épületek összehasonlító vizsgálatait említhetjük.

Tovább folytatódott - széleskörű gyűjtőhálózat szervezésével - a Magyar Néprajzi Atlasz gyűjtése. A kutatópontok többségét a vidéki muzeumok munkatársai dolgozták fel. A gyűjtés 1964-ben lényegében befejeződött, ezzel megteremtődtek a tudományos feldolgozás megkezdésének előfeltételei.

A gyűjtőtevékenység ismertetése keretében szólnunk kell a Művelődésügyi Minisztérium vezetősége által anyagilag és erkölcsileg biztosított támogatásról, amely a muzeumi kutatók külföldi gyűjtőutjainak megvalósulását segítette, ill. tette lehetővé. Így valósulhatott meg a Természettudományi Múzeum kutatóinak kongói és egyéves tanganyikai expedíciója, néprajzosaink indonéziai és venezuelai közel másfél éves fontos tudományos célokat megvalósítani szándékozó utazása, amelyek közül a Csendes-oceáni szigetvilág általunk kevésbé kutatott ethnikumát vizsgálja, a második pedig Caracas kiindulással a venezuelai indiánok egyre fogyó és megsemmisülő tárgyi és szellemi néprajzának megmentésére vállalkozott a mi néprajzaink között szokatlanul erős összetételben (népzene-kutatás, tárgygyűjtő, fotográfus, grafikus, tolmács) és megfelelő technikai felszereléssel (helikopter, jeep, osónak, sátrak, gyűjtésre csereanyag).

A minisztérium vezetőségének támogatása révén sikerült megvalósítani a nubiai ásatásban való részvételünket. Az ásatást a Magyar Tudományos Akadémia Kutató Csoportja bonyolította le, azzal, hogy a muzeumi hálózat szakemberei megfelelő módon legyenek képviselve az expedíció tagjai között. Sajnos ez nem teljesen az elképzelések szerint valósult meg. Az előkészítés tanulságait a jövőre nézve hasznosítani kívánjuk annál is inkább, mivel elég erősnek és felkészültnek tartjuk régészeinket és saját intézményeinket, hogy ilyen és hasonló feladatokat önállóan, saját vállalkozásban tervezzünk meg és hajtsunk végre.

A budapesti és vidéki - minisztériumi és tanácsi felügyelet alatt álló - muzeumok egyedi tárgyi gyűjteményanyaga 1964. évben 140.793 db. tárggyal gyarapodott gyűjtés, vásárlás útján. Ez a mennyiség globálisan, a gyűjtésekre fordított idő növekedése ellenére is 21.195 db-al kevesebb, mint az 1963. évi eredmény. Világosan kell látnunk viszont, hogy a gyűjtésekre fordított idő és a begyűjtött tárgyak mennyiségének egybevetése nem nyújthat alapot a reális értékeléshez egyrészt azért, mert a gyűjtési eredményt nem kizárólagosan a ráfordított idő határozza meg, hanem sok esetben az esetlegesség, másrészt pedig a gyűjtőmunka nem csupán a tárgyi anyag, hanem a téma és egyéb gyűjtésekre is irányul és a gyűjtési napok a terepbejárásokra fordított időt is magukban foglalják.

A gyűjteményanyag gyarapodása 1964. évben: (tárgyi anyag)

Tudományszak	F e l ű g y e l e t i s z e r v						E g y ű t t	
	Műv.Min.		Tanács		Egyéb		Egyedi	Becsült
	Egyedi	Becsült	Egyedi	Becsült	Egyedi	Becsült		
Term. tud.	7.155	22.000	7.864	3.700	-	-	15.019	25.700
Régészet	12.613	17.900	36.715	99.500	-	-	49.328	117.400
Numizmatika	3.542	-	18.254	890	-	-	21.796	890
Legújabbkori tört.	3.978	80.000	358	-	-	-	4.336	80.000
Néprajz	2.207	-	14.166	-	-	-	16.373	-
Iparművészet	617	-	950	30	-	-	1.567	30
Képzőművészet	900	-	2.075	-	-	-	2.975	-
Helytörténet	547	-	25.160	1.400	-	-	25.707	1.400
Irodalom	678	300	527	-	-	-	1.205	300
Színháztört.	2.464	-	-	-	-	-	2.464	-
Műszaki	23	-	-	-	-	-	23	-
Vegyes	-	-	-	-	326.132	60	326.132	60
Összesen:	34.724	120.200	106.069	105.520	326.132	60	466.925	225.780

Az egyéb szervek felügyelete alatt álló muzeumoknál kimutatott mennyiségből a Bélyegmuzeumnál jelentkezik 319.816 db bélyeg.

1964-ben országos viszonylatban a régészet, a helytörténet és a természettudományi anyag gyarapodása csökkent jelentősen, de kevesebb a gyűjtött néprajzi anyag száma is, mint 1963-ban, elsősorban vidéken. Emelkedett viszont a numizmatikai, képzőművészeti és iparművészeti anyag gyarapodásának ténytáma, bár a művészeti anyag tekintetében a gyűjtemények fejlődése egyáltalán nem tekinthető kielégítőnek. Vidéki muzeumaink többsége nem rendelkezik azokkal a lehetőségekkel, amelyek mindenekelőtt a meglévő és nagymultu képzőművészeti gyűjtemények tervszerű gazdagítását eredményeznék.

A csak becslés szerint kimutatható töredékes, általában ömlesztett állapotban lévő anyag gyarapodása 1964. évben mintegy 225.000 db-ra tehető. Ebből - a már említett Legújabbkori Történeti Muzeumnál mutatkozó kb. 80.000 db-ból álló ömlesztett anyag leszámításával - a legnagyobb mennyiséget a régészeti cserép, kő és a természettudományi anyag jelenti.

A természettudományi szekrénykataszteri anyag összesen 177.996 kataszteri egységgel gyarapodott, amely csaknem teljes egészében a Természettudományi Múzeum anyaga.

Nyilvántartás, állagvédelem

1964. évben a Művelődésügyi Minisztérium és a Tanácsok felügyelete alatt álló muzeumokban összesen 286.980 db. egyedi tárgy leltárbavétele történt meg. Ebből 239.261 db. a tanácsi, 47.719 db. pedig a minisztériumi muzeumok teljesítése. Az évi leltározási teljesítés országosan 146.187db-bal több, mint az egyedi tárgyi anyag évi gyarapodása, de 26.505-tel kevesebb, mint az előző évi leltározási teljesítés.

A teljesítés számszerűségét tekintve a minisztériumi, budapesti muzeumok eredménye csökkent, a vidéki tanácsi muzeumok eredménye viszont emelkedett az 1963. évi teljesítéshez képest. Az eredmény reális értékeléséhez azonban a teljesítések más oldalról való megvilágítása is szükséges. Közismert, hogy muzeumainkban évek óta tudatos tervszerűséggel folyik a régebbi időből származó elmaradások felszámolása, a nyilvántartási és belső gyűjteményi rend kialakításának munkája. Ezt a feladatot az évi új gyarapodások anyagának feldolgozásával párhuzamosan, azzal egyidőben kell végeznünk. A cél az, hogy a régebbi vagy utóbbi évekből származó nyilvántartási elmaradásokat felszámoljuk, hogy muzeumaikat csak az új gyarapodási anyag feldolgozásának munkája terhelje. Az adott év végén mutatkozó leltározatlansági tényt szám jelzi, hogy az elmaradások felszámolását mennyiben vitték előre az évi leltározási teljesítések.

Néhány adat erről:

a Művelődésügyi Minisztérium felügyelete alatt álló muzeumoknál a leltározatlan tárgyak szám

1962 végén	62.000 db.
1963 "	23.700 "
1964 "	20.549 "

tanácsi muzeumoknál

1962 "	249.600 "
1963 "	215.000 "
1964 "	160.321 "

Országosan tehát a leltározatlan tárgyak száma évről-évre csökkenő tendenciát mutat. Ez kétségtelenül az évi leltározási ütem fokozódásával magyarázható.

1964. é v b e n

Felügyeleti szerv, terület.	Gyűjt.gyarapodás		leltározott tárgyak db. száma	készített kartonok db.száma	leltározatlan tárgyak száma a teljes gyűj- tött anyagból
	Egyedi db.	Becsült db.			
Budapest	23.582	101.500	36.765	66.360	15.836
Vidék ¹	11.142	18.700	10.954	8.945	4.713
Budapest ²	5.804	1.300	5.263	2.936	5.034
Vidék:					
Baranya m.	17.370	25.500	17.190	213	17.608
Bács m.	4.109	3.260	8.070	3.884	6.960
Békés m.	1.166	570	1.015	303	2.160
Borsod m.	3.478	2.500	3.287	1.040	999
Csongrád m.	2.379	5.300	4.685	3.350	6.496
Fejér m.	7.358	43.750	76.812	15.838	3.211
Győr-Sopron m.	4.476	850	14.981	13.810	4.984
Hajdu-Bihar m.	2.525	100	3.023	682	1.021
Heves m.	7.539	1.500	3.798	3.464	11.558
Komárom m.	347	300	472	500	743
Nógrád m.	2.300	-	2.300	1.272	9.174
Pest m.	7.940	950	13.185	5.645	18.640
Somogy m.	6.831	1.300	6.348	300	914
Szabolcs m.	6.549	2.000	37.061	34.612	10.497
Szolnok m.	1.234	8.000	8.482	270	14.808
Tolna m.	2.896	600	6.590	3.460	12.044
Vas m.	7.479	3.800	12.566	2.841	16.731
Veszprém m.	7.182	3.400	8.855	7.789	12.940
Zala m.	7.107	700	5.278	850	3.799
Egyéb ³	326.132	60	470.657 ⁴	4.758	?

1 = Művelődésügyi Minisztérium felügyelete alatt

2 = Tanácsok felügyelete alatt

3 = Egyéb tárcák kezelésében

4 = Ebből a Bélyegmuzeum teljesítése 459.535.

Az 1964.évben készült leírókartonok számának megoszlása tudományszakonként:

Tudományszak	Műv.Min. felügyelete	Tanács felügyelete	Egyéb szervek alatt
Természettudomány	10.779	3.200	-
Régészet	9.295	61.599	-
Legújabbkori történet	23.954	-	-
Numizmatika	5.066	13.612	-
Néprajz	4.256	16.739	-
Iparművészet	2.230	1.171	-
Képzőművészet	13.659	3.043	-
Helytörténet	2.682	3.327	-
Irodalom	3.384	368	-
Színháztörténet	-	-	-
Összesen:	75.305	103.059	4.758

Megfigyelhető, hogy a leltári rend kialakulásához való közelebbjutással az országos muzeumok leltározási teljesítése évről-évre csökken. A jelenleg még mutatózó leltározatlansági tényszám - amely 14 intézmény között oszlik meg - azt jelenti, hogy az országos muzeumok lényegében elérték azt az állapotot, hogy gyűjteményanyaguk leltári rendjét kielégítőnek mondhatjuk. A vidéki muzeumoknál viszont - bár a teljesítésük évenként emelkedő tendenciájú - még mindig igen sok a leltározatlan tárgyak száma. A tanácsai muzeumoknál a leltározatlan tárgyak számának csökkenését nagymértékben segítette elő, hogy az elmúlt évben 239.261 db. tárgyat vettek leltárba, 14.414 db-al többet, mint az előző évben. A vidéki muzeumokban elért nyilvántartási eredmény nem néhány muzeum kiugró teljesítéséből, hanem a muzeumok nagy részénél általában tapasztalt egyenletesen emelkedő teljesítésekből adódik. Örvedetes pl., hogy a leltározatlan régészeti anyag mennyisége felére csökkent az előző év végi állapothoz képest. Ennek ellenére még mindig a régészeti - s mellette a helytörténeti - anyag leltározatlansága jelenti a legnagyobb problémát. Ez a tény a vidéki muzeumok nem kielégítő szak személyi ellátottságára is utal, gondolunk itt a restaurátori kapacitás hiányosságaira is. Elgondolkoztató viszont, hogy vidéken a szakemberekkel viszonylag jól ellátott néprajz területén 1964-ben csupán 13.727 db néprajzi tárgy leltárba vétele történt meg az 1963. évi 19.000 darabos teljesítéssel szemben. A vidéki néprajzos kutatók nyilvántartási teljesítését már 1963. év végén is bírálunk kellett, holott akkor az eredményük túlhaladta az azévi gyarapodási tényszámot. 1964-ben pedig a leltározási teljesítés számszerűleg még az ezévi gyarapodás mennyiségét sem érte el, annak ellenére, hogy a szaporulat is kisebb a korábbi évinél. Jelenleg közel 10.000 néprajzi tárgy leltározatlan a vidéki muzeumokban, amely semmiképpen sem magyarázható az anyag muzeumba szállítatlanságával, annál inkább nem, mivel az egész évi szaporulat alig több ennél. Az egyéb szakok tekintetében is igen jelentős elmaradások vannak a falumuzeumoknál. Szakanyaguk feldolgozása zömében a megyei szervezetek - sok esetben kevés számú és saját intézményi feladatokkal terhelt - szakembereinek vállaira nehezedik. Ettől függetlenül azonban számos muzeumnál találkozunk indokolatlan elmaradásokkal.

Sajnos a leltározottság helyzeténél lényegesen rosszabb a műtárgyállomány kifejezetten tudományos célokat szolgáló kartonozottsága. 1964. évben összesen 178.364 db tudományos leírókarton készült /a szakmuzeumok adatai nélkül/, 30.889-el több, mint az előző évben. Ennek ellenére a teljesítés elenyésző a még mutatózó feladatokhoz képest. A budapesti gyűjteményeknél csupán a képzőművészeti tárgyi gyűjtemény a teljesen kartonozott. az egyéb szakoknál - kisebb-nagyobb elmaradásokból - összesen 200.000 tárgy kartonozatlan, kb. 26.000-el kevesebb, mint az előző év végén. E muzeumokban a revízió befejezése és a leltári rend kialakulása lehetővé teszi az elmaradások viszonylag rövid időn belüli felszámolását. Az országos muzeumokban a tömeges kartonkészítés már 1965. évben egyik fontos feladatként jelentkezik.

Problematikusabb a helyzet a tanácsai muzeumoknál. A kartonozatlan tárgyak száma óriási. Csak a Budapesti Történeti Muzeumnál 204.889 a kartonozatlan tárgy. Vidéken a régészeti anyagból 314.000

numizmatikai	146.000
--------------	---------

helytörténetiből 113.000 a kartonozatlan, csupán a nagyobb számokat említve. Ismét utalni kell a néprajzi anyag helyzetére, amelyből 59.500 a kartonozatlan vidéken és csupán 16.700 darab karton készült 1964-ben. Kartonozatlan 34.500 darab iparművészeti és 11.500 db. képzőművészeti tárgy. Szakemberrel rendelkező számos vidéki nagymuzeumnál tapasztaltuk, hogy egyáltalán nem, vagy csak elenyésző mennyiségben készítettek tudományos leírókartonokat 1964 évben.

Kartonozatlan tárgyak száma:

Művelődésügyi Minisztérium felügyelete alatt:

Budapest: 195.907 (ebből 56.500 régészeti, 50.800 néprajzi).

Vidéken: 5.940

Tanácsok felügyelete alatt:

Budapest: 204.889 (ebből 173.000 /!/ régészeti).

Vidék: Baranya m. 137.739 (ebből 63.500 régészeti, 41.000/?/ helytörténeti, 16.200 numizmatikai, 8.000 iparművészeti, 4.500 néprajzi).

Bács m. 22.839 (ebből 7.800 numizmatikai, 7.200 néprajzi, 4.600 helytörténeti).

Békés m. 7.774 (ebből 5.800 régészeti).

Borsod m. 42.283 (ebből 21.500 numizmatikai, 14.500 régészeti, 5.400 helytörténeti).

Csongrád m. 54.354 (ebből 45.000 régészeti, 6.700 numizmatikai, 1300 néprajzi).

Fejér m. 9.943 (ebből 5.800 régészeti, 2.400 helytörténeti).

Győr-Sopron m. 20.028 (ebből 13.100 numizmatikai, 2.700 néprajzi, 2.100 helytörténeti).

Hajdu-Bihar m. 80.106 (ebből 28.700 régészeti, 15.100 iparművészeti, 14.000 helytörténeti, 10.900 néprajzi, 5.400 numizmatikai, 3.600 képzőművészeti).

Heves m. 34.822 (ebből 20.000 term.tud., 8.800 numizmatikai, 1.300 iparművészeti).

Komárom m. 7.277 (ebből 3.300 régészeti, 2.300 helytörténeti, 1.000 numizmatikai).

Nógrád m. 9.174 (régészet).

Pest m. 46.986 (ebből 18.153 numizmatikai, 11.000 régészeti, 10.600 helytörténeti, 3.900 term.tud., 2.000 néprajzi).

Somogy m. 8.092 (ebből 6.200 régészeti).

Szabolcs m. 9.074 (ebből 2.400 numizmatikai, 2.500 helytörténeti, 1.500 néprajzi, 1.200 régészeti).

Szolnok m. 52.968 (ebből 37.200 régészeti, 9.700 numizmatikai, 4.600 néprajzi).

Tolna m. 24.959 (ebből 9.500 numizmatikai, 7.600 régészeti, 2.800 néprajzi, 2.200 helytörténeti, 1.600 képzőművészeti).

Vas m. 94.434	(ebből 46.000 régészeti, 22.300 helytörténeti, 9.900 néprajzi, 7.600 numizmatikai, 5.700 term.tud., 2.400 iparművészeti).
Veszprém m. 65.873	(ebből 22.500 régészeti, 21.600 term.tud., 8.700 néprajzi, 5.900 numizmatikai, 4.900 iparművészeti, 1.200 képzőművészeti).
Zala m. 12.810	(ebből 6.000 régészeti, 4.000 numizmatikai és 2.200 term.tud.).

Az egyéb szervek felügyelete alatt álló múzeumoknál hozzávetőlegesen mintegy 40.000 db. a kartonozatlan tárgyak száma.

Elsősorban a vidéki múzeumoknál tapasztalhatunk bizonyos mértékű - nem jelentéktelen - fellazulást az utóbbi két évben a nyilvántartási és belső múzeológiai munka tekintetében, annak ellenére, hogy a leltározás terén az évenkénti fokozatos emelkedésről tettünk említést globálisan. A beszámoló jelentések elemző értékelése alapján arra a következtetésre kell jutnunk, hogy a vidéki kutatók jelentős része mind kevesebb energiát fordít a belső múzeológiai munkára, ezzel szemben ugyanezen időszakban egyre hatékonyabban nyilvánul meg a tudományos publikációs, valamint az írásos és előadásos ismeretterjesztő munkája. Ez az utóbbi jelenség önmagában helyes, de a hasonló fontosságú belső feladatok szemszögéből vizsgálva egyoldalunak tűnik, komoly aggodalomra ad okot. Még fel sem számoltuk teljes mértékben a régi lemaradásokat és egyes szakoknál, illetőleg egyes múzeumoknál lassan, - és ha nem folyamatában vizsgáljuk, szinte észrevétlenül - de kárlehetetlenül szaporodnak az újabb gyűjtésekből halmozódó lemaradások, és öt év múlva kezdhetjük előlről a rohamunkát, az „elmaradások” felszámolását.

A minisztériumi és tanácsi múzeumokban nyilvántartásba vett, összesen 3,558.814 db. tárgyi gyűjteményanyagból a beszámoló jelentések adatai szerint 1964 év végéig megtörtént 2,294,235 db tárgy revíziója. Eszerint revízióra sorul még 1,264.579 db leltározott tárgy. Miután azonban a legutóbbi években leltárba vett anyag is szerepel e tévyszámban, az viszont eleve revideáltként tekinthető, így a revízióra soruló tárgyak számát hozzávetőlegesen 4-500.000 darabban jelölhetjük meg. A műtárgyrevízió végzése az országos múzeumokban a lezárás előtt áll, vidéken azonban igen komoly problémát jelent, számos helyen szakemberhiány, vagy egyéb technikai előfeltételek hiánya miatt.

1964. évben múzeumainkban összesen 248.968 db. tárgyat revideáltak, ebből 197.050 db-ot a tanácsi múzeumokban. Vidéken a régészeti anyagból 96.000, a numizmatikaiból 46.600, a néprajziból 25.400, a helytörténetiből 11.600, a képzőművészetiből 3.000 db revideálása történt meg. Ha a revideálatlan anyag csak a szakemberekkel ellátott múzeumokban összpontosulna, viszonylag rövid idő alatt be lehetne fejezni a munkát. A helyzet azonban nem ez. A múzeumok egy részében szakemberhiány miatt jelentkezik probléma, másrésztől több múzeum képtelen revíziót végezni a zsúfolt, rendezetlen raktárban az anyag hozzáférhetetlensége, hely hiánya miatt.

A beszámolási időszakban megtörtént:

57.975 db tárgy restaurálása
86.322 " " konzerválása
217.160 " " preparálása

Az egyes darabok eltérő munkaigényessége miatt a mennyiség szerinti értékelés irreális, előzetes tervezés sem lehetséges db szám szerint. Mindenesetre - számszerűségi alapon - a teljesítések messze a szükségesség határa alatt maradnak. Területünk még nincs abban a helyzetben, hogy a meglévő restaurátori létszámmal - főleg vidéken - lépést tudjunk tartani a növekvő feladatokkal.

Súlyos probléma, hogy nem megoldott a vidéki művészeti gyűjtemények restaurálása. 1964-ben mindössze 14 képzőművészeti tárgy restaurálása és egy konzerválása történt meg vidéken.

Pozitív eredményként könyvelhető el, hogy kialakulóban vannak a megyei központi restaurátorműhelyek, amelyek megyei feladatok megoldását hivatottak ellátni. Megállapítható, hogy az utóbbi időben muzeumokhoz került fiatal restaurátor gárda beváltotta a hozzá fűzött reményeket, munkájukat eredményesen végzik. A restaurátori munka színvonala emelkedett, ezt a Központi Muzeológiai Technológiai Csoport által rendezett tanfolyamok és műhelygyakorlatok segítették elő. Még nem teljesen megoldott, de fokozatosan megtörténik a műhelyek korszerűsítése. Figyelemmel a meglévő muzeumi gyűjtemény jelenlegi állapotára, valamint az anyag nagyarányu gyarapodására, nem kétséges, hogy a műtárgyvédelmi feladatok kielégítő szintű ellátásához valamennyi megyei muzeumi szervezetben jól felszerelt, több restaurátorral dolgozó központi műhelyre van szükség.

A Központi Muzeológiai Technológiai Csoport öntevékeny fáradozása révén jelentősen hozzájárult a restaurátorműhelyek jobb felszereléséhez, eszköz- és készülék-ellátásához. Több mint 100 ezer forint értékben sikerült különböző szerszámokat műszert és készüléket beszerezni 1964-ben könyvjóváírással, amelyből a Magyar Nemzeti Múzeum, a Budapesti Történelmi Múzeum, az Iparművészeti Múzeum, a Néprajzi Múzeum, a szolnoki, nagykanizsai, szombathelyi, győri, soproni, székesfehérvári muzeumok és a Műszaki Emlékeket Nyilvántartó és Gyűjtő Csoport részesültek.

Örvendetes, hogy a Technológiai Csoport kapcsolata egyre intenzívebbé válik a muzeumokkal, mind gyakrabban kéri segítségét „leletmentésszerű” feladatok megoldásához is.

1964. évben a Csoport tanműhelygyakorlatot szervezett a muzeumok restaurátorai számára. A műhelygyakorlatokon a különböző muzeumokból (két budapesti és 12 vidéki muzeum) 16 restaurátor vett részt (négyen két-két hét időtartamban is) és összesen 281 munkanapot töltött a központi intézménynél. A gyakorlati idő alatt a restaurátorok szakmai irányítás és ellenőrzés mellett, hazai muzeumi viszonylatban legfejlettebb technikai felszerelés igénybevételével sajátították el a korszerű restaurálási, konzerválási eljárásokat a magukkal hozott anyagon,

melyek kezeléséhez instrukciókat, segítséget kértek.

A műhelygyakorlatok mellett 1964-ben harmadizben került lebonyolításra a restaurátorok egy hónapos továbbképző tanfolyama, 16 fő résztvevővel. Az eddigi három tanfolyamon a magyar muzeumügy történetében először részesült összesen 48 fő restaurátor természettudományos alapokon álló szakmai továbbképzésben.

A Központi Muzeológiai Technológiai Csoport a kerámia, fém, földnedves ásatási fa. tapasztásos vályogfal, bőr, stb. konzerválási eljárások folyamatosan végzett és eredményesnek ígérkező kísérletei mellett sikeresen dolgozta ki - és fejlesztette tovább - az ásatásból származó üvegtárgyak konzerválását.

Az ásatag régészeti faanyag konzerválására nemcsak bevezette és meghonosította a hazánkban ezideig ismeretlen polietilén-glikolos eljárást, hanem azt továbbfejlesztve, a konzerválási időt egynegyedére csökkentette. Ezzel az eljárással mindazok a földből nedves állapotban előkerült famaradékok megmenthetők, melyek korábban kiszáradva, szétrepedezve megsemmisültek.

Tudományos publikációs munka

Az elmúlt év folyamán a - Művelődésügyi Minisztérium és tanácsok felügyelete alatt álló - muzeumi kutatók tollából megjelent összesen 711 kisebb-nagyobb tudományos munka és kéziratban elkészült 460. Az egyéb szervek kezelésében lévő múzeumok teljesítése 66 megjelent és 9 kéziratban elkészült dolgozat.

A dolgozatok megoszlása felügyeleti szerv és tudományok szerint (a sárójelben lévő számok a kéziratban elkészült, de meg nem jelent dolgozatokat jelzik):

Tudományok	Műv. Min. felügyelete	Tanács felügyelete	Egyéb szervek alatt
Természettudomány	104 /103/	13 /12/	-
Régészet	47 / 59/	96 /76/	-
Legújabbkori történet	18	/ 2/	-
Numizmatika	8	-	-
Néprajz	33 / 39/	51 /43/	-
Iparművészet	89 / 50/	1 / 5/	-
Képzőművészet	108 / 30/	13 / 2/	-
Helytörténet	15 / 3/	50 /22/	-
Irodalom	48	17 / 7/	-
Színhástörténet	2 / 6/	-	-
Egyéb	-	/ 1/	66 /9/

As országos múzeumok közül a Természettudományi Múzeum áll az élen a fent jelzett 104 megjelent (kéziratban: 103) tudományos munkával. Az Iparművészeti

Muzeum teljesítése 89 megjelent és 50 kéziratban elkészült dolgozat. A Magyar Nemzeti Múzeum: 65 megjelent és 59 kézirat, Magyar Nemzeti Galéria: 65 megjelent, Petőfi Irodalmi Múzeum: 48 megjelent, Mezőgazdasági Múzeum: 34 megjelent, 1 kéziratban. Budapesti Történeti Múzeum: 42 megjelent (ebből 23 régészeti).

A megyei múzeumi szervezeteknél (tudományágak együttesen):

Baranya	megye	18 megjelent,	18 kéziratban		
Bács-Kiskun	"	20	"	32	"
Békés	"	15	"	-	
Borsod-A-Z	"	25	"	3	"
Csongrád	"	10	"	9	"
Fejér	"	20	"	25	"
Győr-Sopron	"	12	"	11	"
Hajdu-Bihar	"	17	"	6	"
Heves	"	9	"	1	"
Komárom	"	-		-	
Mógrád	"	2	"	2	"
Pest	"	4	"	3	"
Somogy	"	12	"	8	"
Szabolcs-Sz	"	9	"	29	"
Szolnok	"	6	"	4	"
Tolna	"	-		-	
Vas	"	4	"	15	"
Veszprém	"	14	"	4	"
Zala	"	2	"	-	

Globálisan a megjelent dolgozatok száma némi emelkedést, a kéziratban elkészülteké pedig jelentősebb csökkenést mutat az előző évi eredményekhez képest. A vidéki múzeumoknál a kéziratban elkészült régészeti témájú dolgozatok száma emelkedett jelentősen, míg a néprajzi az előző évi szinten mozog. A jelentések szerint a vidéki muzeológusok tudományos publikációs tevékenysége változatlanul aktív. Az országos múzeumoknál a természettudományi témájú dolgozatok száma csökkent, míg a néprajzi és az iparművészeti emelkedett.

Hangsúlyoznunk kell, hogy a tudományos tevékenység érdemi, tartalmi elbírálása természetszerűleg nem lehetséges a dolgozatok mennyisége szerint. A tanulmányok részint terjedelem, részint a tudományos jelentőség tekintetében is változók. A jelentések vizsgálata alapján mindenesetre megállapíthatjuk, hogy szinte valamennyi tudományágban örvendetes módon érvényesül a nagyobb összefoglalások, monografikus feldolgozások készítésére irányuló törekvés, ezek száma mindinkább növekszik. Az a tény, hogy a tulsúlyban lévő résztanulmányok, adatközlések mellett egyre több a hosszú évek kutatásait összefoglaló monográfia, a múzeumi tudományos tevékenység elmélyülését, bizonyos minőségi változását is jelzi.

A tudományos publikációs tevékenység keretében kell szólnunk a múzeumi évkönyvekről. Budapesten 11, vidéken 10 múzeum, illetőleg szervezet jelentet meg

rendszeresen évkönyveket. Ezek között örömmel üdvözölhetjük az egri, szombathelyi és veszprémi muzeumok 1964. évben megjelent első évkönyvét. Ugyancsak 1964-ben jelent meg a Műszaki Múzeum első közös évkönyve, amely mind tartalmi, mind formai tekintetben színvonalas.

Rendszeressé váltak a muzeumi sorozatok, amelyek részben szakmai, részben ismeretterjesztési célzattal készülnek. Vidéken 12 muzeum jelentet meg ma már muzeumi sorozatokat. Említést érdemel még az országosan 39 bibliográfia, és forrástanulmány. A szakmai, muzeológiai témájú módszertani füzetek sorozatából 1964-ben megjelent: „Muzeumi kiállítások tudományos előkészítése”, „Új és legújabbkori történeti dokumentáció a muzeumokban” c. dolgozat.

A tervidőszak alatt a muzeumi kutatók összesen 432 tudományos előadást tartottak, amelyből 175 a tanácsai muzeumok teljesítése. A legtöbb előadás (87) a képzőművészeti témakörben hangzott el. A régészeti témájú előadások száma 85, természettudományi 71, néprajzi 69, helytörténeti 59, iparművészeti 23, irodalmi 15, a többi az egyéb témakörből hangzott el.

Népművelő, ismeretterjesztő munka

A muzeumok népművelő, tömegnevelő munkájának eredményeit az ismeretterjesztő célzatu publikációk, előadások és a rendezett kiállítások, valamint a látogatottság adataiból mérhetjük le.

As elmúlt évek során mindinkább tapasztalható a muzeumi népművelő tevékenység kiszélesedése, a mennyiségi eredmények mellett a tartalmi színvonal emelésére irányuló törekvés. Kétségtelen, hogy a muzeumi tevékenység népművelő jellegének tapasztalt hatékonyabb érvényesülése, bizonyos fokig erősebb előtérbe kerülése a szervezeti forma változásával is magyarázható. A vidéki muzeumoknak tanácsai kezelésbe történt átadása, a megyei, városi népművelés rendszerébe való beillesztés jogos igénye kapcsán egyben a muzeumi népművelő tevékenység fellendülését eredményezte.

A muzeumi népművelés kiszélesedését fejlődésünk jelenlegi szakaszában az életszínvonal, műveltségi színvonal állandó emelkedése követelődően írja elő, úgy szólván kényszeríti muzeumainkat, hogy gazdag anyagukat változatos kiállításokban, megfelelő formában tárják a közönség elé. Ezzel függ össze a külső és belső idegenforgalom állandó növekedése, amely szintén jelentős mértékben hozzájárul a muzeumok látogatottságának állandó növekedéséhez, ugyanakkor, amikor egyes népművelési intézmények (pl. mozi, színház) látogatottsága visszaesett.

Meg kell állapítanunk, hogy készületlenül ért bennünket az idegenforgalom fellendülése. Mintegy 90-100 országból közel 1,100.000 külföldi érkezett az év folyamán hazánkba. A Csehszlovákiával kötött határegyezmény kb. 650.000 fő látogatót jelentett. E körülménynek a muzeumok látogatottságában is érezhető ha-

tása egyben azt is eredményezte, hogy az érdeklődőket nem tudtuk a szükségletnek megfelelően ellátni szakvezetőkkel, levelezőlapokkal, leporellókkal, muzeumokról szóló ismertetőkkal.

Tekintsük át ezekután azokat a leglényegesebb adatokat, amelyek a muzeumok 1964 évi népművelő munkájának eredményeit jelzik.

Az év folyamán 294 állandó, 715 időszakos, összesen tehát 1.009 kiállítás állott a népművelés szolgálatában a muzeumokban. Ezen belül a rendezett új kiállítások száma 52 állandó, 672 időszakos, összesen 724 kiállítás.

Az 1964. évben rendezett kiállítások száma az előző évhez képest az időszakos kiállításoknál 19-el emelkedett, az állandó kiállításoknál viszont 9-el csökkent.

A rendelkezésre álló adatok szerint a fővárosi muzeumok kevesebb, a vidéki muzeumok viszont lényegesen több - elsősorban időszakos - kiállítást mutattak be mint a megelőző évben. Megfigyelhető, hogy a tanácsai kezelésben lévő vidéki muzeumokban az átadás óta szembetűnően emelkedik az időszakos új kiállítások száma, amely egyben a népművelési tevékenység fokozódó intenzitását is jelzi. Ezzel szemben az új állandó kiállításoknál 1963. évben tapasztalhattunk vidéken jelentős emelkedést, amely azonban 1964-ben megállt, sőt az előzőkhez képest visszaesett. Érthető magyarázatát adja ennek az a körülmény is, hogy 1962 óta a muzeumok száma 98-ról 132-re emelkedett, ezek legtöbbször a közönség előtt megnyitott állandó kiállításai eleve növelte a tényt számot, másrészt a muzeumok tanácsai kezelésbe adása és ezt közvetlenül követő időszak egyben a régi állandó kiállítások sorozatos lecserélésének az időszaka s végül nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy az állandó kiállítások alapterülete, kivitelezési munkaigényessége eltérő. Előreláthatóan számolhatunk azzal, hogy a következő évben tovább fog csökkenni az új rendezésű állandó kiállítások száma, miután egyre több muzeumban történik meg a régi kiállítás lecserélése.

A kiállítások témáját tekintve megállapítható, hogy évről-évre emelkedik a képzőművészeti jellegű kiállítások száma, főleg vidéken, de az utóbbi évben Budapesten is. 1964-ben 285 képzőművészeti kiállítást mutattak be a vidéki muzeumokban a Múcsarnok által rendezett muzeumi kiállításokon kívül. Ez a szám önmagában nem vetne fel különösebb problémát, azonban az aránytalan területi megoszlás az a tény, hogy számos muzeumban szinte kizárólagosan az ilyen téma szerepel, nem helyesíthető, mert egyoldalú népművelési tevékenységről tanuskodik.

Az év folyamán bemutatott összes muzeumi kiállítások számához viszonyítva a látogatási arány érthetően Budapesten jobb, ez a lakosság számából, muzeumok centralizáltságából és a jelentős idegenforgalomból természetesen legkevésbé következik.

1964. évben a muzeumok látogatóinak száma összesen 5.129.727 fő, amely 763.527 fővel több az előző évinél s egyben a legmagasabb évi látogatottságot

jelenti a muzeumok történetében.

A látogatók számának megoszlása:

Budapesten: 1,747.880
 Vidéken: 2,539.493
 Községekben: 842.354

A Művelődésügyi Minisztérium közvetlen

felügyelete alatt álló muzeumokban: 1,307.713
 Tanácsai kezelésben lévő muzeumokban: 3,097.252
 Más főhatósághoz tartozó muzeumokban: 724.762

A fővárosi muzeumok látogatottsága hozzávetőlegesen 200.000-el több, mint az 1963.évi, de kb.ugyanennyivel kevesebb, mint az 1962.évi eredmény volt. Globálisan egyenletesebb a fejlődés vidéken:

1962-ben 2,604.418
 1963-ban 2,816.471
 1964-ben 3,381.847

A látogatottsági tényszám alakulása a felügyeleti szervek viszonylatában az 1963 évhez viszonyítva:

Művelődésügyi Minisztérium közvetlen

felügyelete alatt: 49,812 fővel emelkedett,
 Tanácsai muzeumoknál: 581.183 fővel emelkedett,
 Más főhatósági muzeumoknál: 132.532 fővel emelkedett.

Muzeumok, kiállítások és látogatók száma

/zárójelben az év folyamán rendezett új kiállítások/

Megye, város	Muzeumok száma			Kiállítások száma	Látogatók száma
	1964 XII.31-én	Város	község		
Baranya	3	3	6	55 /44/	367.625
Bács-Kiskun	5	3	8	54 /41/	93.997
Békés	3	2	5	34 /26/	76.090
Borsod	2	7	9	33 /13/	135.878
Csongrád	4	2	6	68 /53/	168.390
Fejér	2	6	8	40 /31/	135.950
Győr-Sopron	4	1	5	36 /23/	130.635
Hajdu-Bihar	3	1	4	57 /43/	147.310
Heves	2	1	3	16 /10/	377.516
Komárom	4	1	5	27 /24/	738.969
Nógrád	2	1	3	58 /44/	48.722
Pest	5	5	10	69 /55/	209.988
Somogy	1	4	5	22 /10/	40.426
Szabolcs	1	6	7	51 /37/	96.441
Szolnok	4	1	5	41 /34/	82.520
Tolna	1	2	3	15 /15/	15.686
Vas	2	2	4	42 /34/	132.940
Veszprém	5	10	15	72 /51/	840.304
Zala	2	-	2	21 /13/	42.459
Budapest	19	-	19	198 /123/	1,747.880

Jelentősebb látogatottsági eredmények az egyes muzeumokban:
/zárójelben az év folyamán rendezett új kiállítások száma/

Szépművészeti Múzeum	314.808 fős,	33 /26/
Mezőgazdasági Múzeum	233.282 fős,	14 / 1/
Magyar Nemzeti Galéria	219.210 fős,	18 /13/
Természettudományi Múzeum	198.563 fős,	7 / 2/
Mátyás templom egyházm.gyűjt.	162.748 fős,	1 / 1/
Magyar Nemzeti Múzeum	161.825 fős	7 / 5/
Hadtörténeti Múzeum	160.067 fős,	11 / 4/
Eger, Dobó István Vármúzeum	342.350 fős,	6 / 2/
Tihanyi Múzeum	186.828 fős,	7 / 6/
Veszprém, Bakonyi Múzeum	182.611 fős,	24 /17/
Pécs, Janus Pannonius Múzeum	130.088 fős,	49 /41/
Szeged, Móra Ferenc Múzeum	121.849 fős,	23 /19/
Visegrad, Mátyás Király Múzeum	120.251 fős,	6 / 4/
Debrecen, Déri Múzeum	119.465 fős,	26 /21/
Székesfehérvár, István Király M.	112.208 fős,	28 /26/
Esztergom, Vármúzeum	110.516 fős,	1

Fenti példák kétségtelenül több év átlagában is a leglátogatottabb muzeumokat jelzik. Ezek az adatok az egyik intézménynél csökkenést, a másikonál viszont további emelkedést jelentenek az előző évi eredményhez képest.

Emelkedett pl. a	Szépművészeti Múzeum látogatottsága	27.314 fővel
	Magyar Nemzeti Galéria	" 31.220 "
	Term.tud.Múzeum	" 64.055 "
	Magyar Nemzeti Múzeum	" 11.064 "
	Hadtörténeti Múzeum	" 30.627 "
	Eger,Dobó István Vármuz.	" 15.469 "
	Tihanyi Múzeum	" 24.854 "
Csökkenet:	Mezőgazdasági Múzeum	" 18.528 "
	Visegrad,Mátyás Kir.Muz.	" 22.565 "
	Szeged, Móra Ferenc Muz.	" 25.360 "

A viszonylag kisebb látogatottságú muzeumoknál hasonlóképpen találkozunk jelentős mértékű emelkedéssel, illetőleg csökkenésekkel. Így pl. emelkedett az

Iparművészeti Múzeum	látogatottsága	59.103-ról	80.500-ra,
Kecskemét,Katona József Múzeum	"	5.495-ről	15.423-ra,
Győr, Xantus János Múzeum	"	32.143-ról	44.479-re,
Tata, Kuny Domokos Múzeum	"	11.276-ról	61.226-ra,
Cegléd, Kossuth Múzeum	"	19.362-ről	25.848-ra,
Szombathely,Savaria Múzeum	"	59.626-ról	92.928-ra,
Keszthely, Balatoni Múzeum	"	44.093-ról	183.543-ra,
Veszprém, Bakonyi Múzeum.	"	110.527-ről	182.611-re,
Súmég, Kisfaludy Múzeum	"	18.603-ról	54.162-re,
Nagykanizsa, Thury György Muz.	"	17.623-ról.	28.457-re.

Komoly mértékű visszaesés tapasztalható:

Tüzoltó Múzeum	látogatottságánál	85.234-ról	21.783-ra,
Miskolc, Herman Ottó Múzeum	"	61.833-ról	43.342-re,
Gyula, Erkel Ferenc Múzeum	"	66.439-ről	49.754-re,
Sopron, Liszt Ferenc Múzeum	"	87.846-ról	70.215-re,
Hajduböszörmény, Hajdusági Múzeum	"	21.446-ről	8.710-re,
Vác, Vak Bottyán Múzeum	"	16.943-ról	6.980-ra.

Természetesen az egyes múzeumok látogatottságának szembetűnő emelkedése, ill. csökkenése nem lehet vulgáris szemléletű értékmérője a múzeumi népművelői tevékenységnek, mivel a csökkenést pl. időleges sárvatartás, az emelkedést egy-egy vonzóbb új kiállítás vagy az idegenforgalom adott évi területi koncentrált-sága is előidézheti. Ezek az adatok tehát tájékoztató jellegűek, amelyek befolyásolják ugyan az országos eredményt, de az adott intézményi reális értékelés csak több év relációjában lehetséges.

Az év folyamán országos viszonylatban megjelent összesen 706 ismeretterjesztő dolgozat és kéziratban elkészült 129. Szembetűnő, hogy az ismeretterjesztő, népszerűsítő közlések száma szinte teljesen azonos Budapesten és vidéken. Budapesten 348 megjelent, 65 kéziratban, vidéken 358 megjelent, 64 kéziratban.

Az adottságok és lehetőségek, valamint a kutatók számának figyelembevételével arra a következtetésre juthatunk, hogy - a tudományos publikációs tevékenységhez hasonlóan - vidéken, nem a múzeumokkal szemben támasztott igényekhez, hanem az egyéb fontos belső feladatokhoz képest aránytalan eltolódás van a belső múzeológiai munka és a publikációs tevékenység között. Természetesen ez országos viszonylatban jelentkezik így, nem vonatkoztatható kivétel nélkül valamennyi megyei szervezetre vagy intézményre.

A tudományos és ismeretterjesztő publikációs tevékenységnek az egyéb múzeológiai tevékenység eredményeivel, elmaradásokkal való egybevetése vitathatatlanul indokoltá teszi az arányosság kérdésének felvetését, egyben lehetőséget nyújt az intézmények vezetőinek, hogy ebből a szempontból is értékeljék évi tevékenységüket.

Az ismeretterjesztő publikációs munka 1964. évi eredményei:
/sárgójelben a kéziratban elkészült, de meg nem jelent/

Tudományterületek	Műv. Min. f e l ü g y e l e t e	Tanács	Egyéb szervek a l a t t
Természettudomány	42 /20/	15 / 3/	-
Régészet	15 / 7/	51 /12/	-
Legújabbkori történet	4	/ 2/	-
Néprajz	13 / 5/	107 /18/	-
Iparművészet	60 /20/	1	-
Képzőművészet	160 /14/	49	-
Helytörténet	4	95 /25/	-
Irodalom	14	18 / 3/	-
Színház-történet	2	-	-
Műszaki	1	-	-
Egyéb	-	-	55

Az országos muzeumok közül a Magyar Nemzeti Galéria ért el legmagasabb eredményt 130 megjelent népszerűsítő dolgozattal. A Mezőgazdasági Múzeum teljesítése 22 megjelent ismeretterjesztő dolgozat.

A megyei muzeumi szervezeteknél (tudományágak együttesen):

Baranya megye	35	megjelent,	27	kéziratban
Bács-Kiskun	26	"	4	"
Békés	-		-	
Borsod	30	"	6	"
Csongrád	58	"	-	
Fejér	21	"	1	"
Győr-Sopron	2	"	1	"
Hajdu-Bihar	14	"	-	
Heves	2	"	2	"
Komárom	-		-	
Nógrád	-		1	"
Pest	23	"	6	"
Somogy	18	"	6	"
Szabolcs-Szatmár	2	"	3	"
Szolnok	30	"	-	
Tolna	1	"	1	"
Vas	8	"	2	"
Veszprém	63	"	3	"
Zala	3	"	-	

Témák és típusok szerint vizsgálva a megjelent kiadványok összképe egészségesebb arányt mutat a korábbiaknál. Rendszeressé váltak a sorozatok, amelyek igen hatékony és jó eszközei az ismeretterjesztésnek, alkalmasak a muzeumok iránti fokozódó érdeklődés felkeltésére. Fontosnak tartjuk, hogy a sorozatok feltétlenül eljussanak, elsősorban a helyi intézmények, iskolák könyvtáraiba is. Ma már 12 megyében jelennek meg muzeumi sorozatok s ez önmagában is indokolja, hogy figyelmet fordítsunk e helyes törekvésre, a témák célszerű kiválasztására és a megjelenítés megfelelő színvonalára.

Ismeretterjesztő előadások:

Tanácsi muzeumoknál:	1.451
Műv.Min. felügyelete alatt:	846
Egyéb szervek felügyelete alatt:	1.202 (ebből 1.167 a Mezőgazd.Muz.-nál)
Összesen:	3.499 előadás.

Budapesten a legtöbb előadás a régészet (240), képzőművészet (224), és a term.tud. (220), vidéken a helytörténet (502), néprajz (244), régészet (223) és a képzőművészet (101) témakörben hangzott el.

Az 1963.évi eredményhez képest a fővárosban jelentősen emelkedett a természettudományi és régészeti előadások száma (a képzőművészeti és néprajzi azonos szinten áll), vidéken viszont éppen a természettudományi és régészeti témáju

előadások száma csökkent szembetűnően, s egyre inkább a helytörténeti, néprajzi és képzőművészeti témák jutnak előtérbe. Hasonlóképpen emelkedik vidéken az irodalmi témájú előadások száma is.

A Múzeumi Ismeretterjesztő Központ Propaganda Osztálya a budapesti általános és középiskolai tanulók részére 1964 évben ötödször hirdette meg a múzeumi pályázatát. A pályázat meghirdetésének a célja, hogy széles körben ösztönzést adjon a fiatalok számára a múzeumi kiállítások beható tanulmányozására, a múzeumok iránti állandó érdeklődés felkeltésére. A pályázati feltételek szerint a résztvevőknek 16 kérdésre kellett válaszolniuk (külön az általános iskola felső tagozatosai, valamint az ipari tanulók részére; külön a középiskolások: általános gimnáziumok, technikumok, szakközépiskolák tanulói számára összeállított kérdésekre), amelyek eleve szükségessé tették a kijelölt múzeumok kiállításainak helyszíni tanulmányozását. A beérkezett közel 500 pályamunka - figyelemmel az ennél lényegesen többre tehető érdeklődőkre, akik nem küldték be pályázatukat - szemléletesen érzékelteti, hogy a vállalkozás hasznos, követésre méltó, mert a szervezett és tudatos muzeumlátogatásokra való ösztönzés mellett igen jelentős segítséget nyújt az iskolai tananyag elmélyültebb megértéséhez. Megítélésünk szerint a Budapesten jól bevált iskolai népművelési módszer vidéken is hasonló eredménnyel járhat. A megyei múzeumi szervezetek számára az előkészítés és lebonyolítás módjáról a Propaganda Osztály megkeresés esetén részletes tájékoztatást ad.

Az 1964 évi Múzeumi Hónap eredményeit és hiányosságait értékeltük és az abból adódó tanulságokat levontuk. (Részletes ismertetést lásd a Múzeumi Közlemények 1964 évi 4. számában.)

Elmondhatjuk ma már, hogy a múzeumi munka területén a szervezeti formákat megteremtettük, jelentős mennyiségű eredményeket tudunk felmutatni. Tevékenységünk azonban bizonyos mértékig rohammunka volt, amelyet rendszeres, az egyéb feladatokkal összehangolt mértéktartó munkának kell követni. Nem elsősorban a kiállítások, rendezvények és publikációk számának növelésével, hanem eddigi eredményeink megszilárdításával, a tartalmi, ideológiai-szakmai színvonal emelésével kell a valóban hatékony múzeumi népművelés kibontakozását elősegíteni.

Kiss László

JELENTÉS A BARANYA MEGYEI MUZEUMOK MUNKÁJÁRÓL

Az új múzeumi törvény (9/1963.tvr.) meghatározása szerint a múzeum olyan tudományos intézet, amely széleskörű sajátos eszközökkel dolgozó népművelési munkát végez. Jelentésünk a Baranya megyei Regionális Múzeumi Szervezet megalakulása óta (1961) eltelt időszakról ad számot. Ez idő alatt feladatainkat a

feltételek állandó javulása mellett oldhattuk meg. Ezt tükrözi költségvetésünk alakulása is:

1961-ben	1,686.900.- Ft
1962-ben	2,133.500.- "
1963-ban	2,944.400.- "
1964-ben	2,973.120.- " -ot fordithattunk

muzeumi célokra.

A muzeumi munka négy fázisa: az anyag- és adatgyűjtéssel (ásatás) kezdődik, a nyilvántartással és az anyag védelmével (konzerválás, preparálás, restuarálás, raktározás) folytatódik. Ezt követi a tudományos feldolgozás, amivel szoros kapcsolatban áll a muzeumi ismeretterjesztő-népművelő munka. Ez utóbbi tevékenysége áll legközelebb az idegenforgalomhoz, ezért ezzel részletesebben foglalkozunk.

1./ Muzeumunk eredményes gyűjtőmunkát végzett a tárgyalt időszakban. Gyűjteményállagunk a vidéki muzeumok között az első helyre küzdötte fel magát. Gyűjteménygyarapodásunk az utóbbi években így alakult:

Év	Természet-tudomány	Régészet	Művészettörténet	Helytörténet	Néprajz	Összesen
1961.	79.411	85.188	14.185	7.557	14.170	200.511
1962.	83.354	87.202	14.216	18.906	17.403	221.081
1963.	83.871	99.282	14.297	29.976	17.641	245.067
1964.	86.527	101.322	14.339	41.399	18.431	262.018

Gyűjteménygyarapodásunk viszonylag egyenletes. A régészet nagy számában az mutatkozik meg, hogy módszertanilag és történetileg is ez a legkiműveltebb muzeumi tudományág. De igazolja a közelmúltban lezajlott nagyarányú ásatások eredményességét is. A Művészettörténeti gyűjtemény lassu ütemű fejlődését a festmények, szobrok és egyéb műtárgyak megszerzési módjának pénzigényessége magyarázza.

Hasonló, bár kisebb volumenű volt a gyarapodás a vidéki gyűjteményeknél. 1964.végén a komlói muzeumban 2.709, a mohácsi muzeumban pedig 7.850 tárgyat őriztünk. A szigetvári muzeum anyaga átmenetileg Pécsen van és összesen 4.876 tárgyat foglal magában. Ezt az anyagot fogja a leltározás alatt lévő szigetvári ásatási anyag növelni.

Gyűjtőtevékenységeink közül ki kell emelni ásatásainkat. Közülük különösen nagy visszhangot váltott ki a még be nem fejezett Mohács-csatai ásatás. Kiemelkedő ásatásaink a következők: Nagyárpád, bronzkori lakótelep; Majs, X-XI. századi temető; a szigetvári vár ásatása; a pécsi postapalota udvarán végzett római kori ásatás; a Maré vári ásatás. Megkezdjük a pécsváradi vár ásatását is. Ásatásainkban részt vesznek vendég régészek is, így Füleper Ferenc, Sz.Burger Alice és G.Sándor Mária. A pécsi ásatások Pécs mj. város tanácsának anyagi támogatásával folynak.

Gyűjteményanyagunk rohamos növekedése miatt egyre nagyobb problémát okoz a nagyfokú helyhiány. Raktározási nehézségeink ma már olyan méretűek, hogy akadályozzák a feldolgozó munkát. Ugyancsak a gyűjteményanyag nagyarányú növekedésével függ össze az, hogy restaurátor műhelyünk állandó lemaradásban van feladatai mögött. Pedig újjáalakított és folyamatos modernizált preparátor-, restaurátor- és fotolaboratóriumaink egyre nagyobb kapacitással dolgoznak.

2./ Tudományos feldolgozó munkánk általában arányos a végzett - feltáró-, kutató- és gyűjtő munkával. A leltározásban mutatkozó hiányosságok mielőbbi felszámolását azonban a közeljövőben meg kell oldanunk. Ugyanakkor törekednünk kell arra, hogy pontos részletkutatásokra támaszkodva minden, a muzeumban folytatott tudományág korszerű szemlélettel és módszerekkel készülő monográfiákban adja tanujelét muzeumunk tudományos munkájának.

Monografikus tervfeladataink között szerepel a Mecsek élővilágának feldolgozása, a baranyai regionális néprajzi atlasz elkészítése, a baranyai középkori települések kutatása, a pécsi munkásmozgalom történetének feldolgozása és a baranyai agrárszocialista mozgalmak összefoglaló ismertetése.

Tudományos tevékenységünket át kell hogy hassa a széleskörű összefüggések analizisének igénye és az eredmények társadalmi általánosítása, hasznosítása. Javítanunk kell az ilyen jellegű és a csupán anyag és adatközlő tudományos publikáció arányát az előbbi javára.

Muzeológusaink tudományos feldolgozásai rendszeresen jelennek meg a központi tudományos folyóiratokban. Pontos publikációs lehetőség számunkra az 1956 óta rendszeresen megjelenő évkönyvünk. Tudományos értéke miatt nemcsak itthon becsült, hanem külföldön is keresett. 202 külföldi tudományos intézettel, muzeummal, egyetemmel állunk csereviszonyban. Ezen az úton pótolhatatlan külföldi könyv- és folyóirat anyaghoz jutunk. Évkönyvünk publikációin keresztül tudományos eredményeink belekerültek a nemzetközi tudományos élet vérkeringésébe is. Évkönyvünk mellett van ismeretterjesztő füzetsorozatunk is. Ebben eddig hét szám jelent meg, leginkább kiállítási vezetők. Szükségesnek látszik, hogy főleg helytörténeti és néprajzi vonatkozásban füzetsorozatunkat fejlesszük.

Bizonyos belső aránytalanságok mutatkoznak gyűjtő- és feldolgozó munkánkban, mind mennyiségi, mind minőségi tekintetben. Még mindig nem foglalta el megfelelő helyét muzeumi munkánkban a természettudományi osztály, helytörténeti és munkásmozgalmi gyűjtőmunkánk pedig, bár mennyiségileg igen jó, minőségileg javításra szorul. Munkánk megjavítása érdekében szükséges volna, hogy egy újabb helytörténész állást kapjunk. De talán még ennél is fontosabb volna, hogy restaurátoraink számát legalább egy fővel növelni tudjuk.

3./ A muzeumi munkából a kiállítások képezik népművelési munkánk gerincét. Pécsen jelenleg hét állandó kiállításunk van. Ezeknek a kiállításoknak a fokozódó látogatottsága igazolja, hogy színvonalasak, érdekesek. Az utóbbi években a következőképpen alakult pécsi látogatottságunk:

Év	Term. tud.	Néprajzi	Képtár	Régészeti	Kőtár	Sirépit- mények	Zsolnay	Összesen
1961.	4.534	-	6.269	26.222	7.363	9.906	55.586	109.880
1962.	3.346	-	3.140	21.973	3.873	8.197	52.094	92.623
1963.	2.454	8.559	3.243	15.488	3.614	7.760	56.667	97.785
1964.	3.410	13.142	10.435	20.702	4.938	7.549	69.912	130.088

Állandó kiállításaink látogatottságát elemezve rá kell mutatnunk arra, hogy egyes kiállításaink elavultak (régészeti, természettudományi), valamint arra, hogy különösen az 1964-ben megnövekedett idegenforgalom jelentősen emelte látogatóinak számát.

Állandó kiállításaink mellett jelentős látogatottságnak örvendenek időszaki kiállításaink is. 1961-ben 16, 1962-ben 11, 1963-ban 14, 1964-ben pedig 20 időszak kiállítást mutattunk be. 1964-ben időszaki kiállításainknak 40.325 látogatója volt.

Vidéki állandó kiállításaink is látogatottak:

Év	Komló	Szigetvár	Siklós	Pécsvárad	Mohács	Sellye	Összesen
1961.	2.286	-	71.439	7.786	-	-	81.511
1962.	3.541	-	83.062	7.523	83	1.110	95.319
1963.	3.731	-	78.729	7.622	104	-	90.186
1964.	3.000	10.298	137.016	7.333	77	90	157.814

Vidéki állandó kiállításaink közül a mohácsi és a sellyei kiállításoknak csak alkalmi látogatói vannak, mindkét kiállítás szünetel. Siklós nagy látogatottságát szinte kizárólag az idegenforgalom adja, ami a jövőben csak fokozódni fog.

Állandó kiállításaink látogatottsága összefügg a múzeum és az iskolák szoros kapcsolatával. A végrehajtó bizottság korábbi határozata alapján arra törekedtünk, hogy kiállításaink didaktikus felépítésükkel, sokoldalú szemléltetési lehetőségükkel szolgálják az iskolai oktató és nevelő munkát. Látogatóink nagy hányada jelenleg diák. A muzeumi szellemi vetélkedő, a muzeumi hónap a tanulóifjúság nagy tömegeit mozgatta meg. Ugyanakkor azonban a munkás és paraszt látogatók számával még nem lehetünk elégedettek.

Nemcsak látogatottságunkat növelné, hanem tudományos és népművelési célkitűzéseinket is szolgálná, ha helytörténeti- és legújabbkor történeti állandó kiállításunknak helyet tudnánk biztosítani. Ugyanilyen szempontból szükséges lenne képtárunk alkalmasabb helyre helyezése és bővítése is.

1964-ben újfajta kiállítástípussal kísérleteztünk. Négyféle, kettő-kettő példányos vándorkiállítást készítettünk és előbb saját erőnkől, majd pedig a Mozgó Művelődési Ház keretében mozgattuk őket. Az elmúlt évben a nyolc kiállítást

tást 16 helyen tudtuk csak bemutatni, de így is 6.443 látogatója volt. E kiállítások nagyjelentőségük a muzeumi népművelés hatókörének bővítésében és a falusi lakosság muzeumok iránti érdeklődésének felkeltésében.

Kiállításaink ismertetése, propagandája sajnos nem mindenben kielégítő. Most készült el egy muzeumi leporellónk, ez azonban kevés; színes, valamint idegen nyelveken való kiadása is szükséges. 17 féle muzeumi levelezőlapunk nem ad kerek, mindenben megfelelő képet kiállításainkról, gyűjteményeink gazdagságáról. Versetőkink jók, azonban a növekvő külföldi idegenforgalom megköveteli, hogy idegen nyelven is kiadjuk őket. Még ebben az évben, állandó kiállításainkhoz rövid, orosz, angol és német nyelvű feliratokat készítünk.

A muzeumi tudományos munkából következő ismeretterjesztő és népművelő tevékenységünk a korszerű ismeretanyag közlésén kívül a természettudományos világnézet kialakítását, a világnézeti tisztázódást, a társadalmi fejlődést szolgálja. A társadalmi fejlődés általános keretén belül a szocialista hazafiságra nevelés, az iszlémsfejlesztés képezi fő feladatunkat.

4./ A muzeumi népművelő munka kimagasló alkalmát a Muzeumi Hónap. Hagyományossá vált seregszemle ez, eredményesen fordítja a figyelmet a muzeum felé. A múlt évi muzeumi hónapunk országosan kimagasló volt. Sok kezdeményezés volt benne (ankét a muzeumi népművelés kérdéseiről, muzeumi termelészövetkezeti nap rendezése, vándorkiállítások létesítése). Az iskolákkal, a tanuló ifjúsággal való szoros kapcsolatunk is ekkor mutatkozott meg leginkább. A televízió által is közvetített muzeumi vetélkedők tetőfoka volt ennek a munkának. Kezdeményeztük termelészövetkezetek és üzemek csoportos látogatásának megszervezését, e kísérleteink azonban még nem hozták meg a várt eredményt. Az igen színvonalas, hagyományos és új rendezvényekkel elértük, hogy muzeumi hónapunk során több mint 71.000 embert mozgattunk meg.

Másik nagy állandó népművelési alkalom számunkra a Baranyai Vasárnapokon való közreműködés. Igen nagy számú látogatót vonzó kiállításokat rendeztünk Siklóson (Baranyai Képtár), a mohácsi busójáráskor, Szigetvárt (Zrinyi emlékkiállítás). Az idei Baranyai Vasárnapokon kiállítási programunkat tovább bővítettük.

A muzeum munkatársai rendszeresen előadnak a TIT és a népművelés más szerveinek keretében. Írásainkkal és felolvasásainkkal állandó munkatársai vagyunk a Dunántúli Naplónak, a Művelődési Tájékoztatónak és a Pécsi Rádiónak. Muzeumi Szerda Esték néven pedig mi magunk is jólsikerült előadássorozatot indítottunk, amit a jövőben folytatni kívánunk. Ismeretterjesztő és népművelő munkánk erős szálakkal kapcsolódik a városi és megyebeli helytörténeti-honismereti munkához. Sok tanácsot, segítséget adunk szervezeteknek, intézményeknek, szakköröknek és magánosoknak.

Összefoglalva: muzeumi ismeretterjesztő-népművelő munkánk, legnagyobb eredményét abban látjuk, hogy ezen az uton a muzeum kikerült addigi elszigeteltségéből. Sikerült a műveltséghez és kulturáltsághoz vezető muzeumi kapukat

szélesre tárunk. Ezt méltányolja is társadalmunk, és ma már a muzeumi tevékenység benne él a közvéleményben, munkánkat számon tartják és támogatják. Ezáltal sikerült szervesen beleilleszkedni az egységes megyei, illetve városi népművelő munkába is.

5./ Jövőre vonatkozó terveink és feladataink az eddig elmondottakból adódnak. Fokozott ütemű gyűjtő-feltáró munkát kell végeznünk. Ki kell alakítanunk bizonyos fontossági sorrendet is gyűjtőmunkánkban. Az eddiginél nagyobb teret kell, hogy kapjon a néprajzi-helytörténeti, valamint legújabbkor történeti kutatás. Feldolgozó tevékenységünkben pedig a baranyai helytörténet és néprajz kérdéseinek kell első helyre kerülniök. Népművelőmunkánkat új állandó kiállítások létesítésével fogjuk kiszélesíteni. Előkészület alatt áll az új pécsi természettudományi kiállítás, amely szeretné a helyi biológiai kutatások eredményeit a mezőgazdasági termelőmunka szolgálatába állítani. Ugyancsak Pécssett a jelentős pécsi szőlészeti és borászat anyagából néprajzi állandó kiállítást rendezünk. Siklóson országos porcelán kiállítás készül. Mohácson ez évben megnyílik, a mintegy félmillió forintos ráfordítással elkészülő új muzeumi épületben a Mohács története című komplex állandó kiállításunk. A szigetvári Zrinyi emlékkiállítást tovább fejlesztjük. Sellyén a lehetőségekhez képest új ormánysági tájkiállítást állítunk fel, Tormáson pedig falumuzeumi kiállítást létesítünk. Komlón a kiállítás átprofilizálására van szükség. Természettudományi alapokból kiindulva bányatörténeti kiállítást kellene itt rendeznünk, úgy, hogy bemutassuk a bányaművelés fejlődésével párhuzamosan Komló város kialakulását is. A legfontosabb feladatunk lenne Pécssett helytörténeti és legújabbkori történeti kiállítás megrendezése; a képtárat is bővíteni szeretnénk. A már több ízben szóba került szabadtéri múzeum (skanzen) létesítése érdekében is szükséges lenne e munka előkészítése.

A muzeumi munkának a Pécs-Baranyai Múzeum Baráti Kör aktivizálásával egyre szélesedő társadalmi bázist kívánunk teremteni. Ezt a célt szolgálják társadalmi kapcsolataink is. Mind tudományos, mind ismeretterjesztő- és népművelő munkánk eredményessége érdekében kapcsolatokat igyekszünk kiépíteni és részben már ki is építettünk a legkülönbözőbb intézményekkel és szervezetekkel. Jók a kapcsolataink az Állami Levéltárral, a MTA Dunántúli Tudományos Intézetével, a két Egyetemmel és a Tanárképző Főiskolával, a megyei és városi Idegenforgalmi Hivatalokkal. A jó kapcsolatok közösen megoldott, szoros együttműködésen alapuló munkában gyümölcsözőnek (kiállítások, tudományos ülésszakok, tervek egyeztetése stb.).

Az egyre szélesülő társadalmi bázistól azt is várjuk, hogy látogatóink összehasonlító kedvezően fog alakulni.

Tapasztalatunk, hogy azok a munkások és parasztok, akik valamilyen utonmódon kapcsolatba kerültek a múzeummal valóságos munkatársainkká váltak, számos tárgyat, adatot juttattak el hozzánk, felhívták figyelmünket a kutatások szempontjából érdekes adatokra, tárgyakra.

le eredeti célkitűzéseikről, általában nem elégedtek meg formális tessék-lássék megoldásokkal s az esetek többségében tartalmas, gondolatgazdag kiállításokat alkottak, sok helyen ezzel megalapozva, máshol előrelendítve a legujabbkori helytörténeti muzeológiát.

Az országban 55 muzeumi kiállítás készült el, melyet ezideig kb. kétszáz-ezren néztek meg. A látogatók szóban és írásban kifejezett véleményei is azt mutatják, hogy erőfeszítéseik általában sikeresek voltak.

A következőkben a kiállításoknak azokról a tanulságairól kívánunk szólni, melyek figyelembevételre, elemzésre közelebb vihet bennünket a legujabbkori muzeumi munka elvi, módszertani, gyakorlati problémáinak megoldásához, különösen a kiállítások vonatkozásában.

A kiállítások előkészítése

A Muzeumi Főosztály még 1963 őszén levélben hívta fel a megyei tanácsok művelődésügyi osztályainak és a megyei muzeumi szervezeteknek a figyelmét a létesítendő kiállítások eszmei-politikai, esztétikai követelményeire. A Legujabbkori Történeti Múzeum módszertani körlevélben a meginduló munkát szakmai tanácsokkal segítette.

1963 végén és 64 elején megyei muzeumi szervezeteink legtöbbszörében megalakították a Legujabbkori Történeti Muzeumi Bizottságokat, megteremtették a legujabbkori muzeumi munka társadalmi bázisait. Az LTMB-ok első feladatuknak éppen a felszabadulási kiállítások előkészítésében történő közreműködést tekintették. A Bizottságok létrejötte, tevékenységük megkezdése, a kiállítások előkészítése terén tett lépéseik, első tapasztalataik szükségessé tették, hogy a munka megosztására, a készülő kiállítások eszmei-politikai célkitűzéseire, tematikai problémáira vonatkozóan részletesebb instrukciókat is adjunk. Így került sor a muzeumigazgatók 1964-es tavaszi szolnoki tanácskozásán az e témába vágó előadás megtartására, majd ennek anyagát kibővítve a Muzeumi Közlemények 1964-es évfolyam 2. számában közölt cikkekre.

Az újabb tapasztalatok kicserélésére, új következtetésekre jó alkalmat nyújtott a múlt év őszi békéscsabai legujabbkoros muzeológus-konferencia és a Legujabbkori Történeti Múzeum Közleményeinek első száma is, melyben már több írás e kiállítások előkészületeivel foglalkozott.

Legfontosabbnak az előkészítés során azt tartottuk, hogy átgondolt tématervek alapján módszeres, mindenre kiterjedő gyűjtőmunka folyjék s ezt hozzáértő szakemberek végezzék, illetve irányítsák. Figyelembevételre, hogy a megyei muzeumok többségében nem dolgozott történész s azt is, hogy a témák sokfélesége eleve átlépi egyetlen történész szakmai ismereteinek körét e követelmény nehezen kielégíthetőnek tűnt. Itt valóban csak a munka társadalmi-mozgalmi jellegének a biztosítása segíthetett. — A kiállítások végül is azt bizonyították, hogy

minél aktívabban, teljesebben kapcsolódtak be a különböző szakterületeken dolgozó LTMB-tagok, annál egyenletesebbek, sokoldalubbak, színvonalasabbak lettek a forгатókönyvek, a kiállítások is és fordítva. Nem véletlen, hogy ott kapott a látogató a legteljesebb és legáttekinthetőbb képet, ahol a muzeum a legszélesebbkörűen vette igénybe ezt a segítséget. (Igy történt ez többek között Zalaegerszegen, Salgótarjánban és Szombathelyen is.)

Arra is van példa, - éppen az időben elsőként megnyílt szegedi kiállításon -, hogy az LTMB aktívan működött közre a kiállítás történeti részének összeállításában, az ehhez tartozó anyag gyűjtésében és forгатókönyve kialakításában. A forгатókönyv vita során is ezt elemezték és mint ezek után várni is lehetett, a kiállítás első része a muzeum hivatásos dolgozói és a bizottság erőfeszítéseinek jó eredményeit mutatta, a kiállítás egésze viszont nemkívánatos egyoldalúságot is tükrözött. A minden tekintetben értékes, eszmei-tartalmi és esztétikai követelményeket egyaránt kielégítő történeti részhez (a kiállítás alsó szintje) tartalmában, hatásában ezt meg sem közelítő tematikus rész (az emeleti szint) csatlakozott. A sok értékes fotó, a szocializmus építése témaköréből bár önmagában is impozáns volt, tartalmában, agitativ hatásában meg sem közelithette az előbbit. - Ugyanennél a gondolatnál maradva, érdekes összehasonlitanunk egy olyan muzeumot (Zalaegerszeg), melynek legújabbkori gyűjteménye még nem is volt és egy olyant (Győr), melynek félállásos muzeológusai többéves szorgalmas munkával értékes gyűjteményanyagot hoztak létre. Az előbbi nem is gondolhatott az LTMB segítségének igénybevétele nélkül a feladat megoldására, az utóbbi sajnos a jelek szerint elegendőnek találta saját erejét. Az összehasonlításból következő tapasztalat két irányu: az egyik az, hogy a győri kiállítás anyaggazdag volt, ahol támaszkodhatott a már régebben meglévő gyűjteményre és silány ott, ahol ez már nem elégített ki és sebtében kellett valamit összeszedniök. Ilyen elsősorban a szocialista forradalom győzelmét bemutató történeti rész és a szocializmus építését tárgyaló témák. Pedig a megye és a város fejlődése (mind az ipar, mind a mezőgazdaság területén) bemutatás számára is az átlagosnál jobb objektív feltételeket adott.

Másik, nem kevésbé megszívlelendő tanulság, hogy a tárgyi anyagokban, páratlanul ritka dokumentációban gazdag történeti részben sem tudtak teljes értékűt nyújtani, mert hiányzott a gondos kimunkáltság, a sokoldalú megvitatás mindazok összefogott tevékenysége, akik együtt képesek lettek volna a forгатókönyv kialakítására, az anyag megfelelő válogatására, a témához nem tartozó tárgyak kirostálására, a hiányok kiegészítésére, a kiállításra került tárgyak, fotók, sajtótermékek egymással és a kísérszövegekkel olyan összefüggésbe helyezésére, hogy azok valóban tükrözzék a kort és azokat az eseményeket, melyekben ezek születtek, melyek történetét magukban hordozzák. Sok itt az olyan anyag, mely nem azért került ki, mert a témához tartozik, hanem egyszerűen azért, mert van. Semmi egyéb nem indokolhatta az 1918-19-es események (ha már visszanyultak ideig) ilyen bőséges tárgyalását. Még kevésbé a dokumentáció-zuhatagot a horthyfasizmus 20-as éveiből, közte a IV. Károly visszatérési kísérleteivel foglalkozókat.

Talán még nagyobb problémát jelentenek az itt megnyilvánuló pozitivisták szemléleti jegyek. Öncélúan, más tárgyakkal és dokumentációkkal és azokat ki-egészítő szövegekkel kapcsolatba nem hozott, tartalmukban ellentétes, bár formájukban, materiájukban hasonló tárgyak egymás mellé helyezése - ebben az esetben munkásmozgalmi, és jobboldali szervezetek zászlói, egymás mellett legfeljebb a zászlóról mint egyfajta muzeumi tárgyfajtáról mondhat valamit, de a történeti eseményekről, eszmékről, politikai mozgalmakról, melyekhez elválaszthatatlanul kapcsolódnak és amelyek egymástól mérhetetlenül különböztek, semmit, vagy vajmi keveset árulnak el. Így a tárgyak valóban csak önmagukat mutatják belső tartalmuk, történeti értékeik nélkül. Az átgondolatlan, koncepciótlan rendezésben szinte az észrevehetetlenségig eltűnnek (beolvadnak a környezetükben lévő papirtengerbe) az olyan hallatlanul érdekes anyagok is, mint a deportáltaknak a koncentrációs táborból kijuttatott levele, mely érzelem és gondolatgazdagságát tekintve, az Anna Frank naplójára emlékeztet. Az értékes dokumentáció és az irigylésreméltóan gazdag tárgyi anyag, így is kétségekívül hasznos munkát, egyben a kiaknázatlan és elmulasztott lehetőségeket mutatja, helyenként bosszantó gondolatszegénységgel, husz év története lényeges oldalai bemutatásának elhanyagolásával.

A példánál maradva nézzük, hogy az összehasonlíthatatlanul kisebb gyűjteményanyaggal (hiszen gyűjteményüket éppen most alapozták meg) rendelkező zalaegerszegi kiállítás, miképpen oldotta meg a felszabadulás előtti állapotok bemutatását. Az első teremben, a bejáráttal szemben helyezték el a pozvai hírhedt internálótábor makettjét. Felette 1919-1944 felirattal nagyméretű kifejező grafika, baloldalt az 1932-es pacsai csendőrségi sortűz témáját feldolgozó falfaragás, vele szemben, a jobboldali tablókon az internálótáborból származó fotókat, a statáriumot kihirdető helyi plakátot, a tömegek helyzetét bemutató iratmontázst (Horthynéhoz írt könyörgőlevelek, helyi sajtó, irat- és fotóanyagot a megyei kommunisták és baloldali gondolkodású emberek szervezkedéséről, a haladó politikai mozgalmakban résztvevők ellen lefolytatott perekéről, a fasiszta rablőháború néhány megrázó fotodokumentációját és a nyilas uralom időszakára jellemző, a lakossággal szembeni terror képeit láthatjuk.

A tartalmilag és hangulatilag jól megválasztott szöveggel együtt a terem jól fejezi ki a forgatókönyv idevonatkozó intencióit, a kiállítók szándékát. A színeiben, összeállításában is frissebb, melegebb második terem a felszabadító szovjet hadsereg katonáinak felszerelési anyagával, fegyvermodelleivel, színes hadműveleti térképével az élet megindulását, az ország és a megye újjászülését bemutató képeivel, színes plakátanyagával képes a nézőben felkelteni azokat az érzelmeket, melyeket a felszabadulás napjaiban az új élet izlalása, a pusztulástól való megmenekülés keltett a kortársakban.

Bár az előkészítés elemzésével kezdtük, már részletekbe bocsátkozó módon tartalmi és rendezési kérdéseket is boncolgatunk, nem is véletlenül, hiszen végeredményben a tanulságok mérlegelésén kívül minden az előkészítés időszakában dől el. Mielőtt a tematika kérdéseiben továbblépnénk, az előkészítő munka más, látszólag mellékesnek tűnő oldalairól és mozzanatairól is kell szólni.

Sajnos gyakori rossz tapasztalat, hogy a művészi kivitelezés, az anyag elrendezés, a dekorációs elemek alkalmazása kérdéseinek kevesebb figyelmet szentelnek. Valamiféle, csak a művészekre, grafikusokra, dekorációs szakemberekre tartozó feladatoknak tekintik ezeket. Pedig a rossz installáció, elhibázott szemléletű grafikák, színek, méretek, arányok nagyon sokat emelhetnek, vagy ronthatnak a kiállítás összhatásán. Amit a tapasztalatokból ítélve itt sűrítetten a jövő számára elmondhatunk: bármilyen gyakorlott szakember kezébe tesszük is le kivitelezésre a kész forgatókönyvet, egyedül nem oldják meg a kivitelezéssel kapcsolatos problémáinkat. Arról nem is beszélve, hogy egy-két város pl. Debrecen és Szeged kivételével tapasztalt, szakavatott emberek nem is álltak rendelkezésre. Csak a forgatókönyv készítőinek és a művészi technikai kivitelezők folyamatos együttműködésének eredményeként születhet jó kiállítás. A művészi megformáláshoz, a korszerű technikai megoldások kialakításához az első impulzust a szakembereknek már a tématervtől kell kapniuk és nem a kész forgatókönyv után kell először találkozniuk a feladattal. A forgatókönyvirás és a kiegészítő gyűjtés időszakában a grafikusoknak, technikusoknak és muzeológusoknak egymást inspiráló megbeszéléseket kell folytatniuk, hogy lényegében a forgatókönyvvel és a művészi technikai kivitelezés terveivel, egymás gondolatait ismerve, egymásra hatva, egyidőben készüljenek el. És ami ugyanilyen fontos: a művészi rendezés, a kivitelezés ugyanolyan beható elemzés tárgya kell legyen, mint maga a forgatókönyv. Az elemzés szempontjai: maradéktalanul alkalmas-e az alapvető mondanivaló kiemelésére, növeli-e - ebben az esetben mértéktartó, helyenként ünnepevényesen komoly, helyenként élénkebb színeivel, oldottabb formáival - a néző érdeklődését, segíti-e a kívánt élmények, ismeretek befogadását, érzelmi effektusok felkeltését, milyen esztétikai élményt nyújtanak. Arra is gondolhatunk, hogy ezek régóta ismert követelmények, ismételtetésük felesleges. Tapasztalataink nem erre utalnak. Kevés olyan felszabadulási kiállítást láttunk, ahol e szempontok javarészt érvényesültek volna. Ellenkezőleg legszembetűnőbb gyengéik éppen itt mutatkoztak meg. Konzervatív, bántóan uniformizált, azonos méretű, azonos színezésű, azonos formájú tablók véges-végig. Elnagyolt, gyenge kivitelű feliratok, szürkesség mutatkozott több kiállításon. Alapjaiban elhibázott az egyébként jelentős részében tartalmas és anyaggazdag egri kiállítás installációja. A nyomott tónusu színek, durva hidegséget árasztó spriccelt technika, a tablókra került, helyenként primitív figurális megoldások, a terem közepén, a tárgyakat és dokumentumokat elnyomó grafika hideggé és komorrá teszi az egész kiállítást és inkább tűnik egyetlen ember művészi ambíciói kiélésének, mintsem kiérlelt, minden oldalról megvitatott megoldásnak. Ha nem is ennyire elhibázott, de ilyen jellegű fogyatékoságokkal készült a szolnoki, győri kiállítás is. Néhol eltulzott méretekkkel, tulhangsúlyozó harsány színekkel, a dekoratív elemek szinte elnyelik a kiállítás objektumait. Egyes esetekben pl. a székesfehérvári kiállításon helyettesíteni próbálják ezeket, a felszabadulás és az azt közvetlenül követő események vonatkozásában. Itt mintha egy-két tárgy vagy fotó pusztán azért került volna bemutatásra, hogy aláhuzza a dekorációs elemeket, felhívja rájuk a figyelmet „tartalmi aláfestéssel” szolgáljon, pedig nyilvánvalóan megfordítva helyes. (A dekoratív eszközök tultengését még az egyébként jól sikerült szegedi alsó szinten sem sikerült elkerülni.) Készültek az anyagi eszközök megfontolt számbavételének mellőzésével is kiállítások. Igaz, hogy néhány helyen

menetközben csökkentették a költségelőirányzatot. Artistikusnak tekinthető, vagy legalábbis erre törekvő grafikák és ütt-kopott, fel sem ujitott szegényes, ósdi tárlók kerültek össze, éppen nem javítva az összhatást.

Ebben a vonatkozásban dícsérően kell szólni a képzőművészet eszközeivel mértéktartóan bándó, esztétikus, ünnepélyes hangulatu pécsi kiállításról, a tartalmi szempontból is kiemelkedő szombathelyi kiállítás nagyterméről és a szekessárdiak munkájáról.

Számotvetni valamennyi lényeges feltétellel: a megvalósítás anyagi lehetőségeivel, a forgatókönyv-adta témák sajátosságaival, a meglévő gyűjteményanyaggal, személyi feltételekkel, a rendelkezésre álló helyiségekkel, és mindezeket figyelembevéve lehet eldönteni, hogy az adott körülmények között milyen megoldásokat célszerű választani. A reális mérlegelés alapján elhatározott egyszerű kivitel, gondos munkát feltételezve, hatásosabb kiállítást eredményezhet, mint az, amelyik egy-két „nagyvonalú”, legalábbis költséges dekoratív elemmel takarja a tárgyi és tartalmi szegénységet. Ezért jó például a salgótarjáni kiállítás. Itt gondosan számot vetettek az adott lehetőségekkel, elsősorban a szűkös anyagi feltételekkel, szerény eszközökkel létrehozott dokumentációs kiállítást rendeztek. A gondos anyagválogatásnak, a jó forgatókönyvnek köszönhetően munkájuk ilyen feltételek között is értékeset produkált.

Néhány tartalmi, módszerbeli kérdés

Viasszatérve a tartalmi kérdésekhez, muzeumaink következetesen arra törekedtek, hogy a történelmi eseményeket folyamatosan nagyobb ugrások, kronológiai tévedések, logikai hibák nélkül ábrázolják. Ott, ahol mégis egyszerűsítetten, a valóságot torzítva kerültek az események bemutatásra, muzeológusaink több esetben arra hivatkoztak, hogy egyes dokumentumok felhasználását a helyi szervek nem engedélyezték. Természetesen ilyen is előfordult. A tartalmi fogyatékoságok mélyebb okait mégsem ebben kell látnunk, hanem sokkal inkább a már fentebb említettekben. A forgatókönyv kiérleletlenségében, bizonyos foku szakszerűtlenségben, nem ritkán a felszabadulással kapcsolatos és a felszabadulás utáni események helytörténeti feldolgozatlanosságában, tisztázatlanságában. Mi más lehetett az oka annak, hogy olyan témakör, mint a megye és a város felszabadulása alig érintetten, mindenképpen jelentéktelen módon kapott szerepet Fejér megyében, ahol pedig 1944-45-ben nemcsak a magyarországi arcvonal, hanem az egész európai hadszíntér szempontjából kiemelkedő jelentőségű hadműveletek zajlottak le. Hasonló hibák fordultak elő még az egyébként alaposabban kidolgozott salgótarjáni kiállításon is, ahol pl. nem mutatták be a Nógrád megyei, salgótarjáni fegyveres ellenállás anyagát. Ugyanezt tapasztalhattuk a tatabányai kiállításon, a sárisápi partizánműködésre vonatkozóan. (Itt azonban meg kell jegyeznünk, hogy ezt a kiállítást jó eredménnyel, történész-muzeológus hiányában régész szakemberek készítették.)

Tovább sorolva a példákat: Szolnokon kimaradt a felszabadulás utáni törté-

neti fejlődés kb. 15 évének bemutatása (a koalíciós pártok jelvényei önmagukban ezt nem oldják meg). Itt a sietős előkészületek, a kidolgozatlanság, bizonyos foku összecsapottság volt tapasztalható. Megjegyezzük, hogy a muzeum a kiállítás készítésére a megyei szervektől csak késve kapott felhívást. Mégis úgy véljük, hogy az LTMB szélesebbkörű bevonásával az ebből eredő nehézségeket is sikerebben küzdhatték volna le.

Helyi események mélyreható ismeretének hiánya a huszéves periódus egy-egy időszaka vonatkozásában csaknem valamennyi kiállításon tapasztalható volt. Ez is arra figyelmeztet, hogy muzeumainknak többet kell törődniük a helytörténeti kutatás ügyével. Az anyaggyűjtés és helytörténeti kutatás feladatait szoros egységben lévőnek kell tekinteni. Arra kell törekedni, hogy mint muzeológusok termékeny gyűjtők legyenek, és gyűjteményeikre, a helyi levéltárakra és könyvtárakra alapozottan kitűnő ismerői és továbbfejlesztői legyenek a legujabbkori helytörténetnek. Természetesen ugyanilyen jelentős, hogy kezdeményezzék és támogassák ezt a munkát mint az LTMB egyik fontos feladatát is. A bizottság tagjainak, a honismereti mozgalom aktivistáinak teremtsenek publikációs lehetőségeket. Saját és aktivák fáradozása eredményeként tegyenek szert mind összefüggőbb, mélyebb helytörténeti ismeretekre. A gyűjtés és kutatás ilyen szüntelenül egymásra ható, párhuzamosan haladó kapcsolatára van szükség ahhoz, hogy a jövőben teljesebben, tudományosabb igényvel mutathassuk be az ábrázolni kívánt kor jelenségeit és eredményeit. Ebben az esetben módunk lesz a bemutatás szempontjából ez alkalommal még kevésbé sikerült problémák megoldására: országos és a szűkebb helyi fejlődés közötti bonyolultabb összefüggések, a fejlődésében mutatkozott ellentmondások érzékeltetésére, a helytörténeti sajátosságok kiemelésére.

Ezzel elérkeztünk kiállításaink egyik jellemző gyengéjéhez, nevezetesen a sajátosságok, a történeti fejlődésben megmutatkozó különbözőségek bemutatásának kérdéseire. Az esetek többségében az általános fejlődést sikerült több-kevesebb helyi anyag hozzáadásával reprodukálni, a csak kisebb részben tudtuk az országos összefüggésekbe ágyazottan adni a megye történetét. Látható volt ez a felszabadulást közvetlenül követő évek vonatkozásában is, de még sokkal inkább a proletárdiktatura győzelmét követő időszak ábrázolásában.

A tartalmi-eszmei problémák sorában fontos megemlíteni, hogy a politikai történet bemutatása az 1950-60-as éveknél elhalványult. Ezt szintén főleg a helytörténeti kidolgozatlanság, részben pedig szemléletbeli hibák számlájára írhatjuk. Nyilvánvaló, hogy az osztályharcot, a tömegek politikai tevékenységét, a kizsákmányoló osztályok gazdasági, politikai pozíciókból történő kivetésével, a hatalom megragadásával nem lehet lezártnak tekinteni a muzeumi bemutatás szempontjából sem. A legszélesebb tömegek ez után lépnek a politikai tevékenység színterére. Tudatos részvételük az ország sorsa irányításában a társadalom gyorsabb előrehaladása érdekében még csak ezt követően bontakozik ki. Ezért nekünk is sokkal több figyelmet kell fordítanunk, mélyrehatóbb ismereteket kell szereznünk azon szervezetek működéséről, melyek összefogó, irányító erejét és kereteit adják a dolgozók milliói politikai megnyilvánulásainak. Ebből következően sokkal céltudatosabban kell gyűjtenünk a munkásosztály és parasztság töme-

ges politikai fellépéseinek, a társadalmi szervezetek, választott helyi szervezetek, igazgatási intézmények tárgyait és dokumentumait. Amennyire helyes és fontos gyűjtenünk a társadalom irányító, szervező erejére, a pártra vonatkozó anyagot, pl. a földreform megvédésére, a falujárás, a jó pénz megteremtése, az iskolák államosítása, vagy az ellenforradalom leverése témáiban, illetőleg időszakában, ugyanolyan fontos és szükségszerű pl. az 56-ot követő konszolidációhoz, a mezőgazdaság szocialista átalakításához, a kulturális forradalom, a tömegek szociális szükségleteiről való mind fokozottabb gondoskodáshoz, a munka termelékenységére növekedéséhez tartozó tárgyak és dokumentumok gyűjtése is. Miként országosan, úgy megyénként, városenként is a szocialista építés soronkövetkező kérdései elsősorban a párt különböző fórumain vetődnek fel és válnak megvalósítandó párthatározatokká. A szakszervezetekben, ifjusági szervezetekben, az üzemekben már a megvalósítás és az abban történő részvállalás konkrét útját munkálják ki a dolgozókkal. Szűkebb és szélesebbkörű megbeszélések, gyűlések s ezt követően a tettek jelzik a határozatok valósággá alakulását.

A Hazafias Népfront, a helyi társadalom tagjait minden eddiginél szélesebbkörű együttműködésre mozgósítja. Az államot és a dolgozó tömegeket egyaránt képviselő tanácsszervek, népművelési intézmények, kulturális és sportegyesületek mind-mind hordozói és megvalósítói saját területükön politikai célkitűzéseinknek. Ha tehát meg akarjuk ragadni társadalmi előrehaladásunk szüntelenül megújuló energiáját, a tömegek forradalmi cselekvését, akkor a párt és a tömegszervezetek, ipari üzemek és mezőgazdasági termelő egységek, intézmények és szervezetek munkájához kell közeljutnunk. Ez esetben lesz elegendő ismeretanyagunk, tárgyunk és dokumentációnk is a szocializmus építése időszaka bemutatásához is.

Mindez magától értetődően egyetlen muzeológussal szemben teljesíthetetlen igény. Nem annyira az azonban, ha a jövőben felállítandó legújabbkori osztályokra tekintve szabjuk meg a követelményeket és nem az az ésszerű összetétellel kialakított, jól aktivizált LTMB-kal sem.

Sűrűn előforduló jelenség, sokak által megfogalmazott észrevétel volt a szocialista építés bemutatásának jellegtelensége is. Gyakran olyan tárgyi anyagot (mezőgazdasági, ipari termékek, modellek), fotókat, grafikákat alkalmaztak, amelyek korántsem a helyileg leglényegesebbekre utaltak. Számos helyen előfordult, hogy a szocialista mezőgazdaság eredményeit pl. néhány olyan MTI-képpel vélték bemutatathatónak, mint a repülőgéppel történő vegyszeres gyomirtás, vagy a traktorral vontatott mezőgazdasági munkagépek, stb. Pedig területeiken egészen sajátos, ezektől a felvételektől is teljesen elütő mezőgazdasági kultúra alakult ki. Magyaránnyu talajjavítás, az öntözéses gazdálkodás jelentősmérvű kiterjesztése következett be, az egész mezőgazdasági kulturát jelentősen átalakító gyümölcs- és szőlőtelepítések történtek, stb. Nem egy esetben országos, sőt határainkon túl jutó hírű állami gazdaság és szövetkezet működik, legmagasabb kormány elismeréssel, messze előremutató munkaszervezéssel, nem utolsósorban a dolgozók gyorsan javuló jövedelmével és új életformájával. Megannyi izgalmas, érdekes, konkrét gazdag tényanyag, aminek kiaknázását elmulasztották.

Ugyanezt a hibát más területekről vett példákkal is lehetne illusztrálni.

Ide tartozik az a sokaktól szintén észrevételezett fogyatékoság, hogy a szocializmus építése ábrázolásában, a társadalmi gazdagság megteremtője az ember, az új társadalom formálása folyamatában önmagát is átalakító ember, a tömegek bemutatása, új vonásaikkal, közösségi kapcsolataikkal, összehasonlíthatatlanul (vagy nagyon is összehasonlításra érdemes) megváltozott helyzetükkel és igényekkel, háttérbe szorultak.

Másik, joggal kifogásolt momentum, a társadalom szolgálatában szerzett érdemek, az új közösségi erkölcs megnyilvánulásai bemutatásának elhanyagolása. Ugy gondoljuk, hogy mindezek orvoslása a legújabbkori muzeológiának a jelen kérdéseivel való növekvő kapcsolatától, a muzeológusok elevenségétől, informáltságától, az e témákban meglévő, ezidáig még kevésbé kiaknázott tudatformáló lehetőségek felmérésétől és természetesen az objektív feltételektől is függ.

Örömmel tapasztaltuk, hogy a felszabadulási kiállításaink (és nem is csak a muzeumi kiállítások, példa rá többek között a kőbányai művelődési házban és a pécsi Zsolnay-gyárban látottak is) biztató kísérleteket mutattak ebben az irányban is. Szombathelyen és Debrecenben már bemutatták a szocialista brigádmozgalomhoz tartozó tárgyakat és dokumentációkat, tevékenységük társadalmi hasznát jelző adatokat. Az utóbbi helyen a megye Kossuth-díjjal kitüntetett szellemi és fizikai dolgozói nagyméretű fényképeivel fogadták a szocializmus építése termének látogatóit. Sőt, egyik-másik kiállításon érintették a szocialista brigádok üzemen kívüli közösségi megnyilvánulásait, az együtt szerzett kulturális élményeket, az egymásnak és másoknak nyújtott társadalmi segítséget, az önzetlen közösségi szellem megnyilvánulásait, a szocialista közösség és erkölcsiség új hajtásait, külső, látható jeleit, mintegy csak jelezve a szocializmus korszaka bemutatásának muzeumi problémáit és lehetőségeit.

Mint minden új feladat ez is számos nehézségbe, a módszerek kimunkálásába, bizonyosfokú kockázatvállalás kényelmetlenségébe ütközik, de mert a szocializmus építéséről a muzeumoknak már a ma embere számára kell eszmeileg-tartalmilag hű képet adniok, a megoldásra tudatosabban kell törekednünk.

Másik, az előbbiekkal összefüggő, tapasztalat a statisztika, szociológia eredményeinek alkalmazása. A kiállítások megerősítettek bennünket abban, hogy a legújabbkori muzeumi kutatások és kiállítások komplexsége elvének az eddiginél szélesebb értelmezést kell kapni. Ugy beszéltünk a komplexségről eddig, mint ami történeti kiállításainkon a különböző muzeumi szakágak tárgyi anyagának meghatározott témákon belüli együttes alkalmazását jelenti. Így például, ha a viharsarki agrárproletáriátus osztályharcos történetét akartuk megjeleníteni, a történeti tárgyakon és dokumentációkon kívül, igénybevettük az életmódra utaló néprajzi tárgyakat, a képzőművészeti alkotásokat is, sőt itt-ott statisztikai anyagot is. Most azonban és ez különösen a közelmúlt és napjaink témájának a bemutatására vonatkozik, tudatosabban kell törődnünk a statisztika, a szociológia eredményeinek módszeresebb, behatóbb tanulmányozására és célszerűbb átvételére.

A falvakban történő viharos gyorsaságu átalakulás például, az életforma szemünk előtt lezajló változásainak bemutatása, a komplexség csakis ilyen módon történő értelmezésével lehetséges. Kiválasztani a táplálkozási, ruházkodási és lakásviszonyok, az egészségügyi gondozás, a demográfia, az iskolázás, művelődés és szórakozás multa és jelenre jellemző legfontosabb tényeit és a témához tartozó történeti, néprajzi, képzőművészeti tárgyakkal és dokumentációkkal szerves logikai összefüggésbe helyezve bemutatni ezeket, ez a komplexség célszerűbb értelmezése. Ebben az irányban is láttunk sikeres próbálkozásokat.

Az ezzel kapcsolatos tartalmi és formai igényeket a következőkben lehet összefoglalni: a legjellemzőbb, a kifejezendő gondolathoz legszorosabban tartozó, az ezekkel közvetlenül összefüggő adatokra van szükség. És csakis ezekre, mert ha ezeket a bemutatandó témával lazább kapcsolatban lévővel bővítjük, elvesznek, kihámozásuk huzamosabb időt vesz igénybe s ezt a látogatók nagy része nem teszi meg. Nincs szükség aprólékos statisztikai adatokra. (Egy példára utalva. A földosztás bemutatása során helyi adatokat mellőzve /pedig ezek rendelkezésre állanak/ néhol csak az országos adatokat mutatták be és ezt is komplikáltan, a lényegest, mellékes, sőt indifferens számszerűségekkel keverve, de mindenképpen felesleges részletezettséggel.)

Az összehasonlító adatok sem voltak helyenként jól megválogatottak. Kevés volt a horthy-rendszer jellemző adatokkal történő összevetés. Viszont sok volt a szocializmus időszakára vonatkozó túlrészletezés. Néhol, különösen a népgazdaság témaköreiben ez szakmai egyoldalúságból is következett. Az üzemi szakemberek ilyen esetekben a kiállítások számára olyan táblázatokat készítettek (pl. Szolnokon az olaj- és földgáz kutatás témájából), melyeket elolvasni és áttekinteni is nehéz, nem szakember számára érthetetlenek. Amennyire helyes a szakemberek segítségének igénybevétele, annyira szükséges adataik megrostálása. Tőlük tehát nem előre kivitelezett táblákat kell kérni, amit csak a falra kell helyezni, hanem tárgyi és dokumentációs anyagot, jellemző adatokat, melyeket célszerű megválogatás után beépítünk a forgatókönyvbe. Kevés, szigorúan megrostált, a legkifejezőbb, összehasonlító jellegű adatokra van szükség.

Ami a dolog formai oldalát illeti. A grafikonok tervezésénél összhangra kell törekednünk az ugyanezen témához tartozó objektumokkal, számolnunk kell a szemléltetés követelményeivel, színben, méretben, figuratív megoldásában változatosnak, könnyen áttekinthetőnek kell lenniök. Jó és rossz tapasztalataink e téren is bőven akadtak. (Feleslegesen részletezettek, kevésbé szemléletesek a pécsi kiállítás adatai. Apró betűkkel, lendületes grafikonos megoldásokat háttérbe szorító táblázatokkal operáló módszerek érvényesültek itt és más kiállításokon is. Bonyolultak, közbömbös adatokat is tartalmazóak a salgótarjáni, a kaposvári kiállítás grafikonjai. Célszerűbb, adataikban jobban megválogatottak, méretükben, szemléletes megoldásukban sikerültek a szombathelyi, szekszárdi és a zalaegerszegi kiállítások grafikonjai.) A statisztika adatainak formai megjelenítése is olyan feladat, amit helytelen pusztán grafikusra bízni, muzeológustól távoleső problémának tekinteni.

Végül a kiállítás komplex jellegéhez tartozóan szólni kell a muzeumi segédeszközökről, melyek tárgyyszerűségük, dinamikai, hang- és fényhatásuk miatt és esztétikumukkal is növelhetik a látogatókban keltett élmények intenzitását. Ezek alkalmazására, különösen a felszabadulással kapcsolatos hadműveleti események, időpontok, ipar- és településfejlesztési tervek bemutatásánál törekedtek is.

A kezdeti, nagyobbvonalú elképzelések valóraváltását a pénzügyi feltételek leszűkülése megakadályozta. Helyenként azonban megtalálták a technikai jellegű segédeszközök megszerzéséhez szükséges társadalmi forrásokat. Salgótarjánban, Tatán, Székesfehérvárott jól működő, a látogatók figyelmét megragadó megoldásokhoz sikerült jutni. A felszabadulás tiszteletére Budapesten megnyílt a „Szakma Ifjú Mesterei” című országos kiállítás, arról győződött meg minket, hogy e területen is nagyok a kiaknázatlan lehetőségek.

A jövőben szorosabb kapcsolatot kell kiépítenünk a minden megyében meglévő ipari tanulóintézetekkel és technikumokkal. E kapcsolatok kölcsönösen hasznosak lesznek. A muzeumok az ezen intézményekben folyó nevelő munkához jelentős segítséget adhatnak. Azok viszont segíthetnek bennünket a kiállítási segédeszközök kidolgozásában, olyan technikai megoldások kialakításában, melyekhez a muzeumoknak szakmai feltételeik és anyagi eszközeik sincsenek. A technikai oktatással foglalkozó intézmények KISZ-bizottságaival, mérnök és technikustanáraival, kollegiumaikkal fel kell vennünk a kapcsolatot. Képviselőjüket célszerű az LTMB-be meghívni. Egy-egy feladatra készülve még a tématerv készítésének stádiumában kell kérnünk segítségüket egyes problémák és az egész kiállítás technikai jellegű feladatai megoldásához. Ahhoz, amit a korszerű technika számunkra a kiállításrendezésben fény és mozgás, valamint hangeffektusokban adni tud, még nagyonis kevésbé nyultunk hozzá. Az együttműködés, amelyre ezzel kapcsolatosan a figyelmet most felhívtuk, nagyon sokkal vihet bennünket előre.

Néhány mondattal érdemes a mozgó- és állóképes vetítés alkalmazásának kérdését is érinteni. Vidéken ezuttal egyedül a szegedi kiállítás próbálkozott ezzel. A földosztásról és a felszabadító hadműveletekről készített dokumentációs filmeket és az új megyei létesítmények diakepeit vetítették, illetve a látogatók pedál alkalmazásával maguk hozhatták a vetítőrendszereket működésbe. Bár ezek folyamatos üzembiztos működését és a szükséges képességet nem sikerült elérni, a kezdeményezés mégis előremutató, hasznos kísérletezés volt. A földosztásról szóló film által keltett benyomásokkal egyetlen más kiállítás sem vetekedhetett. A kísérleteket ebben az irányban is tovább kell folytatni, nagyobb figyelmet szentelve a megfelelő üzembiztonsági követelményekre, kedvező világitásra, és célszerű nézőterület kialakítására.

A muzeumon kívüli kiállítások

Ez alkalommal, - ha az erőfeszítéseket és eredményeket megillető részletességnek nem is tehetjük -, szólnunk kell a muzeumon kívüli szervezetek által

készített kiállításokról is. Jelentőségüket kellően aláhuzza e kiállítások tömegessége is. Egyedül Bács-Kiskun megyében 112 emlékkiállítást rendeztek. Szerinte az országban, falvak százaiban alakultak községi emlékbizottságok. Városi művelődési házak, fővárosi peremkerületek művelődési központjai, gyárak, iskolák, tudományos intézmények, tömegszervezetek emlékeztek meg kiállításokkal a felszabadulás huszadik évfordulójára.

Ezek sok szempontból nagyon tanulságosak. Elsősorban újabb bizonyítékot szolgáltatnak arra vonatkozóan, hogy milyen mérhetetlenül gazdag, történeti értékkel bíró tárgyi és dokumentációs anyag van a legújabbkor vonatkozásában a lakosság és a különféle intézmények birtokában, és arra is, hogy ezeket társadalmi segítséggel, rendszeresen működő, jól kiépített gyűjtőhálózat révén lehet felkutatni. (Csak egy-két példát: Rákospalotán, a város felszabadulása első napjairól az újjáépítés kezdetéről a legelső politikai megnyilvánulásokról, az ott lefolyt harci cselekményekről tudósító, eddig ismeretlen, rendkívül érdekes fotókat láttunk, a gazdag írásos dokumentáción kívül. A néhány tablós, kiskunhalasi kiállításon szovjet frontfaliújságot, Ideiglenes Nemzetgyűlést előkészítő választásokra mozgósító plakátokat és röpcédulákat, a Nemzeti Parasztpárt földreformtervezetét, nyilaskeresztes alakuló gyűlés plakátját, intézkedéseket a deportálás előkészítéséről, stb. láttunk, hogy csak az országos viszonylatban is számottevő anyagot említsük. Kapuvárott a földosztásról - melynek fotóanyagával különösen rosszul állunk - olyan felvételeket találtunk, amelyek jobbakként az általunk eddig ismert és mindenütt használt képeknél. A pesterzsébeti egészen kicsiny néhány tablóra és tárlóra terjedő kiállításon frontról hazaküldött fakéreglevelezőlapokat, brutálshangu nyilas fenyegetőleveleket láthattunk és folytathatnánk nagyon sokáig a felsorolást.)

De figyelemreméltóak e kiállítások a velük szemben támasztott eszmei-ideológiai igények miatt is. A kivitelezettségben legtöbb helyen nagyon szerény kiállítások dokumentumai alapos válogatással kerültek bemutatásra, szövegezéseik általában gondosak, tartalmilag jók voltak.

Előkészítő, szervező munkájukra nagyvonalúság, tömegesség volt jellemző. Aktívák százait mozgatták meg. A lakosság magáénak tekintette e kiállításokat és sokan érdeklődtek a látogatók közül afelől, hogy a kiállított képek némelyikét hogyan szerezhethék meg. Sok eredeti ötlet, leleményesség, odaadó munka az előkészítésben és tömeges érdeklődés a megnyitás után jellemezte e kiállításokat. Egy-egy kiemelkedőbb kiállítást előkészítő kollektíva (pl. a nagykanizsai városi művelődési ház munkatársai) igénybevették a városhoz tartozó valamennyi ipari üzem, szövetkezeti szolgáltató szektor, mezőgazdasági üzem és minden intézmény segítségét. Kiállításuk példát mutatott a szervezés, az anyag gondos összeállítása és a muzeumi igényeket is magas szinten megvalósító esztétikus installáció terén egyaránt. Nagy kár, ez egyébként egy-két muzeumi kiállításra vonatkozik, hogy a nagy gonddal előkészített kiállításokat rövid idő múltán szétbontották, gyakran még az iskolai tavaszi szünet befejezését sem várva meg.

A muzeumon kívüli intézmények kiállításai, anyaggazdagságuk, ismét meg-

győztek bennünket arról, hogy e muzeumi szakág jövője a hivatásos állomány fejlesztése mellett a művelődésügyi szervekkel való szoros kapcsolaton, társadalmi bázisa fejlesztésén áll, vagy bukik.

Egyetlen cikk keretében lehetetlen mindazt, ami tanulságként mutatkozik, összefoglalni. Sok minden elemzése még hátra van, amit ez esetben vitaébresztő szándékkal lehetett felvetni. A továbbiakban ezen a fórumon és a Legújabbkori Történeti Múzeum Közleményeiben célszerű egy-egy részproblémát kiemelni, elemezni. Ez természetesen valamennyi történész-muzeológus és LTMB-aktivisták részvételével történhet meg. Ha jól hasznosítjuk tapasztalatainkat, a gyakorlatban felvetődött kérdéseket kellő elmélyültséggel vizsgáljuk, most jelentősen előrevihetjük szakágunk elvi-módszertani kérdéseinek megoldását. Ebbe az irányba mutatott már a közelmúltban megrendezett kecskeméti összejövételünk is.

A feladatokról

Az elmondottakból jórészt következnek feladataink is: Összegyűjteni, leltározni, raktárba helyezni az újonnan gyűjtött anyagot. Ideértendők természetesen azok is, amelyeket a múzeumon kívüli kiállításokra gyűjtöttek, melyek múzeumba helyezése, muzeumi megőrzésük törvényes kötelesség. Haladéktalanul számba kell tehát vennünk mindazt, ami e téren elvégzendő feladat, nem szabad megengedni a nagymennyiségű tárgyi és dokumentációs anyag elkallódását. A legtöbb esetben a kiállítást rendező intézmények helyszükében vannak. Az összegyűjtött anyag egyre inkább utban van, múzeumba helyezésük a megye valamennyi népművelési intézményének közös érdeke és feladata.

A Legújabbkori Történeti Múzeumi Bizottságok összehívása a kiállítások értékelése, a Bizottság munkájának elemzése, új feladatok megjelölése, ezekkel kapcsolatos munkaterv kidolgozása, a bizottságok állományának a végzett munka tapasztalatai alapján történő kiegészítése oly módon, hogy elsősorban a gyűjtőhálózatot erősítsék és fejlesszék. Legfontosabbnak a honismereti szakkörvezetők bevonását tekintjük. A feladatokat a Bizottság titkára, vagy elnöke által tartott beszámolóban célszerű összefoglalni és javaslatba hozni.

A munkatervek jelölik meg, hogy az elkövetkezendő időszakban (egy-két év) mit tartanak legfontosabb feladatnak. A gyűjtemény rendezésén túl vegyék tervbe időszakos tematikus kiállítások létrehozását, ahol állandó legújabbkori kiállítás létesítése 65/67-re nincs tervezve (ahol erről szó van, a bizottság alapvető feladata adott), olyan témákkal, melyekkel a tanács művelődésügyi osztálya és a pártbizottságok egyetértenek, melyek bemutatását a legszükségesebbnek tartják.

A gyűjtési feladataikat ebből kiindulva határozzák meg és e kiállítások előkészítése minden fázisára és részfeladataira vonatkozóan tartsák szem előtt a felszabadulási kiállítások tapasztalatait. Szükséges, hogy az elmúlt időszakban kialakult gyűjteményre támaszkodva, az LTMB tagjai, aktivistái, cikkeket,

tanulmányokat irjanak. A legjobbak megjelentetésére a megyei muzeumi kiadványokon kívül az LTM Közleményeiben is alkalom nyílik. Fontos, hogy az LTMB-k iránítására a gyűjtőmunkára, a kiállítások rendezésére vonatkozó módszertani elgondolásokat is közzétegyék.

Valamennyi munkatervi feladatnál abból induljunk ki, hogy olyan muzeumi szakág jövőjét formáljuk, mely közvetlenül segíti a szocialista tudat kialakítását. Fel kell készülnünk arra, hogy hazánk felszabadulása 25.évfordulójára, a már kifejlődött legújabbkori muzeológia kiforrottabb módszereivel, gazdag gyűjteményanyagával megalapozott, művészileg,esztétikailag magasrendű, technikailag is ujszerű kiállításaiival jelentkezünk.

Verő Gábor

A NÉPMŰVELÉSI FELSZABADULÁSI KIÁLLÍTÁSOKRÓL

„A honismereti mozgalom ... a hazafias nevelés gyakorlati formáinak kialakítására és széles körben való népszerűsítésére törekvő népművelési tevékenység.” A mozgalom célját így fogalmazták meg legújabb irányelvekben e fontos tevékenység irányítói. Szükség is volt e világos, egyértelmű meghatározásra, mivel az utóbbi években sok formában, ágazatban, sok intézménytől és szervezettől támogatottan bontakozott ki a mozgalom. Örvedetesen megszorodtak a honismereti szakkörök, fokozódott a szakköri munkát gyakran összefoglaló, értékelő kiállítási tevékenység, számbelileg és minőségileg is sokat fejlődött a különböző baráti körök, csoportok munkája. Nem túlzás azt állítani, hogy - kisebb-nagyobb hibáitól ezuttal eltekintve - a honismereti tevékenység valóban a kulturális forradalom, ujabban pedig az ideológiai offenzíva szerves részévé vált, azaz fontos nevelési, még hozzá világnézeti nevelési tevékenységgé fejlődött. Mindezekben túl eredményének, sikerének tekinthető az is, hogy mintegy „laicizálta” a muzeumj, történettudományi és néprajzi szakmai tevékenység egyes ágazatait, s ezzel segítette szélesíteni jelentős néptömegek általános műveltségét, főleg az említett tudományágak ismereteivel kapcsolatban.

A honismereti mozgalom az 1964/65-ös művelődési évadban a szó szoros értelmében ünnepi feladatot kapott: „A muzeumok, a könyvtárak és a művelődési otthonok a honismereti szakkörök segítségével rendezzenek városuk, községük és egy-egy nagyobb ipari vagy mezőgazdasági üzem husz éves fejlődéséről, perspektívájáról helyi kiállításokat” - mondja e kötelezettségről az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Bizottságának állásfoglalása az évad főbb népművelési feladataival kapcsolatban. Ez az utmutatás feltételezi, szükségessé teszi a különböző közművelődési szervek és intézmények együttműködését, irányító munkájuk szinvalának emelését, másrészt pedig a honismereti szakkörök - a mozgalom legfonto-

sabb formái - kiterjedt, a közelmultra irányított gyűjtőmunkáját, más formák szakmai és technikai segítségét. Nézzük meg, hogy e feladatok hogyan realizálódtak országos és helyi szinten, s melyek voltak azok a tanulságok, amelyeket mind a szűkebb értelemben vett népművelés, mind a vele szoros kapcsolatban tevékenykedő más közművelődési intézmények, szervezetek, elsősorban a muzeumi terület a jövőre nézve hasznosítani tud.

Az országos szervek úgy gondolták, hogy a kiállítások rendezéséhez eszmetartalmi és technikai utmutatást kell adni, már jóval a konkrét tervező-gyűjtő periódus megkezdése előtt. Az eszmei célkitűzéseket elég világosan megfogalmazta a Hazafias Népfront Országos Tanácsa és a Népművelési Intézet által összehívott, 1964. április 16-17-én tartott országos honismereti tanácskozás. A munkához további szempontokat adott - most már az alkotás, a kiállítások közvetlen előkészítése folyamatában - az ez év februárjában tartott hasonló célkitűzésű és szintű konferencia, amelyen mellesleg sok muzeumi szakember vett részt, a népművelési tanácsadók vezetőin és más népművelési szakembereken kívül. (Ez utóbbi tanácskozás a tartalmi feladatokat konkrétebben fogalmazta meg, s ráirányította a figyelmet a legfontosabb gyűjtési területekre, kiállítási tevékenységekre, továbbá tervezetet is adott a résztvevők kezébe a továbbképzési elképzelésekről, mintegy a már dicsérettel említett „laicizálási” folyamat magasabb szintre való emelése érdekében.

Az általános jellegű segítő tevékenységhez jól kapcsolódott a Legújabbkori Történeti Múzeum által kiadott kiállítási tematika, továbbá a Népművelési Intézet által kibocsátott honismereti szakkörvezetői tanfolyam-jegyzet, a honismereti szakköri füzetek közül pedig kiváltképpen a 7. számú kiadvány. Mindezt annak illusztrálására - s nem holmi száraz adatként - mondtuk el, hogy a mozgalom résztvevői, különösen pedig a kiállítások rendezői, a velük kapcsolatban álló szakszervek, intézmények munkatársai lássák: mennyi hasznos kiadvány jelent meg a fentebb megfogalmazott fontos feladatok végrehajtása érdekében, s mennyi mindent lehet ezekből a jövőben felhasználni.

A Művelődésügyi Minisztérium Közművelődési Főosztálya úgy gondolta, hogy a munkát technikai vonatkozásban is segíteni kell, azaz szükséges egy olyan módszertani füzet gyors kiadása, amely a kiállítások technikai problémáit világítja meg, a lehető leggyakorlatibb jelleggel. Ezért felkérte a Muzeumi Ismeretterjesztő Központ szakembereit, hogy készítsék el - tanulmányozva a vidéki készülődéseket - az utmutatót a felszabadulási kiállítások rendezéséhez, városi és községi művelődési otthonok, üzemek és termelőszövetkezetek számára. A kiadvány kellő példányszámban és időben (2500 példányban, 1964 végére) el is készült, s világosan felvázolta a kiállítások néhány elvi problémáját, de legfőképpen a tervezés, szervezés legfontosabb állomásait: az anyaggyűjtést, a tervezést, a forgatókönyv elkészítését, a szövegrészek megfogalmazását s a helyiségek berendezésének sok technikai problémáját. Az utmutató izléeses kivitelben jelent meg, s tanácsaival nemcsak erre az évadra, hanem hosszú évekre menően hasznos szolgálatot fog betölteni a muzeumokon kívül rendezendő kiállítások lebonyolításánál. Ugy gondoljuk, hogy már az eddigiek során is hozzájárult ah-

hoz, hogy némiképpen csökkenjen a hivatásos és amatőr rendezési-kiállítási tevékenység közötti színvonal-különbség. Elengedhetetlenül fontos feladat e csökkentési tendenciát segíteni, éppen a laicizálódási folyamat sikere érdekében. Mindez nyilván a muzeumi szakemberek egyetértésével is találkozik, hiszen egy ilyen füzet és a hozzá kapcsolódó szándék, tevékenység az ő munkájukat is könnyebbíti, már ami az ilyen kiállítások értelemszerű patronálását illeti.

A különböző elvi utmutatásokat, gyakorlati tudnivalókat tartalmazó anyagokat fel is kellett dolgozni, elsősorban a szakkörvezetők számára. Országosan és helyi keretekben folyt az elmúlt nyáron a honismereti szakkörvezetők továbbképzése. Zala megyében a háromnapos tanfolyamon egy félnapot a felszabadulási emlékkiállítás rendezésével kapcsolatos feladatok megbeszélésére fordítottak. Ugyanitt a megyei népművelési tanácsadó a 20.évfordulóra kiadott műsorfüzetében tematikát közölt a gyűjtéshez, hogy irányítást nyújtson a honismereti szakkörök vezetőinek. Február hónapban a kiállítást rendező szakkörvezetőket egy napra értekezletre hívták össze Zalaegerszegen, hogy közvetlenül beszámolhassanak eddigi munkájukról, s további utmutatást kaphassanak a gyűjtéshez, a kiállítás forgatókönyvének elkészítéséhez és a különböző technikai problémák megoldásához. Hasonló tevékenységről más megyékből is hallottunk. E segítő munkának legfőbb jellegzetességei közé tartozott az, hogy a legtöbb megyében a népművelési tanácsadó irányította a módszertani alapozást, továbbképzést, gyakran a muzeumi szervezetek szakembereinek segítségével. A felszabadulás huszadik évfordulójának tiszteletére rendezett kiállítások tehát - többek között - arra voltak jók, hogy még jobbá tegyék azt az amugy is egyre kollégiálisabbá váló viszonyt, amely országszerte kialakulóban van a muzeológusok és (régii fogalmak szerint) a népművelők között. Nem volt hibátlan ez a kapcsolat - erre a későbbiek során még visszatérünk -, de mindenesetre példát mutatott és tanulsággul szolgált, s ez sem lebecsülendő eredmény.

A kiállítások megrendezésében a megyék különbözőképpen jártak el. Csongrád megye székhelye, Szeged felszabadulásának huszadik évfordulóját már október 11-én ünnepelte. Az évfordulóra a Móra Ferenc Múzeum képtárában felszabadulási kiállítást rendeztek. A felszabadulás dokumentumait és a husz év eredményeit tartalmazó, illetve illusztráló anyagot muzeumi, levéltári és könyvtáros szakemberek állították össze, s a szegedi bemutató után a megye városaiban is kiállították, vándorkiállítási anyagként. E kiállítási tevékenységnek kisugárzó hatása volt - mind tartalmi, mind módszertani vonatkozásban -, s a Tanácsadó jelentésében olvashattuk is a különböző kezdeményezéseket: „Makó és Szentes városokban dokumentációs kiállításon mutatják be a felszabadulás eseményeit és az azóta elért eredményeket. Makón a művelődési ház bélyegszakköre a felszabadulás után kiadott bélyegekből kiállítást rendez. Ezeket a kiállításokat a járás területén is bemutatják. Szállításukhoz felhasználják a művelődési autót is. Hódmezővásárhely festészeti hagyományainak megfelelően képzőművészeti kiállításokkal ünnepli a 20.évfordulót. A Tornyai János Múzeumban a felszabadulás után készült legjobb képzőművészeti alkotásokat állítják ki, a művelődési ház pedig egy ismeretterjesztő képzőművészeti kiállítást készít.” Így jönnek egymás után a tervek, s bár a takarékosági rendelkezések, továbbá a száj és körömfájás-

járvány sokmindent megakadályozott, megnehezített, az idézetből nyilvánvalóvá válik a muzeumi és népművelési kiállítási tevékenység hasznos összefonódása, egymásrautaltsága, mindebből következően pedig sokrétűvé válása is.

A Hevesmegyei Népujság egyik novemberi száma arról tudósít, hogy a Heves Megyei Könyvtár „a falusi könyvtárak és tanyai települések számára 11 tablóból álló vándorkiállítási anyagot állított össze, Megyénk husz eve címmel. A kiállítás, amelyet a művelődési autók fognak vándoroltatni, bemutatja megyénk husz-éves fejlődését.” Itt tehát a könyvtár szerepe dominált, de az előbbi példával együtt a hevesi gyakorlat arra is jó számunkra, hogy meglássuk a központi (megyei) anyag összeállításának fontosságát az ilyen s ehhez hasonló akciók lebonyolításánál, mind tartalmi, mind módszertani szempontból. Veszprém megyében és másutt arra láttunk példát, hogy miképpen lehet tudatosan koncentrálni az erőket kevesebb helyre (lényegileg a megyeközpontokra és a járási székhelyekre) a színvonalasabb munka érdekében. Ezekben a helyeken ugyanis a népművelési tanácsadó - a megyei pártbizottság és a megyei tanács iránymutatásával - tervezetet készített a kiállítások megrendezésére, s okosan a közigazgatási központokra összpontosította az anyagi, technikai és szakerőket.

Zala megyében igen erőteljesen fejlődik a szakköri tevékenység. Ezért arra törekedtek, hogy ott legyen felszabadulási emlékkiállítás, ahol jól működik a honismereti szakkör, így összesen mintegy 18 községben (természetesen a központin kívül). Bár kisebb kiállítások szervezése másutt is folyt, „nagyobb szabású és szemléltető anyagban gazdagabb kiállításokat azokban a községekben készítettünk elő - írják jelentésükben -, ahol honismereti szakkörök működnek, vagy arra alkalmas munkatársak állnak rendelkezésre. Figyelembe vettük azt is, hogy az anyagi feltételeket a tanácsok biztosítani tudják-e, és a társadalmi szervek milyen mértékben veszik ki részüket a gyűjtésben és egyéb feladatok elvégzésében”. E néhány mondat a kiállítások rendezésének pénzügyi problémáira is rámutat, de figyelmeztet a társadalmi összefogás szükségességére is.

Mint már fentebb is utaltunk rá, a szép elgondolásokból országosan kevesebb valósult meg a vártnál (és az ígértnél), tulnyomórészt objektív akadályok következtében. Az eredmény így is sok tanulsággal járt. Mindenekelőtt azzal, hogy a nagy feladatok mindig felizzítják az emberek érdeklődését és lelkesedését. Nem vitás, hogy a szép alkalom - a huszadik évforduló megünneplése - országszerte sok gyűjtést, ennek következményeképpen anyagot eredményezett, mozgatta a muzeumi és más népművelési szakemberek fantáziáját, igénybe vette szakértelmét, s a társadalmi munka olyan áradatát indította el, amelyre a továbbiak során számítaniunk kell és minden bizonnyal lehet is majd. A kiállítási tevékenységben résztvevő emberek lelkesedése sokban emlékeztetett bennünket a husz évvel ezelőtti első szabad hónapok mámorító lelkesedésére, buzgalmára, olyananyira, hogy a legtöbb helyen az új, korszerű népművelési munka egyik tendenciájaként értékelték a kiállításokra való felkészülést és az összegyűjtött anyag bemutatását. A Komárom Megyei Dolgozók Lapja egyik áprilisi számában így ír az Ács községben - a művelődési otthonban - rendezett kiállításról: „S közös munkával készült el a számos sor tablóból, fényképből, szemléltető rajzból, ere-

deti dokumentumból összeállított nagyszabású kiállítás is, amely a két évtized történetét, fejlődését összegezte, és mutatta be szemléletesen a község lakói és látogatói számára. A tervszerű és tudatos együttműködés, a közösen végzett népművelési munka több szép példáját megtalálhatjuk már Ácson. Jó uton járnak..."

Befejezésül nem lesz haszontalan, ha mind a muzeumi, mind a hagyományos értelemben vett népművelés számára elkészítjük a kiállítási tevékenység eszmei mérlegét, csak a legfontosabb tanulságokat levonva. Mindkét terület számára fontos politikai-világnézeti nevelési munkára adott alkalmat a felszabadulási népművelési kiállítások tervezése, szervezése, szakmai segítése és lebonyolítása. A muzeumi szervezetek részére nem jelentéktelen az a haszon, az a következmény, hogy az akció során a gyűjtési tevékenység a közelmúlt anyagainak összeszedésére irányult, s ezzel máris javult a honismereti mozgalom gyűjtőmunkájának aránya a közelmúlt javára. Tovább fejlődött az együttműködés a „laikus” vonallal, bár nem hibátlanul, s az is igaz, hogy az elmúlt évad folyamán az amugyis sok munkával terhelt muzeumi apparátus feladatköre csak kitágult, kötelességei megsaporodtak. Hadd jegyezzük meg, hogy a nehézségek ellenére fel kell figyelniük a muzeumi szakembereknek a gyűjtőmunka értékesebb eredményeire, s meg kell teremteniük - előbb vagy utóbb - a hangsúlyozottan értékes anyag feldolgozásának és megőrzésének feltételeit. (Reméljük, finoman fogalmazzunk, már ami a muzeumi szakemberek újabb megterhelését illeti.) Nem szabad elfeledkezni arról, hogy a mostani „nekirugaszkodás” alapját képezheti a későbbi ünnepségsorozatoknak és egyes modern gyűjteményeknek is. A népművelés számára az lehet a legfontosabb tanulság, hogy felelősségteljesen kell - együttműködve más szakemberekkel - irányítani az ilyen tevékenységeket, a nevelési feladatok színvonalas elvégzése, a komplex népművelési gyakorlat kibontakoztatása érdekében. S hát a lelkesedés lángját tovább kell szítani...

Böge József

A HUSZADIK ÉVFORDULÓN

Az ember élete a jelenben a jövőbe vezető uton elválaszthatatlan a múlttól. Amikor a jövőt tervezi és terveit igyekszik megvalósítani, vissza-visszatekint a multra. Ezt nem csak azért teszi, hogy az emlékeket idézze, megpihessen közöttük, hanem megpróbálja leszűrni a tanulságait, végigtekintve egy-egy megtett utszakaszt, fölkészülni a következőkre. A múlt képe állandóan együtt van velünk, ha nem is látjuk mindig ugyanolyan jól, ha nem is látunk belőle mindig mindent, hol ez a részlete, hol az mutatkozik belőle erősebben. Az emlékezésnek, a múlt idézésének vannak alkalmai is, ezek közé tartoznak az évfordulók, s közöttük is első helyen a nagy történelmi események évfordulóí. Ilyenkor

az első érzés a megdöbbenés: már megint eltelt egy év, már olyan sok idő mult el azóta?

Most a huszadik évfordulón is ez vetődik föl bennem első kérdésként: már husz év telt el azóta, hogy a Néprajzi Múzeum szolgálatába léptem? Nem is igaz talán, hiszen olyan közel van még. Milyen hosszú idő és mégis milyen rövid!

Még alig ért véget a háború, amikor újra megkezdődött az egyetemi oktatás. Az utolsó félévem volt még hátra, azonban az sem lehetett teljes, hiszen a szokottnál jóval később kezdődött s nyárra mégis befejeződött. A nálunk fiatalabbak már nem lehettek cselekvő részesei a munka, az élet újraindításának, tehát nem is igen tudhatják, milyen feladatokat kellett megoldani, hogy egyáltalán dolgozni lehessen. Már szinte unalomig emlegettük a romokat, mégis kénytelen vagyok én is visszaidézni őket, hiszen arra az időre lehetetlen úgy visszagondolni, hogy meg ne jelenjenek emlékezetünkben. Végigkísértek napról-napra a muzeumba vezető úton s itt is azok fogadtak egy darabig. Hogy is kezdhettem abban az időben a muzeumi szolgálatot? Egy kicsit előbből kell kezdenem, az egyetemi évekkel. Néprajzi tanulmányokat folytattam, néprajzkutató akartam lenni. Az a vágy és reménység élt bennem, hogy az egyetem elvégzése után muzeumban dolgozhatok majd. 1945-ben, kikerülvén az egyetemről, valóban muzeumba is kerültem, a Néprajzi Múzeumba, mégpedig fizetés nélküli próbaszolgálatos gyakornoknak. Abban az időben élt még az a gyakorlat, amely szerint a kezdő muzeológusnak egy évig próbaszolgálatos gyakornoknak kellett lennie, csak azután juthatott előbbre, ha volt állás. Erre az esztendőre fizetés nem járt s az is a nagy ritkaságok közé tartozott, hogy utána legyen üres állás. Tehát én is ezen az úton indultam el s akkor még nem tudtam, hogy nekem már nem kell egy évi próbaszolgálatot teljesítenem.

A Néprajzi Múzeum kicsiny létszámú munkatársi együttesét abban az időben az újjáépítés és a tervezés feladatai foglalták le. A kiállító termek még romokban voltak, még nem volt ép tető és még nem voltak ablakok, amikor már azon törte a fejét mindenki, hogyan lehet a leghamarabb helyrehozni a károkat s hogy lehet újjászervezni a muzeumi munkát. Elsőnek a munkahelyeket kellett rendbehozni, csak azután kerülhetett sor a többire. A muzeális anyag egy része az alagsori raktárakban, más része pedig ládákból, gondos csomagolásban, a Nemzeti Múzeum pincéjében várta, hogy ismét betölthesse hivatását. Hozzáfogtunk tehát a romok eltakarításához, lehordtuk a termekből a törmeléket, lapátoltunk, söpörtünk, tetőcserepet hurcoltunk a padlásra, hogy mindezzel elősegítsük a helyreállítás munkáját, hogy megteremtjük muzeológiai és tudományos munkánk folytatásának a föltételeit. Hosszu hónapok teltek el, mire hozzáfoghattunk ahhoz, hogy a gyűjteményekkel foglalkozzunk. Elsőnek a könyvtár került használható állapotba, majd sor került az elcsomagolt anyag hazaszállítására is. Naphosszat cipeltük, rámostuk a ládákat, de akkor már a gyűjteményekkel foglalkoztunk. Két évtized elteltével visszagondolva is örülni tudok annak, hogy a humor mindig körülünk volt, ez a tulajdonságunk átsegített bennünket a hullámvölgyeken. Még ha szépít is az idő, nem szabad azzal áltatnunk magunkat, hogy azt mondjuk, mindig buzgón végeztünk mindent. Nem, nem így volt. Sokszor lelkesedtünk, de ez időn-

kint bizony alább is szállt. Amikor aztán már az új raktári berendezéseket tervezhettük, egyek voltunk a lelkesedésben, hiszen a múzeum történetében először nyílt alkalom arra, hogy a gyűjteményeket korszerűen berendezett raktárakban helyezzük el.

Fölidézve azokat az időket, szerencsésnek kell tekintenem magam, hogy részese lehettem annak a lelkesangulatu építő tevékenységnek, amely akkor az önállóvá váló Néprajzi Múzeum első lépéseivel volt egyenlő. Különös fordulata életemnek, hogy hasonló jellegű feladatokat kellett megoldanom később egy másik múzeumban, Pécsen, majd évek múltával visszakerülhettem a Néprajzi Múzeumba és ugyanabban a gyűjteményben folytathattam a munkámat, amelyben 1945-ben elkezdtem.

Az évforduló a husz évvel ezelőtti időnek sok eseményét, épizódját eleve-niti meg újra, vetíti az emlékezés vásznára. Megjelennek az idősebb munkatársak, az első lépések irányítói, akiknek egyike-másika már el is távozott közülünk. Megjelennek a kortársak, akikkel egy időben kezdtük pályánkat, akikkel együtt szövögettünk nagy terveket. Nélkülük nem lehet elképzelni a husz évvel ezelőtti Néprajzi Múzeumot, a mai Néprajzi Múzeum is magán viseli az ő kezük nyomát.

Egy intézmény életében husz év nem hosszú idő, egy emberében azonban hosszú. Amikor azonban visszatekintünk a husz évre és a magunk életét belehelyez-zük az intézményébe, nem érezzük hosszúnak. Miközben az ostrom utáni állapotokat, a helyreállítás és az újjászervezés feladatait idézzük föl magunkban, velük együtt jelennek meg az előttünk álló feladatok is. Miközben emlékezetünk vetítő vásznán a romtakarítás, raktárszervezés vibrál, együtt látható vele a Várban fölépítésre kerülő új Néprajzi Múzeum képe is. S ha a jövőbe nézve föl is vetődik olykor a kérdés: meg tudjuk-e vajon valósítani, mindig nyomban föl kéne idéznünk a múltat, hogy erőt merithessünk belőle.

Kodolányi János

HUSZ ÉV A TERMÉSZETTUDOMÁNYI MUZEUM KÖNYVTÁRÁBAN

Egy könyvtár életében husz év nem hosszú idő, 20 éves fejlődés, 20 évi munka mégis kialakítja, illetőleg átalakíthatja a könyvtár profilját, állomá-nyának jellegét, tevékenységének egész körét. Különösen jelentős időszak ez könyvtárunk életében, mivel ez a felszabadulásunk óta eltelt 2 évtizedet jelen-ti. Államunk kulturpolitikájának megfelelően a tudomány és népművelés színvona-lának emelése érdekében eddig nem ismert méreteket öltött a múzeumok és könyv-tárak fejlesztése és támogatása. A múzeumi könyvtárak fejlődése szerves össze-függésben van a múzeumok fejlődésével, a múzeumi hármassal (múzeológiai-, tudomá-nyos- és ismeretterjesztő) profilnak megfelelő új feladatok, új célkitűzések

megvalósításával.

A felszabadulás előtti időben a rendszeres dotáció hiánya, az állománygyarapodás tervszerűtlen üteme, bizonyos szakok tultengése más szakok terhére, elavult módszerek a könyvtári feldolgozás terén jellemezték könyvtárunkat, de a többi muzeum könyvtárát is.

1945-ben romos, ablak nélküli épületekben, szétdult raktárakban kezdtük meg a Természettudományi Múzeum 4 tárának: az Állattárnak a Baross utcai épületben, a Növénytárnak a Magyar Tudományos Akadémia épületében, a Föld- és Óslénytárnak és az Ásvány-Kőzettárnak a Nemzeti Múzeum épületében lévő könyvtárainak újból való felállítását és helyreállítását. Az eddig szétszórt, önállóan működő tári könyvtárak a központi könyvtár irányítása alá kerültek. Az újonnan alakult Embertani Tár könyvtárának felállítását is elkezdték.

Hosszu, kitartó és szivós munka kellett ahhoz, amíg a rendszeres könyvtári munkát elkezdhattuk. A raktári rend helyreállítása, a könyvtárba zuduló új anyag feldolgozása csak az épületek helyreállítása, sok-sok költözködés és fizikai munka után, 1946 végén indult meg. De évek teltek el, amíg a könyvtár rendje végleg helyreállt és elkezdődhetett a könyvtár tervszerű fejlesztése. 1951-ben újból költözik a növénytári könyvtár a Magyar Tudományos Akadémia épületéből a városligeti Vajdahunyadvárban lévő jelenlegi épületébe. A kb. 50.000 kötetes növénytári könyvtár csak 1953-54-ben való felállítása után válik hozzáférhetővé és használhatóvá.

Könyvtári állományunk a tervszerű gyarapítás mellett nagymennyiségű ajándékanyaggal is gyarapodik. Ezek közül a legkiemelkedőbbek az Adria Társaság anyaga és a Természettudományi Társulat könyvtárából több ezer kötetet kitevő biológiai anyag.

Könyvtárunk állományának jelentős részét képező folyóiratanyag (kb. 70.000 kötet) beszerzése legnagyobb részt csere útján történik. A felszabadulás után újból megindult muzeumi Évkönyv, az Annales Historico-Naturales Musei Nationalis Hungarici nemzetközi cseréjét a könyvtár szervezte meg. 1945. előtt nyilvántartott 200-300 cserekapcsolattal szemben az Annalest évenként ma már 63 országba kb. 800 tudományos intézetnek küldjük szét, aminek ellenében könyvtárunk folyóiratállománya kb. évi 1000-1200 kötetel gyarapodik. A Természettudományi Múzeum egyéb kiadványainak cseréjét is a könyvtár bonyolítja le (Monográfia sorozat, Rovartani Közlemények, Vertebrata Hungarica, Fragmenta Botanica, Anthropologia Hungarica). A kiadványcsere azon tulmenően, hogy a könyvtári folyóiratok gyarapításának fő forrása - jelentőséggel bír a társintézményekkel, a külföldi muzeumokkal és tudományos intézetekkel fennálló tudományos kapcsolatok megteremtésében és kibővítésében is.

Az állomány tervszerű gyarapításával párhuzamosan megindult a tudományos könyvtár igényeinek megfelelő állományfeldolgozó munka, mely a könyvtári anyag feldolgozásán túl az anyag feltárását és ismertté tételét szolgálja. A régi ka-

talógusok kibővítésén kívül új katalógusokat szerkesztettünk. A szerzői katalógus mellett földrajzi-, szak-, folyóirat-, sorozati-, orosz művek-, szótárak katalógusát és többszáz kötetes segédkönyvtárat állítottunk fel. A központi könyvtár katalógusai mellett a kézikönyvtárak katalógusait is folyamatosan kiépítjük.

Könyvtárunk életében súlyos csapást jelentett az 1956-os ellenforradalom. Az elpusztult gyűjtemények szakkönyvtárai részben vagy egészben megsemmisültek. Az Ásvány-Közzettár és a Föld- és Őslénytár rendkívül értékes anyaggal rendelkező könyvtárai teljes egészében elpusztultak. Ezenkívül pótolhatatlan veszteség az Állattár tönkrement gyűjteményeinek különlenyomat anyaga, mely az országban egyedülálló volt. A könyvtári állomány vesztesége több mint 70.000 mű (10.663 kötet önálló mű, 12.512 kötet folyóirat, 47.481 db. különlenyomat). 1956 novemberében újból megkezdtük a könyvtárak helyreállítását. A hiányok megállapítása után azonnal megkezdtük az elpusztult anyag pótlását. Folyóirat hiányainkat csere útján, önálló mű és különlenyomat hiányainkat részben vásárlások, részben pedig adományok útján igyekeztünk pótolni. Természetesen hosszú évek kellene ahhoz, hogy legalább a legszükségesebb standard műveket újból beszerezzük.

Népművelési, ismeretterjesztő könyvtári feladatokat a felszabadulás előtt a könyvtár egyáltalán nem látott el. A felszabadulás után a muzeum e munkájában a könyvtár is aktív részt vesz. Az 1949-ben felállított (1956-ban elpusztult) Afrika kiállítás melletti kb. 1000 kötetes könyvtár eredményes munkát fejtett ki ezen a téren.

A bibliográfiai, feltáró munkálat magvai 1946-ban megindultak a népszerű természettudományi anyag céduláinak gyűjtésével. Könyvtárunk anyagának feltárását szolgálják későbbi könyvtári kiadványaink. Eddig megjelent kiadványaink a következők: 1./ Természettudományi Dokumentáció, I-XX. 1953-1961. Ez a kiadvány a szovjet és népidemokratikus országok természettudományi folyóirataiból közölt cikkfordításokat és kb. 4-500 cikk címjegyzékét magyar nyelven. 2./ Könyvtári Tájékoztató, 1-4. szám. 1956-1960. A megjelent füzetek többek között tartalmazták: a könyvtár cserepartnereinek címjegyzékét, a Természettudományi Múzeum dolgozóinak évi irodalmi munkásságát, a könyvtár új szerzeményeit, az Annales 1929-1958, 26-50 évfolyamainak indexét, a könyvtár régi magyar anyagának jegyzékét, a darwinizmus magyarországi irodalmát, stb. 3./ A Természettudományi Múzeum Könyvtárának folyóiratkatalógusa. 1.rész. 1963. (2.rész nyomás alatt). A folyóiratkatalógos célja a muzeumi kutató munkához segítség nyújtás, s a gazdag folyóirat-állomány ismertté tétele bel- és külföldi tudományos intézetek számára, s további segítség a könyvtárközi kölcsönzéshez. 1961-től az Országos Széchényi Könyvtár kiadásában megjelenő Külföldi Könyvek Országos Gyarapodási Jegyzékének anyagához könyvtárunk is hozzájárul a Központi Katalógusba való bejelentéssel. Végül eddigi bibliográfiai munkánk között említendő meg, hogy könyvtárunk dolgozója 1962-ben a TIT biológiai előadásaihoz ajánló bibliográfiát állítottak össze.

Könyvtárunk fejlődésének leghűbb tükre az olvasó-forgalom alakulása és a

széleskörű könyvtárközi kölcsönzés. Míg a felszabadulás előtt a könyvtár nagyrészt csak a muzeumi dolgozók számára volt hozzáférhető, addig ma már elsődleges muzeumi könyvtári feladatai mellett a tudományági szakkönyvtár szerepét is ellátja. Helybenolvasásra a muzeum dolgozóin, más tudományos intézetek dolgozóin és az egyetemi hallgatókon kívül a természettudományok iránt érdeklődő olvasók számára is nyitva áll. (1964. évi állomány-forgalmi adataink: 8250 helyben olvasott mű; 4.252 kikölcsönzött mű és 795 könyvtárközi kölcsönzés.)

Végezetül a 20 év fejlődését és a 20 év könyvtári munkáját szemléltesse még néhány az állományra vonatkozó statisztikai adat: A könyvtár állománya 1945-ben kb. 120.000 könyvtári egység. Gyarapodás 1945-1956. októberig 105.000 db. Veszteségünk 1956. októberében 70.000; állomány 1956. október után 155.000. Könyvtárunk 1964. december 31-i állománya: 210.148 db.

Bátori Mihályné

AZ IPARMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁSOKRÓL

A különböző típusu kiállítások rendezésénél alapvető szempont az egységes nevelési célkitűzés tisztázása, érvényesítése és a tartalom szerinti rendezés, vagyis a nevelési célkitűzés és a kiállított anyag belső összefüggéseinek egységéből levezetett rendezési elvek érvényesítése. Fontos feladat, nemcsak iparművészeti, hanem a más jellegű állandó kiállításoknál is, hogy a néző megfelelő élményekben részesüljön. A látnivaló elrendezésében érvényesülnie kell a megfelelő tagolásnak, az élmény lélektani fokozatosságának. A megfelelően megválasztott rendezési elveknek vezetniük kell a nézőt a kiállított tárgyak megismerésében, a kiállítás mondanivalójának megközelítésében, megértésében, úgy hogy a néző ugyanakkor önállóan, belső aktivitással járja végig ezt az utat, az intellektuális megismerésben az élménytől is támogatva. A kiállítás nemcsak látvány a nézőnek, hanem emocionális és intellektuális élmény is, legalább is el kell érni, hogy az legyen. Ezért az állandó kiállítások megrendezésénél nemcsak a tárgyakból és a közöttük lévő összefüggésekből, a kiállítás tematikájából kell kiindulnunk, hanem az intellektuális és emocionális megismerés lélektani törvényszerűségeiből is. Számolni kell azokkal a tényezőkkel, elgondolásokkal a rendezésben, melyek biztosítják a megismerő erők intenzitásának fokozatosságát, de melyek egyben biztosítják a pihenést, a rögzítést, és a további erőösszpontosítást is ebben a folyamatban. Tehát a tárgyak összeállításánál, a vitrin-sorok elhelyezésénél szükséges közbeiktatni olyan objektumokat is, melyek a megismerő erőket, a figyelem összpontosítását, az előző ismeretek felidézését, az asszociációt kevésbé igénylik s melyek érzelmileg sem veszik erősen igénybe a nézőt, s így biztosítják a pillanatnyi elernyedést, pihenést a megismerés munkájában, az átélésben.

E lélektani törvényszerűségek figyelembevétele minden kiállításnál fontos, de különösen fontos az állandó kiállításoknál. Mert például az időszakos kiállítások aktualitásuknál fogva eleve számolhatnak olyan ismereti, tapasztalati és élmény-anyaggal, mely a kiállításon látottakhoz intellektuális és emocionális bázisul szolgál és így megkönnyíti a megismerés munkáját a kiállításon látottak feldolgozásában. A kiállítás anyaga, mondanivalója a maga aktualitásával eleve mozgásba hozza a nézőben ezt az ismereti, tapasztalati és emocionális bázist, anyagot, s ez önmagában igen erős impulzusokat adhat a látottak felfogásában és átélésében. Másrészt az időszakos kiállításoknál a nézőnek kisebb anyagot kell átfgnia, mint a nagyobb állandó kiállításokon s ez is megkönnyíti számára a megismerés munkáját a látottakkal kapcsolatban. Emellett az időszakos kiállításokkal szemben az állandó kiállítások nemcsak nagyobb anyagot ölelnek fel, hanem egyben nagyobb történelmi korszakot is fognak át, igénylik a nézőtől a történelmi tájékozódást, a történelmi összefüggések felismerését, követését is a látottak megismerése során. A megismerés munkája az állandó kiállításokon tehát a nézőben mindenképpen bonyolultabb, sokrétűbb, mint az időszakos kiállításoknál. Így az állandó kiállításokat fokozottan át kell gondolnunk a nézők befogadóképessége oldaláról is. Össze kell vetni ezzel a kiállítás anyagának terjedelmét is. Ugyancsak figyelembe kell venni, hogy az iparművészet-történet korszakainak állandó kiállításon való ismertetése nem történhet pusztán tárgyfeliratok segítségével, hanem olyan ismeretanyag közlését is szükségessé teszi, mely a bonyolult művészeti ág belső összefüggéseit, fejlődéstörténetét is megismerteti, sőt az iparművészetnek a képzőművészetnél is erősebb társadalmi beágyazottságát megfelelőképpen érzékelteti. A korról, a társadalmi fejlődéssel, a kor izlésével az iparművészeti alkotásoknál a képzőművészeti alkotások globális összefüggésinél sokkal közvetlenebb és sokrétűbb összefüggések jelentkeznek, s így a nézőnek itt fárasztóbb és kötöttebb a megismerési munkája, mert lépésről lépésre tisztáznia kell magában a látottak során ezeket az összefüggéseket is. Így az adott történelmi korban a kiállított tárgyak felfedezésével, megismerésével szinte párhuzamosan kell tájékozódnia és állandóan, szinte tárgyról-tárgyra asszociálnia kell a társadalmi háttérrel, társadalmi-történelmi meghatározókkal.

Mint ismeretes, a tudományokat a művészetektől többek között az különbözteti meg, hogy a tudományok sokkal inkább dezantropologizálnak, mint a művészetek. A tudomány törvényszerűségei függetlenek az embertől, a művészetben viszont mindig jelen van az ember. Ez az iparművészetre a művészeteken belül is fokozottan érvényes, éppen az embert közvetlenül szolgáló funkcióinál fogva, az életformába való közvetlen beágyazottsága miatt. Ezek a sajátosságok azonban szükségessé teszik mindennek a megértését is az iparművészeti kiállításokon a nézővel. Bonyolult társadalmi, történelmi, és az életformával való összefüggések megértését a kiállítások, az iparművészeti alkotások segítségével. Ezt igen egyszerű lenne szövegekkel megoldani, azonban ez ellentmondana ugyanakkor a kiállítások, a művészeti tárgyak sajátos nyelvének. Bármilyen bonyolult összefüggésekről, mondanivalóról is legyen szó, mind többet kell elmondanunk a tárgyak nyelvén bemutatás útján és szöveggel csak azt és annyit, amit és amennyit másként nem lehet és nem célszerű elmondani. A szöveges feliratokat azonban mindig alá kell rendelnünk a bemutatásnak, mint a fő közlési módszernek a kiállítások-

kon. A szöveg itt csak azt szolgálhatja, hogy a bemutatásnak alárendelten, a tárgyak megnyilatkozását segítse elő. A szöveg azonban itt, éppen az iparművészet fent említett sajátosságánál fogva - folyamatosabb, mint például a képzőművészeti kiállításokon, hiszen a történeti folyamatban való folyamatos tájékozódást, a látott tárgyak asszociációját, kötését a korról, a kor társadalmi viszonyaival, a látott tárgyak behelyezését a korabeli életformába, - mint mondtuk - egyszerre kell elvégeznie a nézőnek a kiállítás megtekintése során. Ez teszi indokolttá azt, hogy az iparművészeti kiállításon - különösen a nagyobb igényű állandó kiállításokon - a szövegnek folyamatosabbnak és viszonylag többnek kell lennie, mint amilyen indokolt lehet például egy képzőművészeti kiállításon.

Az iparművészeti kiállítások anyaguknál fogva sajátos lehetőségekkel rendelkeznek, melyekből kifolyólag sajátos rendezési elvekhez lehet eljutni. Így: az iparművészeti kiállításoknál nemcsak azokat a sajátosságokat, különbségeket kell szem előtt tartani, melyek az iparművészet és más művészetek, pl. a képzőművészet között fennállnak, hanem alapul kell venni azokat a közös törvényszerűségeket is, melyek az iparművészet egyes ágai között fennállnak, melyek ezeket összekapcsolják. Ezekből vezethető le a komplex rendezési elv is, mindazok az elképzelések és próbálkozások, melyek e téren az iparművészeti kiállításoknál kisebb-nagyobb bátorsággal és következetességgel találhatók.

A komplex kiállítások körül nem tisztáztuk eddig megfelelően a fogalmakat, s így érthető, hogy a kiállításoknál megnyilatkozó komplexitásra való törekvések sem egyértelműek. Gyakran az derül ki, hogy a komplexitás, mint rendezési elv sem tisztázott, esetleg nem egyszer mást-mást értünk alatta.

Az igény a komplex iparművészeti kiállításoknál indokolt. Nem csupán azért, mert a komplex hatások nagyobb intenzitással hatnak a nézőre. Hacsak ebből indulnánk ki, nem jutnánk sajátosabb indokokhoz, mint amelyek megtalálhatók és fennállnak az ismeretterjesztés bármely területén. Sajátos indokokhoz ezzel az igénnyel kapcsolatban akkor jutunk el, ha figyelembe vesszük az iparművészet különböző ágainak fejlődését, fejlődési törvényeit, az iparművészet különböző ágainak mindenkor funkcionális összefüggéseit. Ma már egyre többet beszélünk arról, hogy a különböző művészetek fejlődése között, és a bennük ható törvényszerűségeket tekintve nincs és nem lehet izoláció, hanem szerves és összefüggő kapcsolat áll fenn közöttük, a rájuk ható és bennük érvényesülő egyetemes törvényszerűségek miatt. Kimutatható ez a zene és a képzőművészet, a képzőművészet és az irodalom között és bármely más viszonylatban is. De nem hanyagolhatók el az iparművészet egyes ágai között fennálló közös törvényszerűségek, kapcsolatok sem, hiszen ha izoláltan szemléljük az iparművészet egyes ágazatait, a gobelint, a textilt, az ötvösművészetet, stb-t, éppen a közös fejlődési rugókat, meghatározókat veszítenénk szem elől, a leglényegesebb összefüggéseket hangolnánk ahhoz, hogy feltárjuk az egyes ágazatokban ható sajátos törvényszerűséget is. Az iparművészet lényege nem érthető meg ilyen értelemben az egyes és a különös dialektikus kölcsönhatásának figyelembevétele nélkül.

Mindennek megértetése a nézővel eredményesebb ha a valóságban is fennálló bonyolult kapcsolatokat, összefüggéseket a sokoldalú iparművészeti bemutatással rekonstruáljuk. Ebből következik, hogy a komplex iparművészeti kiállítás megrendezése nagyon átgondolt, tisztázott rendezési elveket igényel és egyáltalán a történelmi, iparművészettörténeti, esztétikai szakszerűségnek igen magas fokát tételezi fel. Mert itt a feladat nem kisebb, mint a valóságos, a korból adódó a korabeli ízlés, életforma és az iparművészet adott fejlődése közötti összefüggések rekonstruálása, az iparművészeti tárgyak sokoldalú bemutatásával. A cél itt tehát nem lehet pusztán az esztétikai összehatás, vagy a nézőre gyakorolt lélektani hatás nagyobb intenzitása a komplex rendezés segítségével. A különböző iparművészeti alkotásoknak - a textilnek, fémnek, butornak, stb. - olyan összerendezésére van itt szükség, hogy a nézőben tisztázódjék ezen keresztül az, ami izolált műalkotások megtekintése útján sohasem tárulkozna fel előtte: a látott műalkotásokat, tárgyakat létrehozó kor, inspiráló társadalmi igények és meghatározott ízlés, rekonstruálódnak előtte az az életforma, melybe a látott tárgyak a valóságban szervesen beleágyazódtak, nem egymástól függetlenül, hanem egymást feltételezve.

Ez ugyanakkor nem jelenti azt, hogy a valóság - az egykori történelmi valóság - naturalisztikus, válogatás, szelektálás nélküli rekonstrukciójára törekednénk. Ez megoldhatatlan lenne, de amellett nem lehetne célunk sem, mert elmentmondana a lényeg kiemelésének, és a művészi nevelés célkitűzéseinek is. Az Iparművészeti Múzeum kiállításainál ez a követelmény levezethető a múzeum alapvető feladataiból is, miszerint az Iparművészeti Múzeum a kiemelkedő iparművészeti alkotásokat gyűjti, mellőzi a kevésbé jelentős, vagy a művészileg kétes tárgyakat. Ebből kiállítási lehetőségei is következnek, mert a megjelenítendő, rekonstruálandó összefüggéseket ezekkel a tárgyakkal kell elvégeznie. Vagyis csak művészi oldalról, és csak kiemelkedő tárgyakkal végezheti el ezt a feladatot a kiállításokon. Miután csak művészeti tárgyakkal végzi a bemutatást, a tárgyakat úgy kell kiválogatni és rendezni, hogy művészeti oldalról utaljunk vissza a történelmi valóság más, de az iparművészettel összefüggő területeire, összetevőire, hiszen azok közvetlen bemutatására iparművészeti kiállításon nincs lehetőség. Másrészt abból, hogy a múzeum csak válogatott, kiemelkedő jelentőségű, vagy művészi értékű tárgyakat foglal magában, ezekből rendezi kiállításait, az is következik, hogy nem vállalkozhat egy-egy korszak, vagy iparművészeti ág, terület teljes bemutatására. Példa erre a herendi porcelán-anyag és a herendi kiállítás. Tudjuk, hogy a herendi porcelán, a herendi gyár termékei sorában sok minden, egymástól művészi értékben, jelentőségben lényegesen különböző, eltérő tárgy, tárgycsoport található. Nyilvánvaló, hogy egy percre sem gondolhatunk arra, hogy a herendi porcelánt, a herendi gyár termékeit a maga teljességében, művészileg vegyes értékű anyagát teljességben bemutassuk a közönségnek. A megrendezett herendi kiállítás jól szolgálja célkitűzéseinket, mert anyaga mentes a selejtes, művészileg értéktelen tárgyaktól. Címe azonban mégis félrevezető, mert nem juttatja kifejezésre, hogy itt csak a művészi herendi porcelánok vannak. Hasonló problémákat vetne fel az is, ha pl. a Zsolnay és a Valero gyár készítményeiből rendeznénk kiállítást. Ezek a példák is mutatják, hogy a lehetséges és célszerű rendezési elveket a rendelkezésünkre álló anyag is meghatároz-

za, de ugyanakkor az is igaz, hogy az anyag szelekcióját alá kell vetni a célokból fakadó rendezési elveknek.

Az iparművészeti kiállítások többségénél - különösen az Iparművészeti Múzeum vonatkozásában - a rendezés egyik fontos követelménye: a történetiség megfelelő kifejezése, érzékeltetése. Ez azonban nem öncélú historizáló didaktikai követelmény, hanem adódik abból, hogy maguk a tárgyak és a tárgyak közötti összefüggések is történelmi jellegűek, megismerésük történelmi meghatározottságuk, körülményeik megértése nélkül nem lehetséges. A történetiség tehát itt nem egyszerűen „történelmi háttér” kérdése, hanem a kiállítás mondanivalójának szerves része. Ahol a kiállításon a történelmi háttér elválik a tárgyak mondanivalójától, a tárgyaktól, ott nem beszélhetünk korszerű rendezési elvek érvényesítéséről, diszletté válik a történelem.

Katona Imre

A BUDAPESTI TÖRTÉNETI MUZEUM VÁRPALOTAI KIÁLLÍTÁSÁNAK TERVEI

A budai Várpalotába költözés a közel 80 éves BTM életében az egyik legjelentősebb állomás. Bár a helyreállított és kulturális intézményeknek átadandó Várpalota kis részét kapja muzeumunk és különböző részlegeinknek csak kisebb része kerül ide, a múzeum jövője szempontjából rendkívül jelentős ez az esemény. Intézményünk ugyanis lehetőséget nyer egy összefoglaló várostörténeti kiállítás megrendezésére és a középkori királyi palota feltárt részleteinek bemutatására. A múzeum különböző osztályainak és telephelyeinek széttagoltsága miatt, eddig csak részleteket tudtunk bemutatni a város történetéből. Ez a perspektíva olyan feladatokat ró az intézményre, mely a múzeum kollektívájának erejét messze leköti és igénybeveszi. A következő 3-4 év főfeladata a romkert rekonstrukciónak előkészítése, a kivitelezés segítése és a várostörténeti összefoglaló kiállítás megrendezése. E feladatokat úgy kell megoldani, hogy közben a múzeum többi részlege is működjék. Az Aquincumi Múzeum kisebb átrendezés után továbbműködik, sőt nagy összegeket fordítunk felújítására, a romterület konzerválására. A Kiscelli Múzeum funkciói is jórészt megmaradnak, a várostörténeti gyűjtemények kivételével. A munka jelenlegi szakaszában a várpalotai kiállítások és az odaköltöző igazgatási, tudományos és segédtudományos részlegek tudományos és műszaki előkészítése folyik. Elkészült a kiállítás forgatókönyvvázlata, mely magában foglalja a várostörténet legfontosabb eseményeit, az azt bemutató fontosabb tárgyakat és dokumentációt. Megmutatja ugyanakkor az eddigi múzeumi munkánk fogyatékosait, egyes gyűjtemények elmaradt voltát és azt, hol szükséges a gyűjtő és feldolgozó munka fokozása, hogy a kiállítás forgatókönyve a lehetőségekhez viszonyítva a legjobban ábrázolja a főváros és a területén élt népek több ezer éves történetét.

A muzeum tudományos osztályai 1963-ban elkészítették a kiállítás témater-
vét. A készülő tématervet összhangba kellett hozni a készülő négykötetes „Buda-
pest története” c. munka elvi megállapításaival és kronológiai beosztásával. E
tématerv alapján készült el a forgatókönyvvázlat, mely kiállítási tér szempont-
jából az „E” palota pinceterére és a romterületre, illetve a földszintre és az
I. emeletre épül. A pincetérben „Buda vára a középkorban” témájú kiállítást
rendeznénk „interieur”-szerű megoldásban, az épület két szintjén pedig össze-
foglaló várostörténeti kiállítást. A „Budapest története” kiállítás az őskortól
a szocialista főváros létrejöttéig mutatja be a város történetét oly módon, hogy
a település folyamatosságát a lehetőséghez képest a kiállított tárgyak érzékel-
tessék.

A várostörténeti kiállítás a Várpalota földszintjén az őskortól a középkor
végéig mutatja be a város és területén élt népek történetét. A kiállítás beve-
zetésként arra a kérdésre ad választ, mi tette ezt a földrajzi területet az ő-
skortól kezdve lakottá. Tárgyalja a főváros és környéke földtani adottságait,
vizrajzi képét, az uralkodó klíma meghatározó szerepét. A főváros mai területén
megtelepült őskori ember, majd i.sz. utáni évtizedekben, a római hódítás idején
itt kialakult kelet-pannoniai főváros bemutatásával kezdődik. A római hódítás
idejéig a kiállítás előtörténetként mutatja be az itt élt népek életmódját,
szokásait, kulturáját, majd attól kezdve a várostelepülés feltételeinek létre-
jöttét, a történelem különböző szakaszaiban a város életét, fejlődését ábrázolja.

Budapest környékének legrégebb lelete a neandervölgyi ember idejéből való.
Az Érd-ilkamajori telep lakójának különböző használati tárgyai, pattintott kő-
szerszámai, tűzhelye, táplálkozását érzékeltető őszállatcsontok jelzik e régmult
kort, majd a Remetebarlang anyagai szinte folyamatosan ábrázolják az őskor em-
berének életét, i.sz. előtti 8000-től a római hódítás idejéig. Ezt követően az
egyik legjelentősebb őskori terület, Békásmegyér leletanyagait mutatjuk be, mely
magában foglalja a bronzkor jelentős időszakát. Ezenfelül igen gazdag lelőhelye
a vaskori Halstatt-kulturának is ez a terület. Fontos anyagot tartalmaznak a
csepelszigeti, az angyalföldi és a gellérthegy-tabáni leletanyagok is e kor-
szakból. I.sz. előtti II. századtól kezdve jelentős a kelta - eraviszkusz lakos-
ság szerepe a mai főváros több helyén. Ezt a lakosságot igázták le a rómaiak
i.sz. kezdetén.

A mintegy három és félévszázados római hódítás időszaka az eddigiekkel
szemben teljes emlékanyaggal rendelkezik, mely a több mint 80 éves római kori
ásatások eredményein nyugszik. Az aquincumi polgárváros és katonaváros, a pesti
castrum, az albertfalvai katonai tábor, a nagytétényi, kamaraerdői és táborhe-
gyi feltárások legfontosabb leletanyaga nyer a kiállításon elhelyezést. Ezt a
korszakot összefoglalva, a teljesség igényével kívánjuk bemutatni.

A római időszak összefoglaló bemutatása mellett a főváros több pontján ma-
radnak meg „in situ” kiállítóhelyek, ahol szintén hasonló anyagot állítunk ki.

A többi kiállítást is átrendezzük, egyrészt az ismétlődések elkerülése, másrészt a kiállítóhelyek speciális jellegének kiemelése érdekében. Az aquincumi kiállítás elsősorban a polgárvárosi anyagra épül. „Római élet Aquincumban” témában foglalná össze Pannónia Inferior központjának jelentőségét. A Március 15-e téri Földalatti múzeum a limes-vonal, az erődök, a határvédelem, a katonaság tárgyi anyagait, a Korvin Ottó utcai Tábor-városi múzeum az építkezés- és településtörténet, a Flórián téri fürdőmúzeum a gyógyhely és egészségügy, a Meggyfa utcai emlékmúzeum a mitológia és vallástörténet anyagait mutatja be az átrendezés után. A várpalotai összefoglaló kiállítás elsősorban a kronológiai és topográfiai sorrendnek megfelelően azt vizsgálja és ábrázolja, hogy és mikor, milyen társadalmi mozgás következtében lett Aquincum Pannónia Inferior fővárosa, hogyan emelkedett a tartományi városok élére. A kiállítás bemutatja azt a folyamatot, melynek eredményeként helytartói székhely lett Aquincum és a földhányásokkal megerősített kiserődök helyett, kőből épült legiós erőd épült Óbudán. Az aquincumi polgárváros, hasonlóan a katonai tábor is, közművekkel, kiépített utakkal, középületekkel, diszes lakóházakkal rendelkezik, melyeket a kiállításon gazdagon faragott kövek, szobrok, falfestmények, mozaikok, használati tárgyak, széleskörű munkamegosztáson alapuló mesterségek szerszámai, a kulturális élettel, a vallással kapcsolatos emléktárgyak tesznek szemléletessé.

A IV. század közepén bekövetkezett hanyatlás időszakában a létrejött viltelepülések és az erődök játszanak még egy darabig szerepet, azonban Aquincum romanizált lakossága a népvándorlás viharainak nem sokáig tudott ellentállni. Az V. századtól kezdve a népvándorlás különböző népei a hun, a különböző germán törzsek, az avarok, szlávok, majd a honfoglaló magyarság emlékényagai szerepelnek a kiállításon. Az amphiteatrum környéke, a Fehérvári ut, Csepelsziget és a Rákos patak mente azok a helyek, honnan a népvándorláskori népek fennmaradt emléktárgyai származnak.

A honfoglaló magyarság is felhasználta a még álló római erődöket, mint pl. a pesti castrumot, az óbudai amphiteatrumot. Az államalapítás után indult lassú fejlődésnek a főváros mai területe. A terület gazdasági-földrajzi adottságai, a révátkelőhely, a szárazföldi utak kereszteződése, a vízi szállítás lehetősége kedvező hatást gyakorolt a város fejlődésére. Főleg Óbuda és Pest, melynek legkorábbi okleveles említése 1061-ből való, Kispest (Kelenföld) azok a helyek, hol a városi élet kezdetei tapasztalhatók. A budai oldal első nagyobb piaca Óbudán, az óbudai királyi lakóhely, a belvárosi templom románkori részének maradványai jelzik a kiállításon ezt a kort.

Jelentős változást hozott a város életében a XIII. század, midőn a feudális termelési mód megszilárdult, az árutermelés kezdeti eredményeket ért el. A városok létesítését segítette a költözési jog kivívása is. A tatárjárás után IV. Béla a pesti lakosságot a pesti ujhegyre (Várhegyre) telepítette. Kialakult Buda, megkezdődött a várépítés, a város megerősítése falakkal, megépültek a várhegy fontos templomai, a Boldogasszony, a Mária-Magdolna, a Domonkos templomok, meghonosodott az új stílus, a gótika. E fontos épületek emlékényaga, a közben egyre terjedő város - Viziváros, Margitsziget - fennmaradt tárgyai jelzik e

kor település-történetének fontos mozzanatait.

Az Anjou-kor városfejlesztő politikája következtében mind nagyobb szerepet kapott a középkori Buda az ország életében. A királyi udvar is Budára költözött. Az udvartartás olyan iparág, mint pl. az ötvösség, - fejlődését is jelentette, amely eddig nem jelentkezett a város életében. A kereskedelem fejlődött, mutatkoztak a hitelélet kezdetei, a polgári jellegű építészet fellendült, a palota is tovább épült. A vezetőszerp a város életében a német patriciusoké és velük szemben állt a zömében magyar kézműves polgárság. Kialakultak a környékbeli jobbágyfalvak - Csút, Logod, Felhéviz, Budaszentlőrinc. Óbuda szerepe is fokozódott - királynéi székhely lett. A falvak a szélesedő munkamegosztás alapján mezőgazdasági árut termelnek és azt a városba viszik.

A korszak történeti ábrázolása mellett helyet kapnak a kiállításon azok az emléktárgyak, melyek a különböző feltárások alapján kerültek felszínre, mint a nagy építkezéseket dokumentáló kőfaragványok, lakóházakból származó falképek, különböző sírkövek, iparművészeti tárgyak, fazekasipar termékei, diszes kályhacsempék, ötvös munkák, melyek a kor fejlett kulturájáról tanuskodnak.

A középkori Buda legnagyobb fejlődése Zsigmond, a Hunyadiak, főleg Mátyás korában volt tapasztalható. Az addig kisebb szerepet játszó Pest is fejlődésnek indult ekkor, mindkét városban paloták sora épült, a budai Várpalota a kortársak szerint is Európa egyik híressége volt. A gótika mellett megjelent az új stílus, a reneszánsz, melynek értékes emlékényaga származik ebből a korszakból.

Mátyás központosító terveiben fontos szerepet szánt a városnak, intézkedéseinek hatására növekedett a polgárság ereje. Mátyás tudatos városépítő, könyvtára, nyomdája, építőművészeinek munkája széles körben ismert. A kiállítás igyekszik gazdagon ábrázolni ezt a korszakot, a középkori város életében legmagasabb csúcst jelentő időszak bemutatását. A föld- és szőlőművelés fejlettségét jelző szerszámok, a különféle iparágak termékei, használati tárgyak, az építészet fennmaradt emlékei, melyek a visegrádi leletek mellett a reneszánsz legszebb magyarországi emlékei, ötvöstárgyak - Corvinák - művészi módon faragott szobrok, metszetek mutatják a város fejlődésének e termékeny, gazdag időszakát.

Buda mellett Pest, Óbuda, Nyék, Viziváros, Budaszentlőrinc, Csút is erőteljes fejlődésnek indult és e helyekről származó emlékényag is bizonyítja Buda fejlődésének e kisebb városokra, falvakra gyakorolt hatását. A Jagello korszak némi stagnálása után a török hódítás visszavetette a fejlődésben a városokat. Bár Buda a török hódoltság székhelye lett, közigazgatási központ maradt, annak ellenére szerepe sokat veszített erejéből. A török időkben pasa palota és főleg fürdők, várfalak, rondellák épültek a városban. A templomok egy részéből dzsámi lett. Az állandó harc azonban nagyon megviselte a középkor végén már jelentős várost, főleg Budát. Pest némileg szerencsésebb volt, kevésbé volt gazdag és nem csábította annyira a hódítókat. Kereskedelme a két városnak főleg keletről jött áruval gazdagodott, melyeknek fennmaradt emlékényaga a fürdők és imaházak mellett a hódoltság alatti városok életéről ad hü képet. Eddig nem ismert ipar-

ágak, mint a rézművesség, bőrművesség, szőnyegkészítés virágzásáról tanuskodnak a fennmaradt emlékek, melyek érzékeltetik a török hódoltság időszakát.

Az „E” palota első emeletén mutatjuk be a várostörténet ujkori részét, 1686-tól 1950-ig, Nagy-Budapest létrehozásáig.

Az 1686-os ostrom után romokban heverő várost kellett újjáépíteni. Az épületek rombadőltek, a lakosság elszéledt, a város romhalmazzá vált. Buda visszafoglalása sorsdöntő esemény volt, mert megnyitotta a gyors fejlődés útját. Megkezdtek az erődítmények helyreállítását, telepéseket hoztak a kiürült városba, középületek épültek, az új hatóságok szorgalmazták a polgári lakások építését. A XVIII. század a lassu fejlődés időszaka, a barokk térhódításáé, melynek sok szép emléke maradt fenn mind a három városban. Buda a közigazgatás, a helytartótanács székhelye. Pest élénk kereskedő és iparosodó város, Óbuda mezőgazdasági jellegű település. Buda helyzeti előnyeit pezdetben Pest nem élvezi, de ez a XVIII. század folyamán megváltozott. Már 1703-ban visszakapta Buda és Pest szabad királyi város jogát és ez nagyobb lehetőséget biztosított a városok fejlődésének. Két évtizedes küzdelem után sikerült a városoknak polgárságuk jogait és főleg a kiváltságos helyzetből eredő jövedelmét visszaszerezni. A kiállítás bemutatja a felszabadító háború fegyvereit, emléktárgyait, az újjáéledő város lendületes építkezéseit, a város népeiségének növekedését és differenciálódását, a céhesipar elterjedését, a városok kialakuló társadalmi helyzetét, és jogaik visszaszerzéséért folytatott küzdelmét.

A kezdeti nehézségek ellenére a városok fejlődése nagyobb lendületet nyert a század második felében. A két város közül Pestet a vásárok az ország központjává tették. Főleg az állatvásárai voltak jelentősek, azonkívül a gyapju, bőr, dohány cseréltek gazdát. Később a gabona- és a fakereskedelem is fellendült, ami a raktárak építését eredményezte. Pestnek az 1770-es években 15.550, négy évtized múlva 47.188, Budának pedig 21.655, illetve 24.306 lakosa volt. Erre az időre esik a Lipótváros, a Terézváros, a Józsefváros és a Ferencváros kialakulása is, amelyek fejlődése a pesti országos vásárokkal van kapcsolatban. A kulturális élet ugrásszerű fejlődése is e korszak érdekessége. Iskolák, nyomda, könyvkiadás, a nagyszombati egyetem Budára, majd később Pestre helyezése képezte a fejlődés fő állomásait.

A kiállítás a kiváltságlevél megszerzésétől eltelt mintegy másfélszáz év történetét 2 részben tárgyalja, az egyik a francia forradalom győzelméig, illetve II. József haláláig, a másik az 1848-as forradalom időszakáig. Bemutatja a gazdasági fejlődést, a városok területének növekedését, a mezőgazdaság szerepét, a peremkerületek (V., VI., VII., VIII. ker.) Viziváros, Ujlak betelepítését, a manufaktúrák kialakulását, a kereskedelem, a vásárok jelentőségét, a városigazgatás és szellemi élet elért eredményeit. A második rész a reformkor pezsgő társadalmi, kulturális és művészeti életét, a városok, főleg Pest építésének eredményeit, a nemzeti nyelv és kultúra, a magyar irodalom és színjátszás sikereit, a városi élet lassu kialakulását, a közlekedés, a vasut, a Lánchíd építését, a Duna szabályozást szemlélteti. Ezentul a lakásberendezés, az öltözködés

és az élet különböző e korszakra jellemző tárgyait és dokumentációit, ábrázolásait mutatja meg. Jellemző tárgyai e korszaknak a céhemlékek, a várqs-ábrázolások, épületszobrok, iparművészeti tárgyak, Kuny Domokos budai majolika gyárának fennmaradt tárgyai, Szentpéteri József domborművei, Hild József, Zitterbarth Mátyás tervrajzai, Clark Ádám mérőeszközei, Barabás Miklós, Borsos József festményei, Ferenczy István szobra, Steindl Ferenc műhelyéből származó butorok, hogy csak néhányat említsünk. A Tudományos Akadémia, a magyar nyelvű színház, a Nemzeti Múzeum és Széchenyi Könyvtár, az egyetem és más tudománytörténetet jellemző dokumentum is szerepel a kiállításon.

A következő korszak az 1848-49-es forradalom és szabadságharc eseményeit mutatja meg a két városban. A forradalmi események bemutatásánál fontos szerepet szánunk a gazdasági, társadalmi változásoknak, melyek meghatározói a városban lezajlott eseményeknek. Nem véletlen műve, hogy a forradalom bázisa a pesti nép volt, ugyanis már Pest lakossága 100.000 körül van ebben az időben, szemben Buda 40.500 lakójával. A nemzeti megújulás központja is Pest volt. A forradalom tárgyi emlékei, mint pl. a Landerer nyomda gépe, a pesti nemzetőrség lobogója, az események képzőművészeti ábrázolásai, Buda el- és visszafoglalásának dokumentumai, 1848-as fegyverek, a Valero gyár selyemre szőtt Kossuth képe és a forradalom vezetőinek emléktárgyai teszik szemléltetéssé ezt a korszakot.

A szabadságharccal Buda és Pest fejlődésének egy szakasza lezárult. A két város már a reformkorban is az ország gazdasági, igazgatási, szellemi központja lett és a forradalom, szabadságharc idején politikai központjává, fővárossá is lett. 1849-ben deklarálták Buda, Pest és Óbuda egyesítését, törvényesítve azt a szerepet, amelyet ezek a városok együttesen, az ország fővárosaként játszottak. A rendelet végrehajtása azonban a szabadságharc leverése miatt elmaradt és több mint 20 évet váratott magára. Az 1849-67 közötti időszakra a politikai elnyomás, Budapest gazdasági jelentőségének növekedése, a város topográfiai fejlődése és a kiegyezés feltételeinek érlelődése jellemző. Jelentős ebben a korban az irodalom, a művészeti élet, melynek már a főváros a központja. E korszakban az iparosodást, a gyáripar kezdeteit, a gabonakereskedelem hatását a város életére, a városkép változásait és a politikai elnyomás elleni népmozgalmakat mutatjuk be a kiállításon.

A kiegyezéstől az 1918-19-es forradalmakig terjedő periódus a kapitalista főváros kialakulásának ideje. A kiegyezéssel a magyar uralkodó osztály is a hatalom sáncai közé jutott és ennek hatása a főváros életében és fejlődésében észlelhető elsősorban. A főváros jogállásának rendezése, a város egyesítésének szentesítése is a kiegyezés utáni években oldódott meg. A szabadabb fejlődés lehetőségével az ipar élt és a gyáripar megerősödése a korszak jellemzője. Ez elsősorban Budapesten mutatkozik, mivel a gyáripar termelésének negyedét a főváros adta a századfordulón. A kapitalizáció megerősödésével kialakult a munkásság és megjelent a munkásmozgalom, melynek kezdeményezője és később a központja Budapest. Az ipari fejlődés eredményeként rohamosan nőtt a főváros lakossága, betelepültek a mai peremkerületek és a századfordulón már milliós nagyváros Budapest. A főváros mai arculata ekkor alakult ki, a sugárutak, a nagy-

körut építése, a Dunapart kiképzése a múlt század harmadik negyedében történt. Az ország vasúthálózatának csomópontja lett a főváros, raktárházak, malmok, közlekedési eszköz és gépgyártó üzemek, hidak, víz- és csatornahálózat épültek ki e korban. A kulturális és szellemi élet irányítója is a kapitalista főváros. A tudományos élet különböző területeinek intézetei és műhelyei, egyetemek, főiskolák alapítása, a nagyváros jellemző szociális és egészségügyi intézményei, a polgárság igényeinek megfelelő közigazgatás kialakítása e korszak szülötte.

A kiállítás 3 szakaszban ábrázolja a korszak város történetét. Az első a város gazdasági életének jelentőségét és polgári kultúra kibontakozását és a város munkásmozgalmát az 1905-07-es fellendülés idejéig, a 3 évtized várostörténetét szemlélteti. A második, a millennáris évek Budapestjét, külső ragyogását, ellentmondásosságát, a városkép alakulását és a századvég polgári izlését, hangulatát az élet különböző területein. A harmadik szakasz a századelő fővárosa, mint a forradalmi mozgalom érlelődésének központja. A modern kultúra, a radikális polgárság, az izmosodó munkásmozgalom, az uralkodó osztályon belüli ellentétek és világháború bemutatása e szakaszban történik.

A nagyobb egységeken belül bemutatásra kerül a speciálisan budapesti vonatkozású iparágak néhány terméke, pl. az akkori világszinvonalat jelentő Déri, Bláthy, Zipernovszky-féle vasmagos, mágneses transzformátor, a Mechwart-féle kéregöntő kerék, a malomipar fejlettségét mutató hengersizék, a butor- és lakáskultúra szecessziós, eklektikus, de jellemző darabjai. Ezekon kívül a nagypolgári életstílus és ennek kontrasztjaként a munkásság butorainak, lakásának és életmódjának jellemző tárgyai érzékeltetik a főváros életének, anyagi kulturájának ezt a szakaszát. Fontos szerepet kap a városkép-fejlődés bemutatása, a romantikus, eklektikus és századfordulói szecessziós stílus fennmaradt objektumai, a Bazilika, a Királyi Vár, a Parlament, az Operaház, a Hősök tere kiépítése és más jellemző épületek, mint a korszak építményeinek kiállítási megjelenítése.

A várospolitikának és a különböző polgári pártok tevékenységét mutató dokumentumoknak, a peremkerületi városok és községek közigazgatásának, életmódjának alakulása és a fővároshoz való viszonyuknak ábrázolása teszi szemléletessé még e jelentős korszakot. Külön részletként szerepel a tudomány, az irodalom, a képzőművészetek, a színházkultúra, a zene fővárosi képviselőinek szerepeltetése és a marxizmusnak, mint tudománynak jelentkezése Magyarországon, a Szociáldemokrata Párt, mint marxista tömegpárt szerepének bemutatása, az első világháború főváros életére gyakorolt hatásának ábrázolása.

A kiállítás befejező része a legújabbkor főbb eseményeinek bemutatása az 1918-19-es forradalmi eseményektől a Nagy-Budapest létrehozásáig, bár részletesen csak 1945-ig ábrázolja fővárosunkban a szocialista főváros megteremtésének előzményeit. A korszak fő mondanivalói, a forradalmi időszak a fővárosban és Budapest meghatározó szerepe a mozgalmakban, a 25 éves ellenforradalmi rendszer hatása a főváros életére, a dolgozók harca a tőkés elnyomás és a város urai ellen, a második világháború és a város felszabadulása, az élet megindulása, a

helyreállítás sikerei 1945 után, Nagy-Budapest létrejötte és fejlődésének távlatai.

Ez a korszak az első világháború végét szenvedő főváros életét mutatja, majd az 1918-as polgári forradalom győzelmét és abban népének szerepét, a polgári demokratikus rendszer szervezeti felépítését, a tömegek balra tolódását, a KMP megalakulását és harcát a dolgozók hatalmáért. Ezt követően az üzemi tanácsok szerepét és a gyárfoglalásokat a fővárosban, majd a Tanácsköztársaság kiállítását. A proletárhatalom időszakában azt szemlélteti a kiállítás, mit tett az új államhatalom a dolgozó népért, konkrétan a fővárosért és a város népe hogyan segítette a Tanácsköztársaságot, a Vörös Hadsereg megteremtésétől a munkásszázlójak létrehozásáig, a továbbiakban pedig az ellenforradalom uralomra jutását és bosszuját a „bűnös város” ellen. A Horthy-rendszer stabilizálása után a fővárosi dolgozók helyzetét, a mozgalom újjászervezését, az SzDP szerepét, a kommunisták harcát a rendszer ellen, a „keresztény nemzeti kurzus” várospolitikáját, majd a gazdasági válság hatását, az 1930. szeptember 1-i fővárosi tüntetést, a fasizálódó államhatalom terrorintézkedéseit a dolgozók ellen, a népfront politika sikereit, a második világháború és szovjetellenes háború hatásait mutatja a kiállítás.

E politika és történeti esemény összefoglalókat a kiállítás dokumentációs anyagokkal, különböző kiállítás-technikai módszerekkel szemlélteti, többek között a párt és szakszervezeti mozgalom tárgyaival, zászlókkal, illegális nyomdagépekkel, börtönemlékekkel, a fővárosi politikának, a törvényhatóságnak dokumentumaival. A fővárosi dolgozók nyomorát érzékeltető tárgyak pl. a Teleki téri embervásár, a vagonlakók tárgyai, a Mária Valéria telep és a budafoki barlanglakások makettjeinek bemutatásával igyekszik érzékeltetni e korszak jellemző vonásait a kiállítás. A tárgyak mellett természetesen a város területi és városképi fejlődését is bemutatja, a művészeti és tudományos élet tárgyaival, dokumentumaival együtt.

A felszabadulás utáni Budapest bemutatása a helyreállítás eredményeivel kezdődne, a továbbiakban a néptömegek szerepét a népi államhatalom kivívásában, a 3 éves terv sikeres végrehajtását és a peremkerületekkel egyesített régi főváros - a mai Nagy-Budapest létrehozását, - mely megteremtette a szocialista főváros megvalósításának feltételeit, a korszak jellemző dokumentumain keresztül mutatjuk be. A tárgyak és a kiegészítő muzeumi szemléltetés mellett felhasználjuk e periódus jeles képzőművészeti alkotásait, melyek művészi eszközökkel érzékeltetik a főváros megváltozott életét, távlatát, perspektíváit, mint Szőnyi, Medgyesi, Domanovszky, Czóbel, Mikus, Pátzay, Barcsay, Kerényi, Somogyi J. és más művészek urbanisztikai vonatkozású alkotásait. Végezetül egy kitekintést adunk átvilágított transzparens megoldással a budapesti nagy létesítményekről.

* * *

Az „E” palota földszintjén és első emeletén lévő várostörténeti kiállítás mellett a királyi vár különböző feltárt részeit is bemutatjuk a közönségnek. A

romterület egyes részeit rekonstruálják és ezekben interieur-szerű megoldásban keltjük életre a középkori királyi vár életét. Célunk az, hogy a látogató a vérostörténeti kiállítás mellett hangulatában a hely történetét is megérezze és fogalmat alkothasson magának a középkori uralkodók udvari életéről, az azt kiszolgáló polgárság és udvari népek életéről. A zárt, körbenjárható romterületet a földszintről lehet megközelíteni, érinti az Albrecht pincét, a 3 dongaboltozatos helyiséget, az István tornyot, a gótikus diszterem, vagy lovagterem két szintjét, az un. reneszánsz termet, a királypincét a várfallal és végül a Zsigmond kápolna alsó szintjét. A belső romterületen kívül megtekinthető lesz a gyilkjáró, a buzogány és a négyszögletes torony, a rondella, a várfalak közti udvarok, támpillérek. Az Albrecht pince lépcsőfeljárójában heraldikus kémlékek, a boltozatos helyiségekben a budai palota mindennapi életét megelevenítő tárgyak elhelyezésére kerül sor. Az egyikben a királyi konyha felszerelését mutatjuk be a különböző korszakokban, a másikban a Zsigmond korabeli és egy XVI. századi szemeskályha rekonstrukciót és középkori világító eszközöket, a ruházódás különböző darabjait, gyermekjátékokat, piperetárgyakat és eszközöket mutatunk be. A harmadik helyiségben a katonai élet emlékeit helyezzük el, börtön feliratokat, bilincseket, kulcsokat, lakatokat, fegyverek különböző formáit. A gótikus diszterem alsó szintjén lapidáriumszerű elrendezésben sírköveket helyezünk el, a felső szinten, a rekonstruált lovagteremben a XIV. és XV. századi budai királyi palotából származó reprezentatív tárgyakat állítunk ki, mint pl. Zsigmond és Mátyás idejéből különböző diszedényeket, Zsigmond ivókürtöt és csontnyerget, Mátyás úvegserleget és kulacsot, Corvinákat, Ulászló kardját és hasonló tárgyakat. Az összekötő folyosókon a magyarországi humanizmus fennmaradt emlékeit mutatjuk be. Az un. reneszánsz teremben a korszak építészetét mutatjuk meg, de nemcsak töredékekben, hanem a lehetőségekhez képest a reneszánsz építészet térhódítását is érzékeltetni kívánjuk. Különböző ajtó- és ablakkereket, kandallót rekonstruáltatunk, kiegészített majolikapadlót, bábos korlátot helyezünk el a teremben. A királyi pincében a királyi kőfaragóműhely gazdag emlékanyagát helyezzük el, szerszámokat, emelőgépeket, nyíláskereteket, idomtég-lákat, féligkész, fennmaradt faragott köveket. A Zsigmond kápolnában gótikus kápolna interieurt képezünk ki. Az erődítmény rendszerben nagyobb méretű haditechnikai eszközöket helyeznénk el. A budavári ásatások anyaga reprezentatív jellegű nemesfém tárgyakat, textiliákat és képzőművészeti tárgyakat nem tartalmaz. E tárgyakat a többi országos muzeumtól kívánjuk kölcsönkérni, vagy egy-egy esetben másoltatni. A hadicselekmények, ajándékozás vagy más módon külföldre került ilyen jellegű értékes tárgyaknál is ezt a módszert kívánjuk alkalmazni. Pl. az Istambuli Hagia Szofia muzeumtól Mátyás palotájának kandelábereit, vagy Mátyás temetési pajzsát a párisi Musée de l'Armée-ból, vagy Zsigmond arcképét a bécsi Kunsthistorisches Museumból, hogy csak egy néhányat említsünk. A kiállítás megrendezésében nem nélkülözhetjük a testvérintézmények segítségét, ugyanis a budai várpalota az egész kulturális életünk új centruma lesz, mely a szakemberek összefogását igényli.

Tarjányi Sándor

TANÁROK ÉS MUZEOLÓGUSOK EGYÜTTMŰKÖDÉSE A PETŐFI IRODALMI MUZEUMBAN

Mint hogy az ifjúság nevelése egyik legfontosabb népművelő feladatunk, szoros kapcsolatot teremtettünk a pedagógusokkal. Évek óta közösen oldunk meg egy sereg problémát, s ez az együttműködés a Muzeumi Hónapban rendezett tanácskozáson alapul. A tanácskozás résztvevői, a tanárok és a muzeum munkatársai megvitatják a kérdéseket, majd olyan határozatokat hoznak, amelyeket az év folyamán közösen valósítanak meg.

Az 1965 októberében rendezendő tanácskozásra (időpontját később közöljük) meghívjuk ezúton is az érdeklődő muzeológusokat, hogy a mozgalmat ezáltal kiszélesítsük. Ilyen módon több muzeum szervezheti meg a jövőben a hasonló együttműködést, másképp beszámolhatnak a résztvevők a már eddig elért eredményekről és problémákról. A tanácskozás nemcsak a tanárok és a muzeológusok megbeszélése, hanem a muzeumok tapasztalatcseréje is lehet.

A Muzeumi Hónapban rendezendő tanácskozás programját az alábbiakban közöljük.

Bevezetésképpen ismertetjük a Petőfi Irodalmi Múzeum célkitűzéseit, gyűjtőkörét, fővárosi és vidéki kiállításait. Rámutatunk az iskolai irodalomoktatás és a muzeumi szemléletes ábrázolás összefüggéseire. Az összefüggés vizsgálata vezet el a tanácskozás következő pontjaihoz.

Kiadványaink közül elsősorban az Évkönyveket ajánljuk a pedagógusok figyelmébe. Ezeknek cikkei egyrészt olyan irodalomtörténeti fejtegetéseket vagy adatokat tartalmaznak, amelyeknek a tanításban is hasznát lehet venni, másképp a kiállítások felépítését és a tárlatvezetés módszereit ismertetik. Legújabb kiadványaink, Jenei Ferenc Zrinyi Miklós és Fehér Erzsébet József Attila Balatonszárszón című tárlat-ismertetése nemcsak „vezető”, hanem értékes irodalomtörténeti tanulmány.

Részletesen kell beszámolnunk a Petőfi Irodalmi Múzeumban folyó pedagógus továbbképzésről. Ennek más muzeumban is meg lehet teremteni a feltételeit.

Muzeumunk a Fővárosi Pedagógiai Szeminárium magyar tanszékének közreműködésével szervezte meg a muzeumi továbbképzést. Először a vezető szakfelügyelők tekintették meg a kiállításokat. Látogatásuk két részből állt: egyrészt a muzeum történetével, gyűjtőkörének kialakításával és kiállításaiival ismerkedtek meg, másrészt szakszerű vezetéssel látogatták meg két kiállításunkat. Ezután a fővárosi pedagógusok tanulókörökének látogatására került sor. Ők is hasonló tájékoztatással tekintették meg a kiállításokat. Jegyzeteket is készítettek, hogy ennek alapján iskolai kirándulást szervezzenek.

A továbbképzés sikerrel járt: több iskola tanulói megfelelő előkészítéssel érkeztek a muzeumba. A tanulók tisztában voltak az irodalmi múzeum célkitűzésével.

vel, s várták az élményt, amelyre tanáruk előkészítette őket. Voltak osztályok, amelyeknek tanulói verset mondtak a kiállításon, mások megfigyelési szempontok vagy kérdések alapján találták meg a fő mondanivalót.

A továbbképzésben részt vett tanárok nagyrésze maga vezette az osztályt, mert így tanítási óráinak anyagához köthette a költők (írók) pályafutásának képsorát. Mások a muzeológussal együtt, tehát közösen vezettek: egyikük a szakmai tudás részletes ismeretével, másikuk a kivánatos pedagógiai hatással mélyítette el a muzeumlátogatás élményét.

Hasonló eljárással a Pest megyei szakfelügyelők is megszervezték járásokként a pedagógusok muzeumi továbbképzését. Egy-egy alkalommal 60-80 pedagógus hallgatta végig a tájékoztató előadást és tekintette meg a kiállításokat. Ezek a látogatások rendkívül jelentősek, hiszen egy szaktanár újra meg újra elvezetheti osztályát a muzeumba.

Az 1965 októberében rendezendő tanácskozáson megvitadjuk a pedagógus továbbképzés tapasztalatait, s a lehetőséghez képest tovább fejlesztjük a mozgalmat. Arra törekszünk, hogy távolabbi megyék nevelőit is bevonjuk a továbbképzés ilyen formájába. Ezáltal elérhetjük, hogy a fővárosi és a vidéki kiállításokra százával vezessék a tanulókat, s a tanári tájékoztatás tudományos szempontból mindig kifogástalan legyen.

A tanárok és a muzeológusok együttműködésének fontos fejezete az iskolai irodalmi kiállítások rendszeres támogatása. Ennek megszervezése és lebonyolítása sok gondot okozott a múltban, az 1965/66-os tanévtől kezdve tasakos rendszerrel kívánjuk egyszerűsíteni és meggyorsítani a munkát. Nagy költőink pályafutását 10-12 képből álló sorozattal szemléltetjük, s a sorozatot tasakba helyezve az iskoláknak és a művelődési házaknak önköltségesen árusítjuk. Ez az eljárás már más intézményeknél jól bevált, muzeumunk kísérletképpen próbálkozik meg a tasakok árusításával.

A tanácskozás befejező szakasza a legújabb kiállítások bemutatása lesz. Ez a tárlatvezetés egyuttal mintája a pedagógus továbbképzés gyakorlatának. Nemcsak a tárlatot mutatjuk be, hanem a vezetés módszereit is.

A pedagógusokkal való együttműködés útján még csak az első lépéseket tesszük. Ezek a lépések azzal biztatnak, hogy célhoz érünk: az iskola és a muzeum nevelőmunkáját sikerül összehangolnunk. Bizunk abban, hogy az összhang megvalósítása rövidesen valamennyi muzeológus és tanár közös célja lesz, s így együtt neveljük a jövő nemzedékét.

Lengyel Dénes

IRODALMI EMLÉKEK VIDÉKI MUZEUMAINKBAN

A Petőfi Irodalmi Múzeum 1964 februárjában körlevélben fordult a vidéki múzeumokhoz, amelyben gyűjteményeiknek irodalmi vonatkozású anyagáról kért felvilágosítást, hogy melyik író, milyen kéziratok, levelei, emléktárgyai vannak a múzeumok birtokában, milyen arcképeket, fényképeket, szobrokat őriznek íróinkról. Milyen írói emlékhelyek vannak a múzeum gyűjtőterületén és miként vannak azok megjelölve. Végül az irodalmi hagyományokról, azok gyűjtéséről kért adatokat.

Negyvenhárom múzeumnak küldöttük el a Körlevelet. Kilenc múzeum nemleges választ adott: vagy nincs irodalmi vonatkozású anyaguk, vagy még nincs feldolgozva. Öt múzeum pedig egyáltalán nem adott választ. A pozitív választ adó múzeumok nagyobbik fele csak szűkszavuan válaszolt, kevés volt az olyan, amelyik anyagát részletesen ismertették is.

A küldött válaszokat feldolgozva, úgy látjuk, hogy múzeumaink, nagyon csekély kivétellel, irodalmi emlékek gyűjtésével nem foglalkoznak. Ha alkalomadtán kapnak valamilyen irodalmi anyagot, elfogadják, de céltudatos gyűjtéssel múzeum anyagát nem gazdagítják. Pedig a vidéki múzeumok feladatai között ez is szerepel. Egy-egy vidék helyi hagyományait nemcsak a könyvtáraknak, levéltáraknak kell őrizniük. Tudományos igényű gyűjtéssel kevés könyvtár foglalkozik, a levéltárak anyaga pedig a nagy nyilvánosság számára gyakran hozzáférhetetlen. A múzeumok állandó, sokirányú gyűjtőmunkája alkalmas irodalmi anyag gyűjtésére és az egyre szaporodó évkönyvek teret adnak a feldolgozásra is. Az írott emlékeken kívül, a butorok, használati tárgyak begyűjtése pedig valóban a múzeumok feladata.

A múzeumok irodalmi emlékei a legritkább esetben vannak feldolgozva. Természetesen nem lehet kívánni, hogy pl. régész irodalomtörténeti feladatokat oldjon meg, de meg kellene találni a módot, hogy külső munkatársakkal dolgozzák fel az anyagot. Nem elégedhetünk meg azzal, hogy, mint több válasz közölte, a múzeum irodalmi anyaga „csekély értékű”. Minden kiadványnak jelentősége van, semmit nem szabad lebecsülni.

Az alábbiakban megkíséreltük a kérdőív 1-2. kérdése szerint rendszerezni a beküldött anyagot. Már számra is jelentős. Száznál több magyar író irását, levelét, emléktárgyát őrzik vidéki múzeumaink. És nem egynek teljes, vagy jelentős hagyatékát. Az irodalomtudománynak csak akkor van haszna az írók hagyatékának megőrzéséből, ha azokat a nyilvánossággal is megismertetik, nem maradnak a múzeumok raktáraiban rejtve. Azokat feldolgozni, ismertetni kell. Különösen hangsúlyozottan kell felhívnom a figyelmet a vidéki, helyi emlékekre. Debrecen nagy irodalmi hagyománya Csokonai, Szegedé Móra Ferenc és el kell jönni majd annak a kiállításnak, amely Csokonait, Mórát nem külön, hanem Szeged és Debrecen történetébe állítva mutatja be. És ez áll minden vidéki múzeumra. S akkor a rendezők, ha megfelelő gyűjtés áll rendelkezésükre, mint Debrecenben, vagy Szegeden, nem kerülnek megoldhatatlan feladatok elé. Az egyik múzeumunk

gyűjti a gyűjtőterületén ma élő írók kéziratait. Mennyivel könnyebb lesz a „mát” bemutatni, íróival együtt, egy későbbi időpontban. Nem tudom hangsúlyozni az irodalmi anyaggyűjtés és feldolgozás fontosságát a muzeológiai munkában. Ideje, hogy figyelmünket erre is kiterjesszük.

Az alábbiakban íróink kéziratainak, leveleinek, butorainak és használati tárgyainak számbavételét kíséreljük meg. Az egyes muzeumokat székhelyük szerint jelöljük. Az írók képzőművészeti ábrázolásaira, fényképeire más alkalommal térünk vissza.

Kéziratok, levelek:

- Ady Endre - Debrecen, Jászberény
 Arany János - Békés, Debrecen, Cegléd, Kiskunhalas, Sopron
 Arany László - Kiskunhalas
 Ábrányi Emil - Debrecen
 Ágoston Péter - Nagykőrös
 Babits Mihály - Esztergom, Nyiregyháza
 Baja Mihály - Debrecen
 Baksay Sándor - Debrecen, Kiskunhalas
 Beöthy Zsolt - Orosháza
 Berczik Árpád - Kiskunhalas
 Berda József - Esztergom
 Bessenyei György - Cegléd, Nyiregyháza
 Blaha Lujza - Kiskunhalas
 Bulcsu Károly - Kiskunhalas
 Buza Barna - Nagykőrös
 Csiky Gergely - Kiskunhalas
 Csokonai Vitéz Mihály - Debrecen
 Csokonai József - Debrecen
 Czobel Minka - Nyiregyháza
 Czuczor Gergely - Esztergom
 Danócsy Ferenc - Nagykőrös
 Dóczy Lajos - Sopron
 Dóczy Imre - Nagykőrös, Sopron
 Eötvös Károly - Orosháza
 Faragó László - Nagykőrös
 Fazekas Mihály - Debrecen
 Forgách Endre - Cegléd
 Földi János - Debrecen
 Frankenburg Adolf - Sopron
 Garay János - Szekszárd
 Gárdonyi Géza - Eger
 Gulyás Pál - Debrecen
 Gyóni Géza - Békéscsaba, Sopron
 Györy Vilmos - Orosháza

Hermann Ottó - Kiskunhalas
 Jászai Mari - Nyiregyháza
 Jászay Horváth Elemér - Orosháza
 Jókai Mór - Cegléd, Debrecen, Esztergom, Kiskunhalas, Nagykőrös, Sopron
 Justh István - Orosháza
 Justh Zsigmond - Orosháza
 Juhász Gyula - Szeged
 Kardos Albert - Debrecen
 Kazinczy Ferenc - Debrecen, Esztergom
 Kárpáthy Aurél - Cegléd, Nagykőrös
 Képes Géza - Nagykőrös
 Kiss Tamás - Debrecen
 Korda Imre - Kiskunhalas
 Kosztolányi Dezső - Debrecen, Gyula
 E. Kovács Gyula - Debrecen
 Háló Kovács József - Kiskunhalas
 T. Kovács József - Nagykőrös
 Kovács Pál halasi tanár - Kiskunhalas
 Kozma Andor - Debrecen
 Kökény Dezső - Nagykőrös
 Lisznyai Damó Kálmán - Balassagyarmat
 Lévy József - Nyiregyháza
 Losonczy László - Nagykőrös
 Márton József - Debrecen
 Móra Ferenc - Szeged
 Mata János - Debrecen
 Mikes Lajos - Debrecen
 Mikszáth Kálmán - Balassagyarmat, Debrecen, Nyiregyháza
 Móricz Pál - Debrecen
 Móricz Zsigmond - Debrecen, Gyula, Nagykőrös
 Nyárády László - Nagykőrös
 Oláh Gábor - Debrecen, Nyiregyháza
 Palocsay György - Debrecen
 Pap Endre - Nyiregyháza
 Pap Károly - Sopron
 Paulay Ede - Kiskunhalas
 Paul Iván - Sopron
 Péczely József - Debrecen, Nyiregyháza
 Petőfi Sándor - Debrecen, Nagykőrös
 Petróczy Kata Szidónia - Debrecen
 Péterfy Jenő - Székesfehérvár
 Pósa Lajos - Kiskunhalas
 Rákosi Jenő - Kiskunhalas, Sopron
 Rákosi Viktor - Debrecen
 Riedl Frigyes - Nyiregyháza
 Rimay János - Esztergom
 Rozványi Vilmos - Nagykőrös

Sárvári Pál - Debrecen
 Szabó Dezső - Nagykőrös
 Szabó Lőrinc - Debrecen
 Szabolcska Mihály - Debrecen
 Szakál Lajos - Gyula
 Szalay József - Orosháza
 Zalai Szalay László - Kiskunhalas
 Számadó Ernő - Békés
 Szász Károly - Debrecen, Kiskunhalas
 Szemere - Sopron
 Székács - Orosháza
 Szigethy Vilmos - Szeged
 Szigligeti Ede - Debrecen, Kiskunhalas
 Szplády Áron - Kiskunhalas
 Táncsics Mihály - Cegléd
 Thaly Kálmán - Cegléd, Debrecen, Sopron
 Dukai Takáts Judit - Nyiregyháza
 Tamási Áron - Debrecen
 Toldy Ferenc - Debrecen, Nyiregyháza
 Tompa Mihály - Cegléd
 Torkos László - Kőszeg
 Tóth Ambrus - Debrecen
 Tóth Árpád - Debrecen
 Tóth Béla - Debrecen
 Tóth Kálmán - Baja
 Tömörkény István - Szeged
 Vargha Gyula - Nyiregyháza
 Vahot Imre - Debrecen
 Vajda János - Kiskunhalas
 Veres Péter - Debrecen
 Vörösmarty Mihály - Debrecen

Butorok, használati tárgyak:

Balassagyarmat: Madách Imre, Mikszáth Kálmán
 Békés: Petőfi Sándor
 Debrecen: Ady Endre, Csokonai Vitéz Mihály, Eötvös József, Jókai Mór, Oláh Gábor
 Esztergom: Babits Mihály
 Nyiregyháza: Kölcsey Ferenc, Krudy Gyula
 Sopron: Gyóni Géza
 Szekszárd: Garay János
 Szeged: Mikszáth Kálmán, Tömörkény István, Juhász Gyula

Jenei Ferenc

ÚJ KIÁLLÍTÁSOK, ÚJ KISÉRLETEK LENGYELORSZÁGBAN

Több mint két éves munka zárult le az elmúlt hónapban a lengyelországi Oswiecimben. Az egykori német haláltábor területén megnyílt az új magyar terem, mely számos magyar társadalmi szerv támogatásával készült el. Forгатókönyve Csató Tamás munkája. A Legújabbkori Történeti Múzeum, de mindenki aki a kérdéssel foglalkozott igen komoly nehézségekkel küzdött meg a kiállítás rendezése közben. A már meglévő kiállítások sorába olyan rendezvényt kellett beilleszteni, mely hűen, de röviden kiegészíti a fasizmus arculatát, azt a képet, melyet a látogató a tábor és az egyes nemzetek kiállításainak megtekintésekor kap. A távol lévő kiállítás technikai előkészítései természetesen sokkal nehezebbek voltak, mint egy itthoni rendezés esetén. Néhány napos hivatalos kiküldetésben alkalmam volt a helyszínen megtekinteni az itthoni munka eredményét. Azt hiszem lengyel kollégáink véleményének is kifejezést adok, ha röviden úgy jellemezem, hogy jól illeszkedik be a tábor területén lévő külföldi termek sorába. Igen színvonalas képzőművészeti alkotások, s szerény ünnepélyes rendezés a terem jellemzője. A MIK kiállítás rendező csoportja igen jó munkát végzett ezzel a kiállítással. S nem utolsó sorban illeti a dicséret dr. Boreczky Lászlót, a művészeti tervezőt.

Bár a jugoszláv kiállítás lényegesen nemesebb anyagokkal készült s terméinek többségében a szovjet kiállítást modernebbnek éreztem, a külföldi kiállítások sorában rangos hely illeti meg termünket. Tartalmilag ez a kiállítás öleli fel szinte a legnagyobb időszakot. Kint nem érvényesül az a rendkívül fontos érdeme, hogy igen sok, a mi közönségünk számára új anyagot tartalmaz. Ha itthon bemutatásra kerül, akkor igen nagy érdeklődésre tarthatott volna számot.

* * *

Legújabb kori muzeumi kérdésekkel, kiállítási problémákkal foglalkozó szakembernek Lengyelországba eljutni mindég öröm. Lehet, hogy nem pontosan idézem a dátumot, de emlékezetem szerint jó egy évtizede van, hogy - akkor még kissé felszisszenve - figyeltünk fel a Varsóból érkező új módszertani hírekre, kiállítási megoldásokra. Mondom legalább egy évtizede szinte szakadatlan kísérletezés jellemzi lengyel kollégáink formai megoldásait. Érthető izgalommal indultam tehát Krakkóból Varsóba, hogy most már turistaként ismerkedjem a már rég nem látott város új kiállításával. A sok és tartalmas látnivalóból csak egyet szeretnék kiemelni: a felszabadulási emlékkiállítást. Nem csak azért, mert itthoni kiállításunk rendezésének még friss élménye kíváncsivá tesz mások munkájának eredményeire, hanem elsősorban azért, mert ez a rendezvény nemzetközi méretekben is elűt minden hasonlótól, ez valóban újat ad. Mielőtt valamennyire reprodukálnám szóban a látottakat, egy gondolatot még el kell mondanom. Megdöbbenő, hogy mennyire nem tudunk egymás munkájáról. A varsói kiállítás tavaly nyár végén nyílt meg, s nem szégyen bevallani, hogy sok hasznos ötletet meríthettünk volna belőle ha ismerjük. „A husz év első napjai” című kiállítást maguk a készítőik igen hangsúlyozottan kísérletnek tekintik s ezt állandóan figyelmembe

vésték. Valóban az, még akkor is ha rendkívül sikeresnek mondható.

A Dzerzsinszkij tér egyik mellékutcájából nyíló épület földszintjének öt helyiségében helyezték el. Ezekből kettő folyosó, amely a két szélső kisebb termet köti össze a központi nagy helyiséggel.

A kiállítás tematikai s egyben tartalmi elgondolása a felszabadulás első napjának és a huszadik évforduló első napjának összehasonlító bemutatására épül fel. Történetileg nem tekinti át a kiállított dokumentáció a husz esztendőt, de más megoldásokkal pótolja ezt. Erre majd később visszatérek. Az alapvető kérdések viszont ebben a megoldásban lényegesen agitativabb formában érvényesülnek, mint más kiállításoknál. A háboru, az ország gazdasági és politikai helyzete, a társadalom szerkezetében végbement változások, az építő munka eredményei - egy-egy jól kiválasztott témán keresztül ténylegesen a lényegre hívják fel a figyelmet.

A minden bizonnyal jól és gondosan előkészített forgatókönyv itt csak alap lehetett a siker oroszlanrészé a tényleg világszínvonalu technikai kivitelezés érdeme. S ez már magában is nagyon jelentős tanulság itthonra is. A technikai kivitelezés nem nyersanyag, hanem tartalmi vezérfonalnak tekinti a forgatókönyvet s fő erejét arra fordította, hogy a legmegfelelőbb s valóban ma legmodernebb megoldásokat válassza ki a sok lehetőség közül.

A kiállítás első termébe lépve sötét fogadja a látogatót. Majd néhány pillanattal később egy reflektor villan fel s megvilágítja az első képeket. Néhány másodperces csendes szemlélődés után hangszóróra figyel fel a látogató, mely röviden magyarázza a látottakat. A reflektor elalszik, átadja a helyét a következőnek, mely már egy újabb témát világít meg. Ismét magnóról hallunk szövegmagyarázatot. A szövegek csak részben maiak. Egy részük visszaemlékezés, egy másik részük korabeli beszédek rövid részlete. Az első termet és a fő teremhez vezető folyosót ezzel a megoldással lehet végignézni. Tul részletes szemlélődésre nincs idő, a reflektorok és hangszórók automatikusan működnek, központi vezérléssel. Egy-egy falrész megtekintését a gép által adott időhöz kell szabnia a látogatónak. Lengyel muzeológus kollégáink elmondták, hogy többszöri szabályozással érték el a mai ütemet s a megszabott idők általában megfelelőek.

A számomra mégis gyorsüteműnek tűnő bevezető rész után - mely a háboru befejezésének napját idézi fel - érünk be a központi terembe. A kiállítás üteme itt is nagyon lendületes - mégis nyugodtabb. Itt már részben változnak is a technikai megoldások, illetve újabb megoldások kapcsolódnak be. A köralaku teremben 6 forgószinpad szerű megoldást alkalmaznak. A korong alakú felületre 3 tablót szereltek fel. Mindég az éppen aktuális téma fordul a látogató felé. Ebben a teremben szintén az automatika vezeti a látogatót. A baloldali falrészben elindulva reflektor világítja meg az első tablót, melynek a szocialista ipar a témája. A tabló szemlélődése közben szintén hangszóróból kapjuk a magyarázatot, majd egy automatikus diavetítő a terem plafonján elhelyezett korongból két képet veti a falra egymás után. Az egyik fekete-fehér és egy 1945-ös gyárat, a

másik színesben ugyanazt a gyárat mutatja be. A téma megtekintése után a korong fordul egyet s így a következő téma látható, s a diavetítő ugyanígy összehasonlító képeket vetít fel. A központi teremben a forgó korongok segítségével így 13 témát tekint végig a látogató.

A terem közepén a hátsó falra egy nagyméretű vetítővászon van felfüggesztve, amelyre egyidőben két filmvetítógép vetít korabeli dokumentumfilmeket. Egyben ez az a kérdés, amire, mint már előbb említettem, vissza kívántam térni. Egy-egy korong körforgása után halk hang jelzi, hogy filmvetítés következik, ahhoz elegendő világosság van, hogy a terem közepén elhelyezett széksorokban el lehessen helyezkedni. Míg a korongok elsősorban a gazdasági és kultura kiemelt témáit szemléltetik, addig a filmvetítés nagyobb része a politikai történet bemutatásának szentelődik. A filanyagot korabeli dokumentumfilmekből állították össze, mint mondtam, és az egymás mellett futó képek is összehasonlító alapot adnak. Ha az egyik oldalon mezőgazdasági esemény van, akkor a másikon ipari építést vetít a gép. Ha az egyik oldalon falusi politikai eseményt mutatnak be a képsorok, akkor a másik városi május 1-ét, tüntetést, vagy hasonló témát ábrázol. A kontraszt nem mindig ilyen éles. De nagyon jól kiegészítik és valóban élővé teszik a forgó korongon elhelyezett dokumentációkat. Szemben tehát a mi kiállításunkkal, a témák különböző megoldási formákon keresztül jutnak el a látogatóhoz és ezért még a kiállítás vége felé sem válik fáradttá a látogató, kevésbé áll fenn a sablon veszélye. A kiállítás következő folyosója és záróterme az első termekhez hasonlóan vezet végig a látogatót, s az utolsó terem filmvetítése a felszabadulási ünnepeket mutatja be.

A kiállítás nagyon látogatott. A tervek szerint ez év tavaszán be kellett volna csukni, azonban a nagy érdeklődésre való tekintettel még egy évre meghosszabbították nyitvatartását. Kétségtelen, hogy a látogatás ütemezettsége bármily gyors is, bizonyos fokig lassítja a megtekintést. A teljes kiállítás-látogatás 1 óra 10 percre tart. Kétségtelen, hogy azt az időt intenzíven használják fel, nagyon jó módszerekkel fokozzák állandóan a látogató érdeklődését és a figyelem tényleg nem lanyhul el egy percre sem. Tény az is, hogy csak szabályozott csoportokban lehet megtekinteni, egy-egy csoport maximálisan 50 fő lehet és 10-15 perces időközökkel követhetik egymást. Egy bizonyos állandó szervezést kíván meg és a nálunk divatos többszáz fős iskolai csoportokat egy-szerre csak nehezen tud fogadni.

A kiállítás kivitelezési módja, ami a hagyományos formákat illeti, tehát maguk a táblók, a rendkívül kevés írott szöveg egészen egyszerű. E téren a legolcsóbb megoldásokat választották, kivételt képez az első terem dokumentációja, ahol nem papírra, hanem speciális vászonra hívták elő a képeket, s azok a teremben úgy vannak elhelyezve, mint ünnepi alkalmakkor az utcák fölötti jelszavak szoktak lenni. A figyelmet tehát nem a hagyományos módszerekre fordították, hanem a magasfoku, s hangsúlyoznom kell, zavar nélkül működő technikai berendezésre. A technikai berendezések egyike sem olyan ami itt nálunk ne lenne beszerezhető, az egész összeállítás, programozása huzza alá különös értékét. Szeretném remélni, hogy a nyitvatartás további egy éve alatt még sok magyar kolle-

gának lehetősége lesz ebből az igen érdekes kísérleti kiállításból tapasztalatokat meríteni. Jó lenne ha a mi kiállításrendező csoportunknál is lehetőség nyílna egy technikai részleg felállítására, s új, modern módszerek kikísérletezésére, mivel nálunk még a legegyszerűbb technikai berendezések sem képesek huzamosabb ideig működni. A legújabb kori kiállítás még hosszú ideig nélkülözni lesz kénytelen a rendelkezésére álló tárgyi anyagnak azt a gazdagságát, melyet a hagyományos muzeológiai ágak egy évszázad kemény munkájával megteremtettek maguknak és sok esetben még az sem elég. Meggyőződésem, hogy a gyűjtőmunka fokozása, gyűjteményeink rohamos gazdagítása még mindig kevés ahhoz, hogy agitatív erejű kiállításaink sablonmentesek lehessenek. Jó tartalom és jó formaegységet akkor tudunk megteremteni, ha modern történeti szemléletünkhöz majd nálunk is kialakulnak a modern kiállításrendezési módszerek. Azt hiszem még hosszú ideig példaként gondolhatunk a tartalom és forma nemes egységbeötvözésére a varsói felszabadulási emlékkiállításra.

Gerelyes Ede

NEMZETKÖZI HUSZÁRMUZEUM

Az 1955-ben Tarbesben alapított Nemzetközi Huszármúzeum 1965 február 27-én szombaton nyílt meg a nagyközönség előtt.

A Múzeum létrehozása Tarbes város kezdeményezésének köszönhető. Megvalósításában nagy segítséget nyújtott számos francia nemzeti múzeum, a Louvre Múzeum és a vidéki múzeumok. Több külföldi intézménytől külképviseletek útján eljuttatott anyag formájában kapott támogatást.

Magángyűjtők adományai is gazdagították a múzeumot s így vált lehetővé, hogy a Francia Múzeumok Igazgatóságának és a Vidéki Múzeumok Felügyelőségének segítségével egy olyan speciális gyűjteményt sikerült kialakítani, amely mintegy 29 ország egykori, illetve még ma is működő huszárezredeinek életét mutatja be.

A nyolc teremben elrendezett nagyjelentőségű anyag felgyűjtése 10 év munkájának eredménye. A megvalósítást mind Franciaországban, mind külföldön folytatott komoly kutatás előzte meg, majd ezt követte a restaurálási, azonosítási és osztályozási munka.

A mintegy 10000 tárgy rendszeres feldolgozásának elvégzését egy könyvtár, filmtár és képtár tette lehetővé. Az anyag nagyrésze, mint adomány leltározott be.

Harmincöt - speciálisan a kiállítás céljaira tervezett - vitrinben fegyverek, arcképek, metszetek, levéltári anyag, népművészeti tárgyak nyertek elhelyezést a XVI. századtól egészen 1965-ig.

Ötven bábun teljes egyenruhák, felszerelések és fegyverzetek láthatók, az 1810-1965 közötti időszakból. Harminchat bábu a franciák, tizennégy pedig a más országok huszárjait mutatja be.

A Múzeum szombat kivételével d.e. 10-12-ig, d.u. 14-18 h-ig tart nyitva.

Marcel Boulin

FIGYELŐ

E címen új állandó rovatot nyit folyóiratunk. A rovat olyan közlések számára biztosít helyet, melyek a múzeumügy hivatali intézésében mutatkozó problémák megoldását, felügyeleti szervek egyes ügyek kapcsán jelentkező - rendeletben vagy köriratban meg nem jelenő - elvi tartalmu állásfoglalásait ismertetik. A rovat célja tehát, hogy tájékoztató tevékenységével segítséget nyújtson múzeumaink vezetőinek, szakmai, adminisztratív és gazdasági munkatársainak hivatali munkájuk végzéséhez. E cél minél teljesebb megvalósítása érdekében a rovat arra is vállalkozik, hogy a megjelenő rendelkezések kapcsán a szerkesztőhöz beküldött kérdésekre értelmező vagy állásfoglalásjellegű ismertetéseket közöljön.

Büntető eljárás, polgári bírósági határozat, valamint közjegyzői intézkedés folytán állami tulajdonba került muzeális tárgyak, illetve gyűjtemények muzeumi elhelyezéséről

Muzeális tárgyak bírói határozattal vagy hatósági intézkedéssel is kerülhetnek állami tulajdonba. Ezekben az esetekben a határozatot vagy intézkedést hozó bírónak vagy közjegyzőnek külön jogszabályban előírt megkülönböztetés szerint kell intézkednie e tárgyak értékesítéséről vagy állami szerv kezelésébe adásáról.

Jogszabályaink 1963 előtt is lehetővé tették, hogy meghatározott tárgyakat értékesítés helyett térítésmentesen közgyűjteményben helyezzenek el. A 14/1957. (XII.5.)I.M.sz. rendelet 18.§-a kimondta, hogy „Azokat az elkobzott dolgokat, amelyeknek művészeti, történeti, oktatási vagy tudományos értéke van - a bíróság intézkedése szerint - a megfelelő gyűjteményben való elhelyezés végett térítésmentesen az illetékes miniszter rendelkezésére kell bocsátani”

Ez a rendelkezés az állami tulajdonba csak elkobzás útján kerülő dolgokra

és azok közül sem minden muzeális tárgyra vonatkozott, és a tárgyak elhelyezése céljából megkeresendő hatóságként nem a művelődésügyi minisztert jelölte meg. Az itt említettekhez képest tehát változást jelent az 1963. évi 9. sz. törvényerejű rendelet 19. §-ának előírása - attól a jogi jelentőségű körülménytől függetlenül is, hogy magasabb jogforrás az előbb említett jogszabálynál - mely szerint „A bírósági határozattal vagy hatósági intézkedéssel állami tulajdonba vett muzeális tárgyak, illetőleg muzeális gyűjtemények kezelőszervét a művelődésügyi miniszter jelöli ki”.

A muzeális tárgyak, illetve gyűjtemények (a továbbiakban: muzeális tárgyak) állami tulajdonba vételét elrendelő határozatban vagy intézkedésben tehát esetenként rendelkezni kell a művelődésügyi miniszter megkereséséről is. Ez csak akkor mellőzhető, ha a tárgyakat az Országos Bűnügyi Muzeumba vagy a Belügyminisztérium muzeumba kell utalni. A művelődésügyi miniszter ugyanis meghatározott elkobzott tárgyak muzeumi elhelyezésére az említett két muzeumot általános intézkedéssel jelölte ki. A bűnüldöző hatóságok a 114/1961. (I.K.13-14.) I.M.sz. utasítással módosított 135/1957. (I.K. 24.) I.M.sz. utasítás 118. §., 119. §. és 119/A. §-aiból ismerik azokat az eseteket, amikor a bűnjelet az említett muzeumok valamelyikében kell elhelyezni. A muzeumi szakterület dolgozóinak is általánosságban tudni kell, hogy az Országos Bűnügyi Muzeumban a bűnüldözési oktatásnál felhasználható, a Belügyminisztérium Muzeumba pedig a politikai jellegű bűncselekményekkel kapcsolatban elkobzott egyes bűnjeleket kell elhelyezni.

Az előző bekezdésben említett általános jellegű kijelölés azonban a védett muzeális tárgyra, továbbá a közgyűjteményekből vagy védett magángyűjteményekből kikerülő tárgyra nem vonatkozik. Ilyen tárgyak az előbb említett két muzeumba közvetlenül nem utalhatók, kezelőszervük kijelölése végett a művelődésügyi minisztert minden esetben meg kell keresni.

Az Igazságügyminisztérium 40.421/1965. I.M.IV/1.sz. alatt megkereste a megyei bíróságok elnökeit és felhívta figyelmüket az 1963. évi 9. sz. tvr. végrehajtására. Kivánatos azonban, hogy a muzeumi szakterület dolgozói is ismerjék a tvr. alkalmazhatósági körét. A kérdés itt számunkra tehát pontosan az, hogy a bűnüldöző hatóságnak vagy bíróságnak milyen esetekben kell a művelődésügyi minisztert kezelőszerv kijelölése céljából megkeresni. Könnyebbség okából ezeket az eseteket négy csoportba osztva ismertetjük.

Az első csoportba sorolhatók azok a muzeális tárgyak, melyeket a terheltől lefoglaltak és a büntető eljárás adatai szerint tulajdonuk nem a terheltet, hanem kétségtelenül mást illet, ennek kiléte azonban nem állapítható meg. A büntető eljárásról szóló törvény 150. §. (2) bekezdése szerint az ilyen dolog tulajdona az államra száll. A bűnüldöző hatóság a művelődésügyi minisztert ez esetben a muzeális tárgy elhelyezése végett köteles megkeresni. Ennek az intézkedésnek tehát nem előfeltétele, hogy a büntető eljárás már a bíróság előtt folyjék. E csoportnál meg kell jegyezni, hogy a később jelentkező igazolt tulajdonos az elévülési időn belül kívánhatja a dolognak a meglévő állapotában való visszaadását.

A második csoportba a büntető bíróság jogerős határozatával elkobzott muzeális tárgyak tartoznak. Ezek közé sorolhatók a már említett bűnjelek is, melyek kezelőszervéül általános intézkedéssel az Országos Büntügyi Muzeumot és a Belügyminisztérium Muzeumát kijelölték.

A harmadik csoportba azok a muzeális tárgyak tartoznak, melyek a bűncselekményt elkövető személy egész vagyonára vagy egyedileg meghatározott egyes vagyontárgyaira kimondott vagyonelkobzás folytán kerültek a Magyar Állam tulajdonába.

A negyedik egyben utolsó csoportba a polgári bírósági végzéssel vagy ítélettel - pl. állami öröklést megállapító határozattal - vagy közjegyzői intézkedéssel állami tulajdonba került muzeális tárgyak tartoznak.

A határozatokat és intézkedéseket hozó szerveknek kezelőszerv kijelölése végett a művelődésügyi minisztert közvetlenül kell megkeresniök, ha eljárásuk során - pl. tanuvallomásokból vagy szakértői véleményekből - tisztázódott a tárgyak muzeális jellege. Vagyonelkobzó határozatban a bíróságnak rendelkeznie kell a tárgyak térítésmentes rendelkezésre bocsátásáról is, ha tisztázódott muzeális jellegük.

A vagyon meghatározott részére vagy hányadára kimondott vagyonelkobzás során a bírósági végrehajtó sorolhat a vagyonrészhez vagy vagyonhányadhoz muzeális tárgyakat. Ebben az esetben megkeresésére a művelődésügyi miniszternek gondoskodnia kell e vagyontárgyak szakértő által történő megvizsgálásáról és értékeléséről. A megvizsgálást és értékelést a bírósági végrehajtó közreműködésével kell elvégezni, majd annak eredményéről a szakértőnek és a bírósági végrehajtónak közös jegyzőkönyvet kell készítenie. Értékként a kereskedelmi forgalomban (a Bizományi Áruház Vállalatnál) elérhető ellenértéket kell figyelembe venni.

Ha a művelődésügyi miniszter a kiküldött szakértő által elvégzett vizsgálat és értékelés után a vagyontárgyra igényt tart, és a kezelőszervet is kijelölte, a bírósági végrehajtó a kezelőszervet értesíti a muzeális tárgy őrzési helyéről, valamint arról, hogy a tárgy mikor vehető át. A kezelőszerv kiküldöttje az átvételre jogosultságát szervének megfelelő igazolásával köteles igazolni. A kiküldött személyazonosságát személyi igazolványa alapján kell megállapítani. A muzeális tárgy átvételéről elismervényt kell kiállítani.

A muzeális tárgy elszállításával felmerülő költség az átvevő szerve terhelé-
heli.

A „B”-TÉMA HITELEK FELHASZNÁLÁSÁRÓL

Néhány megyében a muzeumi szervezet gazdasági tevékenységének revíziója során a „B”-téma alrovaton biztosított összegek felhasználását az ellenőrzést végző gazdasági szakemberek kifogásolják.

A „B”-téma alrovat tervezését a 125/1964.(P.K.19.)P.M.sz.utasítás lehetővé teszi. (Ld.: Idézett utasítás „Tervezési előírások a központi és tanácsi költségvetési szervek részletes költségvetésének összeállításához 1965.” c. melléklet, 107.old.) A rovaton tervezhető költségekről a Muzeumi Főosztály álláspontja a következő:

A muzeumok gyakorlatában e rovaton lehet (és kell) tervezni a munkatervben szereplő tudományos feladatok megoldása során jelentkező kiadásokat. A leggyakrabban előforduló - teljesíthető - igények a következők:

- a./ a tervtéma anyagának teljessé tételéhez szükséges kisebb (kiegészítő) gyűjtések (ásatások) kiszállási költségei, a gyűjtés (ásatás) során felmerülő egyéb kiadások (napszámber, csomagolási-, szállítási költség, stb.);
- b./ a gyűjtéshez (ásatáshoz) szükséges speciális (vagy gyorsan romló) kisebb eszközök beszerzési költsége;
- c./ olyan kiszállások költsége, melyek a témához kapcsolódó, más intézményekben őrzött tudományos anyag tanulmányozását célozzák;
- d./ a tudományos tervfeladat kidolgozása eredményeképpen jelentkező tanulmány előállításával kapcsolatos költségek (gépiró, fordító, statisztikus díjazása, táblázatok, rajzok, fényképek készíttetése, stb.).

K.I. - N.S.

HIREK

Bálint Alajost a csongrádmezei muzeumi szervezetek igazgatóját eredményes munkásságáért az Elnöki Tanács a „Munkaérdemrend” bronz fokozatával tüntette ki.

36 évi muzeumi szolgálat után nyugalomba vonult Mihalik Sándor a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgató helyettese. Tudományos és muzeumi kiemelkedő munkásságának elismeréséül az Elnöki Tanács a Munkaérdemrend ezüst fokozatával tüntette ki. Hatalmas szakismeretével továbbra is segíteni fogja a Magyar Nemzeti Múzeumot.

Julius 1-ével nyugdíjba vonult Tasnádiné Marik Klára, az Iparművészeti Múzeum osztályvezetője.

Lakatos Lászlót, a Művelődésügyi Minisztérium Muzeyumi Főosztályának főosztályvezető helyettesét a művelődésügyi miniszter két évtizedes minisztériumi szolgálatban eltöltött érdemeinek elismerésével a Magyar Nemzeti Muzeyum főigazgatóhelyettesi munkakörbe áthelyezte; a muzeyum érdekében kifejtett eredményes munkásságáért részére a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa a Munkaéremrend ezüst fokozatát adományozta. Egyidejűleg a művelődésügyi miniszter Dr. Lakatos Lászlót a Muzeyum Igazgató Tanácsa elnökévé kinevezte.

Kiss Ákos a Muzeyumi Főosztály főelőadója osztályvezetői minőségben visszakérült az Iparművészeti Muzeyumba.

Varsits Mihály a Muzeyumi Főosztály főelőadója visszatért az Iparművészeti Muzeyumba irodaigazgatói minőségben.

Vértés László sikerrel védte meg a tudományok doktora fokozatra beadott: „Őskőkori történelem magyarországi adatai” c. disszertációját.

H. Takács Mariann (Szépművészeti Muzeyum) és Koós Judith (Iparművészeti Muzeyum) a művészettörténeti tudományok kandidátusa fokozatot nyerték el.

Bölcsészdoktori szigorlatot tettek: Molnár Vera Sárospatak, Kiss Attila Pécs, Szabó Miklós Magyar Nemzeti Muzeyum, Lányi Vera Esztergom, Draveczy Balázs Kaposvár.

Wessetzky Vilmosnak (Szépművészeti Muzeyum) a művelődésügyi miniszter a Szocialista Kultura kitüntetését adományozta.

A Deutsches Archeologisches Institut Römisch germanisches Kommission levelező tagjává választotta: L. Kovrig Ilona, B. Thomas Edit, Mozsolics Anális, Vértés László, Csallány Dezső, Wessetzky Vilmos kutatókat.

1965. I. FÉLÉVBEN MEGNYILT KIÁLLÍTÁSOK

Budapest

Hadtörténeti Muzeyum: A második világháború és Magyarország felszabadítása

Iparművészeti Muzeyum: Régi patikaedények
Olasz népi ékszerek
Országos gyermekrajz kiállítás
Képek a kávéfőzés történetéből

Legújabbkori Történeti Muzeyum: Népi demokráciánk 20 esztendeje

Magyar Nemzeti Galéria: Százados uti Művésztelep
Vajda Ernő fotóművész kiállítása
Escher Károly fotóművész kiállítása
A Magyar Nemzeti Galéria hét éve
Derkovits Gyula emlékkiállítás
Koffán Károly fotóművész kiállítása
Kohán György gyűjteményes kiállítása

Mezőgazdasági Muzeyum: Sertésstenyésztési kiállítás

- Néprajzi Múzeum:** Svéd utazó a XVIII.századi Magyarországon
- Pesterzsébeti Múzeum:** Felszabadulási kiállítás
XX.kerületi képzőművészek kiállítása
Meszlényi János szobrászművész gyűjteményes kiállítása
XX.kerületi kisiparosok a közönség szolgálatában
- Rákospalotai Múzeum:** Felszabadulástól napjainkig - helyörténeti kiállítás
- Szépítművészeti Múzeum:** Rembrandt részkarcai és grafikái
20 év legszebb szerzeményei
Olasz reneszánsz rajzok

Vidék

- Baja:** Felszabadulási kiállítás
Hajdu-Bihar, Bács-Kiskun és Szolnok megye képzőművészeinek kiállítása
- Balassagyarmat:** Balassagyarmat 20 éve - felszabadulási kiállítás
Halasi csipke kiállítás
- Békéscsaba:** Békés megyei pedagógusok képzőművészeti kiállítása
Kiállítás a középfoku iskolák szakköreinek munkáiból
Kisiparosok a lakosság szolgálatában
A magyar-szovjet barátság 20 éve
- Cegléd:** Magyar rajzművészet
Tóth István fotóművész kiállítása
Benedek Péter parasztfestő kiállítása
Termesztett és vadontermő gyógynövényeink
Tánczos Frigyes gyökérfaragó művész kiállítása
- Debrecen:** I.tavaszi tárlat
A NDK története
- Dunaujváros:** Intercisa kiállítás - a legújabb leletek bemutatása
- Eger:** Az Egri Vár élete - állandó kiállítás
- Esztergom:** Törökkori emlékek
- Gyöngyös:** Felszabadulási kiállítás
- Győr:** Felszabadulási kiállítás
- Gyula:** Szokolay Sándor festőművész kiállítása
Tánczos Frigyes gyökérfaragó művész kiállítása
Gross Arnold grafikusművész kiállítása
- Hajduböszörmény:** Képzőművészeti kiállítás
- Hódmezővásárhely:** Zala Tibor grafikusművész kiállítása
Frank Frigyes festőművész kiállítása
V. Bazsonyi Arany és Vecsési Sándor festőművészek kiállítása
- Kaposvár:** 20 év új szerzeményei
- Kapósvár:** Dél-dunántuli képzőművészek tárlata
Somogy népe a szocializmus útján
- Kecskemét:** „Szabad hasában - szabad emberek” fotókiállítás
- Kiskunhalas:** Ternyák Jenő fotókiállítása
- Kiskunfélegyháza:** Bozó János festőművész kiállítása

- Makó:** Felszabadulási emlékkiállítás
Makói képzőművészek kiállítása
- Miskolc:** Várostarténeti kiállítás
- Nagykanizsa:** Reprodukciós kiállítás a Szépművészeti Múzeum anyagából
- Nyírbátor:** Óceánia művészete
- Pécs:** Északdunántúli festők kiállítása
Pécsi gyűjtők ex libris kiállítása
Pécs-Baranya 1945-1965
Kiállítás a bukovinai székelyek szőnygművészetéből
Nagy István festőművész kiállítása
- Salgótarján:** Nógrád megye 20 éve
Földalatti bányamúzeum
- Szeged:** Csongrád megyei népművészek kiállítása
Szegedi bélyeggyűjtők kiállítása
I. Délnyugati képzőművészeti kiállítás
- Szekszárd:** Felszabadulási emlékkiállítás
Haditechnikai kiállítás
- Székesfehérvár:** Duray Tibor festőművész kiállítása
Frank Frigyes festőművész kiállítása
Ferenczy Noémi kiállítása
A századforduló művészete - a XX. század magyar művészete sorozat első kiállítása
Vilt Tibor kiállítása
- Szentes:** Modern francia festők reprodukciós kiállítása
Csongrád megye felszabadulása
- Szentendre:** Keletázsiai bronzok és fametszetek
- Szolnok:** Geodéziai műszerbemutató
Szolnok megye 20 esztendeje
- Szombathely:** 20 éve szabad Vas megye
- Tata:** Felszabadulási kiállítás
- Tiszaföldvár:** Tiszaföldvár 20 éves fejlődése
- Tihany:** Borsos Miklós Kossuth díjas szobrászművész kiállítása
- Vaja:** A szocialista mezőgazdaság közegészségügye
- Vác:** Közlekedjünk helyesen - balesetelhárítási kiállítás
Munkavédelmi kiállítás
A TASZSZ hírügynökség fotósainak kiállítása
- Veszprém:** Vágfalvy Ottó balatonfüzűfői festő kiállítása
Veszprém megyei képzőművészek felszabadulási tárlata
- Zalaegerszeg:** Felszabadulási kiállítás
BM országos bűnügyi kiállítása
Polgári ötvösművészet

E szám munkatársai:

- K i s s L á s z l ó, a Muzeumi Főosztály főelőadója,
- D a n k ó I m r e, a Baranya megyei Muzeumi Szervezet igazgatója,
- V e r ő G á b o r, a Muzeumi Főosztály főelőadója,
- B ö g e J ó z s e f, a Művelődésügyi Minisztérium Közművelődési Főosztályának főelőadója,
- K o d o l á n y i J á n o s, a Néprajzi Múzeum osztályvezetője,
- B á t o r i M i h á l y n é, a Természettudományi Múzeum Könyvtárának vezetője,
- K a t o n a I m r e, az Iparművészeti Múzeum tudományos főmunkatársa,
- T a r j á n y i S á n d o r, a Budapesti Történeti Múzeum főigazgatója,
- L e n g y e l D é n e s, a Petőfi Irodalmi Múzeum főigazgató helyettese,
- J e n e i F e r e n c, a Petőfi Irodalmi Múzeum tudományos főmunkatársa,
- G e r e l y e s E d e, a Legújabbkori Történeti Múzeum főigazgatója,
- M a r c e l B o u l i n, a Musée Massey, Tarbes igazgatója,
- P r a n t n e r Z o l t á n, a Muzeumi Főosztály főelőadója,
- K o v á c s I s t v á n, a Muzeumi Főosztály osztályvezetője,
- N o v á k S á n d o r, a Muzeumi Főosztály főelőadója.

